

სახიჩუი

ახალი აზბუი

კოვაკი კვლავ გაღასარჩენია..... 6

უკველესი მეროკველუბი მუქანინაზუბი იყვენ..... 8

თეშუმეტსაუკუნოვანი მოზაიკა იმსოს სიმგოლოს გამოსასულუბით..... 9

ღინოზარგობის „კოვაკი“ ჩინეთში 10

სირიის კვებუბი საფრთხეშია 11

მესნიეისუ ბიოზაფიეიზენა

საქარტიველოს „ისტორიის მავა“ 12

ქაიხუილი მონეტაბი

მონეტაბი ღიდი მოგების მკოქიდან..... 20

საუხთველოს საბჟოთა რუჯანსიის ისტორიიდან

საქარტიველოს ოკუპაციი

თვითმხილველის თვალთ..... 26

საუხთველო და მსოფლიო

საქარტიველო უცხოელთს უგრეგუბი 34

ბაზილთუანი სანდონიანი

მაიზოლმაბი გრიგოლ I-ის ცხოვრებიდან..... 40

საუხთის მესნიეი

აბესალომ ვეკუა: ჯეგვა და შხია აქ ბინდარობდნენ..... 48

აბესალომ ვეკუა თანამედროვეთს მოგონებუბუში 56

ქაიხუილი მატაქილიქი ჯელქა

ქართული სამოსელი 64

ახალი აზბუი

ბატონის ცინეს გაღასარჩენენ 69

სახიჯვი

სიხსნა	
აფხაზური მენის პირველი ლექსიკონი.....	70
სახალაო აბახსიოფაბი	
„თეთრი ბაბი“ — XII სსუკუნის ტიტანიკი	74
მობა აბაბი	
ჩინბიზ სანს დააყრობაფი კლიმატი დაბაბრა	80
აბოუნსანი საიფაბოაბი	
რა შამბისბატი ტაბკლიერ რაინდბაბ?	82
მობა აბაბი	
მბბიკბელი ჯარისკაცის 1800 ზლის ზბრილი	90
ჟბბლის უბბბბბბ რეცბკბტი	91
საახითბელოს კბბბბი	
ბურჯანის ჟბბბაზბინდა	92
იბაბიის პიბისპი	
კბბბბბბბბბბ ბობ ბიბბბბბ	
უბრანისბბბბ	100
სბობაბა	
ბობა კობბბბბ: ბრბ ბბბ ბაბბ-აბბბბ	
ბაბბბბბბ	107
ბბ-ბბ საბაბის ბბბბბ-ბაბბბბ	
ბბბბბბ ბაბბბ „ბბბბბბბბ“	111
„ბბბბბბბ“ ბაბბბბბბბბბ	
ბობბის საბბბბ	114
სბბბბბბ	122

**ჟურნალ „ისტორიანის“ ბბელი ნობრბბის ბბბბა ბბბბბბბ
„ბბბბბბბ“ ბბბბბბბა ბსელბბ. ფასი 2 ლარი**

ხელახლობის სვები

ჩვენს ერთგულ მკითხველს „ისტორიანის“ კიდევ ერთი ახალი რუბრიკის შესახებ გვსურს ვესაუბროთ. ამიერიდან ჟურნალში ადგილი დაეთმობა „მოსწავლის გვერდს“, სადაც დაიბეჭდება მოსწავლეთა გამორჩეული ნამუშევრები. ჩვენი აზრით, ისტორიის პოპულარიზაციისთვის სკოლას განსაკუთრებული როლი ენიჭება. ეს არის ადგილი, სადაც ახალგაზრდა თაობა პირველად ეზიარება სამშობლოს წარსულს. როგორც რომაელები იტყობდნენ, „ისტორია ცხოვრების მასწავლებელია“. ამდენად, გარდასულ ამბავთა ზედმიწევნითი გაცნობა მოზარდში მხოლოდ ქვეყნის სიყვარულს კი არ აღვივებს, არამედ მას დიდი პრაქტიკული დანიშნულება აქვს. ამიტომაც სკოლაში ისტორიის სწავლების გაუმჯობესება და წახალისება სახელმწიფოს ერთ-ერთ უპირველეს საზრუნავად უნდა იქცეს.

ჟურნალი „ისტორიანი“ თავის მხრივ შეეცდება ამ მიმართულებით პრაქტიკული ნაბიჯების გადადგმას. ამიერიდან, საუკეთესო მოსწავლეთა ნაშრომებს მთელი საქართველო გაეცნობა. განსაკუთრებით დიდი ყურადღება დაეთმობა მხარეთმცოდნეობით გამოკვლევებს. მიუმართავ ჩვენს ახალგაზრდებს – დაწერეთ ნაშრომები თქვენი სოფლის, ქალაქის ისტორიის შესახებ და გააცოცხლეთ საზოგადოებისთვის ნაკლებად ცნობილი მოვლენები. ჩვენთვის ასევე მნიშვნელოვანია თქვენი კრიტიკული ხედვა. გამოსაქვეყნებელი თხზულება შეირჩევა საგანგებო კომისიის მიერ. თუმცა აქვე უნდა ითქვას, რომ ჟურნალი ყველა იმ ახალგაზრდის სახელსა და გვარს გამოაქვეყნებს, რომლებიც თავის ნაშრომს გამოაგზავნიან რედაქციაში. საქართველოს ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებში (როგორც სახელმწიფო, ასევე კერძო) ტრადიციადაა ქცეული ყოველწლიური სასკოლო კონფერენციების მოწყობა. ვფიქრობთ, „ისტორიანის“ ახალი წამოწყება ხელს შეუწყობს იმ მოსწავლეთა წახალისებას, რომლებიც სკოლის მერხიდანვე ქმნიან საინტერესო გამოკვლევებს ჩვენი ქვეყნის წარსულის შესახებ.

„ისტორიანი“ ახალი წამოწყება წახალისებს იმ მოსწავლეთს, რომლებიც სკოლის მერხიდანვე ქმნიან საინტერესო ბამოკვლევებს ჩვენი ქვეყნის წარსულის შესახებ

ისტორიულ-შემეცნებითი ჟურნალი „ისტორიანი“

მთავარი რედაქტორი
ჯაბა სამუშია

რედაქტორი
გელა გურგენიძე

სტილისტ-რედაქტორი
ელენე სალარიძე

კომპიუტერული უზრუნველყოფა
რეზო თხილიშვილი

სარედაქციო კოლეგია:
ალექსანდრე ბოშიშვილი, ოქროპირ ჯიქური, ნინო ჯაფარიძე, დიმიტრი სილაქაძე, მიხეილ ბარნოვი, შოთა მათითაშვილი, კახაბერ ყალიჩაუა, ნიკოლოზ ზოფერია

კორექტორები:
ნანა მაჭუფარიანი
ნინო აბუსაძე

რედაქციის მისამართი:
თბილისი, იოსებძის ქ. №49
ტელ.: 238-13-72, 238-02-45

სარედაქციო განყოფილება
ტელ.: 237-78-07, 238-78-70
e-mail: istoriani@palitra.ge

ჟურნალი გამოდის თვეში ერთხელ
რედაქციის ნებართვის გარეშე
მასალების გადაბეჭდვა აკრძალულია

ჟურნალის გამოწერისთვის მიმართეთ პრესისა და წიგნების გაერეკლების სააგენტოს „ელვა.ჯი“.
ტელ.: 238-26-73

„პალიტრამედიის“ ცხელი ხაზი: 219-60-13; 219-60-53
e-mail: contact@palitra.ge

პომპეი კვლავ გადასარჩენია

პომპეიში, ბოლო ერთი თვის განმავლობაში ჯერ იუნესკოს მსოფლიო კულტურული მემკვიდრეობის ნუსხაში შესული ვენერას ტაძრის კედელი ჩამოიშალა, შემდეგ ნეკროპოლის, მოგვიანებით კი დამთვალეიერებლებისთვის დახურულ ზონაში ორმეტრიანი კედელი ჩამოწვა. სპეციალისტთა განმარტებით, ნგრევა გადაუღებელმა წვიმებმა გამოიწვია.

ბოლო სამ წელიწადში ქალაქ-მუზეუმში ნგრევა რამდენჯერმე განმეორდა. არქეოლოგები შიშობენ, რომ სახსრების უკმარისობა იტალიის კულტურულ მემკვიდრეობას საფრთხეს უქმნის და ქვეყანაში არსებული ეკონომიკური კრიზისის ფონზე, უძველესი საგანძური შესაძლოა სრულებით განადგურდეს. კომპლექსის რეაბილიტაციის პროექტზე მუშაობის დაწყება კი მხოლოდ საერთაშორისო საზოგადოებისა და იუნესკოს დაფინანსებული თხზვებით მოხერხდება. პროგრამის ბიუჯეტი 105 მილიონი ევროა.

ეს თანხები ქალაქ-მუზეუმის რეაბილიტაციას მოხმარდება, რომლის საერთო ფართობი 66 ჰექტარია. აქ 1500-მდე შენობაა. ფრესკების საერთო ფართობი 20 ათასი კვმ-ია, მონაიკისა კი 17 ათასი. ამას გარდა, უძველესი ქალაქის ნაწილი, 22 ჰექტარი ჯერ კიდევ მიწის ქვეშაა. ამ დრომდე პომპეის მხოლოდ 80%-ია გათხრილი.

არქეოლოგების შეფასებით, პომპეი მსოფლიოს უძველესი კულტურის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ნაწილია. ქალაქ-მუზეუმში

ყოველწლიურად დაახლოებით 2,5 მილიონი ტურისტი ჩამოდის.

რომის იმპერიის ულამაზესი ქალაქი ვულკან ვეზუვის ამოფრქვევის შემდეგ ძვ.წ. 79 წელს განადგურდა. ქალაქის ნანგრევები XVII საუკუნეში შემთხვევით აღმოაჩინეს. ძლიერმა წვიმებმა 2009 წელს ქალაქის კედლის 8 კვადრატული მეტრის მონაკვეთის ჩამოშლა გამოიწვია. ერთი წლის შემდეგ კი დაინერგა გლადიატორების ცნობილი სახლიც.

მომზადებულია „იტარ-ტასის“ მიხედვით

ციფერი თვლების მიუხედავად, ძველ ევროპელებს შავი ან მუქი ყავისფერი თმა და მუქი კანის ფერი ჰქონდათ

მეცნიერებმა გენეტიკური ანალიზით შეძლეს დადგენა, როგორ გამოიყურებოდნენ თანამედროვე ევროპის ტერიტორიაზე მცხოვრები უძველესი ადამიანები. დაახლოებით 7 ათასი წლის წინ მცხოვრებ პირველყოფილ ადამიანს, რომელსაც შემგროვებლობითა და ნადირობით გაჰქონდა თავი, მუქი ფერის კანი ჰქონდა.

უძველესი ევროპელები მუქკანიანები იყვნენ

ამ აღმოჩენამ გააოცა მეცნიერები, რადგან მათი უძრაველობა მიიჩნეოდა, რომ „ძველი ევროპელები“ თეთრკანიანები იყვნენ. მოულოდნელი შედეგის ასხნას ბარსელონას ევოლუციური ბიოლოგიის მკვლევართა ჯგუფის ხელმძღვანელი კარლეს ლალუესა ფოქსი შეეცადა. „ღია კანი ევოლუციის შედეგად გაცილებით გვიან გაჩნდა, ვიდრე ვვარაუდობდით“, — განაცხადა მან.

პირველყოფილი ადამიანის ორი ჩონჩხი, რომლის გამოკვლევის საფუძველზეც ეს დასკვნა გაკეთდა, ესპანეთის ჩრდილო-დასავლეთში, მთიან ხეობაში 2006 წელს აღმოაჩინეს. ეს ჩონჩხები სიცოცხისა და სიბნელის წყალობით კარგად არის შენახული. გენეტიკური ანალიზისთვის საჭირო მასალა სპეციალისტებმა ერთ-ერთის კბილიდან აიღეს.

კვლევებით ასევე გაირკვა, რომ ძველი ევროპელები გენეტიკურად ყველაზე ახლოს შევდებიან და ფინელებთან ღვანან. თუმცა, ციფერი

თვლების მიუხედავად, ძველ ევროპელებს შავი ან მუქი ყავისფერი თმა და მუქი კანის ფერი ჰქონდათ. მეცნიერები კი ვარაუდობდნენ, რომ უძველეს ევროპელებს დაახლოებით 45 ათასი წლის წინ, აფრიკიდან მიგრაციის შემდეგ მალევე გაუხდათ კანის ფერი ღია.

ლალუესა ფოქსი ამბობს: „მიიჩნეოდნენ, რომ კანის გაღიაება აფრიკიდან ჩრდილოეთში განსახლებისას მოხდა, სადაც ულტრაიისფერი გამოსხივება გაცილებით სუსტია. ადამიანის კანში D ვიტამინის სინთეზიც ამიტომ ხდება, კანი სწრაფად იცვლის ფერს და ღიადება. ამჟამად, რომ ასე არ ყოფილა. ადამიანები, რომელთა ჩონჩხებსაც გენეტიკური ანალიზი გაუკეთდა, დაახლოებით 40 ათასი წლის წინ ცხოვრობდნენ, თუმცა მათი კანი არ იყო ღია“. მეცნიერებმა ასევე დაადგინეს, როგორ ხდებოდა შემგროვებლობითი მეურნეობიდან მიწათმოქმედებაზე გადასვლა.

მომზადებულია BBC-ის მიხედვით

თხუთმეცხრე საუკუნოვანი მოზაიკა იესოს სიმბოლოს გამოსახულებით

არქეოლოგებმა ისრაელში 1500 წლის ბიზანტიური ეკლესიის იატაკზე აღმოაჩინეს მოზაიკა იესოს სიმბოლოთი. რთული მოზაიკური გამოსახულება ჩიტებით არის გარშემორტყმული.

ანტიკურ მოზაიკას, თელ-ავივის სამხრეთით მდებარე სოფელ ალუმაში, არქეოლოგიური გათხრების შედეგად მიაკვლიეს. აღმოჩენილი ბაზილიკა აშენებულია გზის პირას და ეკუთვნოდა ბიზანტიურ დასახლებას. ახლომდებარე ტერიტორიაზე მცხოვრები თუ-

მები მას სალოცავად იყენებდნენ. არქეოლოგ დაეიდ ვისენბერგ დეგენის თქმით, ეკლესიის ძირითადი ნაწილი გათხრილია.

„ბიზანტიურ სოფლებს, ჩვეულებრივ, ჰქონდათ ეკლესია, თუმცა ამ ბაზილიკის ზომა და მდებარეობა მას განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს“, — აცხადებს დეგენი

კონსერვაციის შემდეგ მოზაიკას მუზეუმში გადაიტანენ.

*მომზადებულია
LiveScience-ს მიხედვით*

ნებისმიერ საკითხთან დაკავშირებით

(კითხვა, შენიშვნა, სურვილი, პრეტენზია, შეთავაზება...)

პალიტრა მედია გისმენო!..

☎ დარეკეთ: 219 60 13

✉ მოგვწერეთ: contact@palitra.ge

ან: „კვირის პალიტრის“ („სიტყვა და საქმის“)

საფოსტო ყუთების საშუალებით

დინოზავრების „პოპკენი“ ჩინეთში

მეცნიერებმა ჩინეთის ჩრდილო-აღმოსავლეთში 130 მილიონი წლის წინ წარმოქმნილი დინოზავრებისა და ფრინველების „სასაფლაოს“ საიდუმლო გაშიფრეს. პალეონტოლოგები მივიდნენ დასკვნამდე, რომ ცარცულ პერიოდში ამ ტერიტორიაზე ვულკანი ამოიფრქვა. ეს ამოფრქვევა დაახლოებით ვეზუვის ტიპისა და სიძლიერის იყო, რომელსაც პომპეისა და პერკულანუმის დაღუბა მოჰყვა.

დინოზავრები და ტერიტორიის სხვა ბინადრები ვულკანური ფერფლის ქვეშ დაიმარხნენ და მათი ნაშთები შესანიშნავად არის შემორჩენილი. ჩინელ პალეონტოლოგთა ჯგუფის ხელმძღვანელი, ნანკინის უნივერსიტეტის პროფესორი ბაიუ ცზიანი ამბობს, რომ მეცნიერები ლიანინის პროვინციაში დინოზავრების ამ უზარმაზარი სასაფლაოს საიდუმლოს ამოხსნას დიდი ხანია ცდილობდნენ.

დინოზავრების გარდა აქ უკვე გამქრალი ძუძუმწოვრების, ფრინველებისა და თევზების არაერთი სახეობის ნაშთებია შემონახული. ტერიტორია ამ თვალსაზრისით იმდენად მდიდარია, რომ ცარცული პერიოდის პალეონტოლოგიური ისტორიის აღქმაში რევოლუცია მოახდინა.

ტყეები და ტბები, სადაც ეს ცხოველები ბინადრობდნენ, ვულკანებით იყო გარშემორტყმული. ძლიერი ამოფრქვევის შემდეგ კი მათ თავს გაზის ძლიერი ნაკადი, ფერფლი და ქვების წვიმა დაატყდათ. ცხოველები, ფრინველები და წყლის ბინადრები მყისიერად განადგურდნენ. შემდეგ კი ისინი ვულკანურმა ფერფლმა დაფარა.

ლოქტორ ბაიუ ცზიანის განმარტებით, „სასაფლაოს“ ტერიტორიაზე შემორჩენილი დინოზავრების, ფრინველებისა და თევზების ნეშტების მდგომარეობა მოწმობს, რომ ისინი ზუსტად ისე იტანჯებოდნენ უპაერობით და ეწვოდნენ კანი, როგორც ადამიანებს პომპეიში.

სპეციალისტთა განცხადებით, ცარცული პერიოდის ამ მონაკვეთში, ანუ დაახლოებით 130 მილიონი წლის წინ, ამგვარი ამოფრქვევა სულ რამდენჯერმე მოხდა, მაგრამ ისინი მეტად ძლიერი იყო.

მომზადებულია BBC-ის მიხედვით

ცხოველების ნეშტი ვულკანურმა ფერფლმა კარგად შემონახა

ქალღმერთ
ბელას ტაძარი
პალმირაში
— მსოფლიო
კულტურული
მემკვიდრეობის
ძეგლი

მეფე ზიმრილიმის ფირფიტა
შუმერულ ქალაქ მარიდან

ქალაქ ებლის დაზიანებული
ნანგრევები

სირიის ძეგლები საფრთხეშია

ევროკავშირი სირიაში კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების დარცხვისა და ნგრევის პროცესის თავიდან ასაცილებლად 2,5 მილიონ ევროს გამოყოფს. იუნესკოს გენერალური დირექტორის ასისტენტის, ფრანჩესკო ბანდარინის განცხადებით, ეს თანხები სირიის ტერიტორიაზე განადგურების საფრთხის წინაშე მდგარი ძეგლების შესახებ ინფორმაციის შეგროვებასაც მოხმარდება.

ხანგრძლივი სამოქალაქო დაპირისპირების პირობებში, სირიაში უკანონოდ გაითხარა ტერიტორიები უძველეს ქალაქ მარიში, შუმერული ფირფიტების 20-ათასიანი კოლექციით ცნობილ ქალაქ ებლაში, თანამედროვე სირიის ცენტრალურ ნაწილში მდებარე უძველეს არამეულ ქალაქ პალმირასა და ანტიკურ ქალაქ აპამეაში.

სწორედ პალმირაშია ქალღმერთ ბელას უძველესი სამლოცველო, რომელიც იუნესკოს კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლთა ნუსხაშია.

ფრანჩესკო ბანდარინის განცხადებით, ამ ძეგლების უმრავლესობა საგრძნობლად დაზიანდა, ხოლო აპამეა დაინგრა.

სირიიდან უძველესი არტეფაქტების გატანის პროცესის შესაჩერებლად იუნესკომ მეზობელი ქვეყნების პოლიციისა და საბაჟო სამსახურის თანამშრომლებს საგანგებო ტრენინგები მოუწყო. ბანდარინის განმარტებით, ამის წყალობით, მართალია მცირე რაოდენობით, მაგრამ მოპარული არტეფაქტების ამოღება მაინც მოხერხდა.

*მომზადებულია
archaeology.org-ის მიხედვით*

აპამეას ნანგრევები

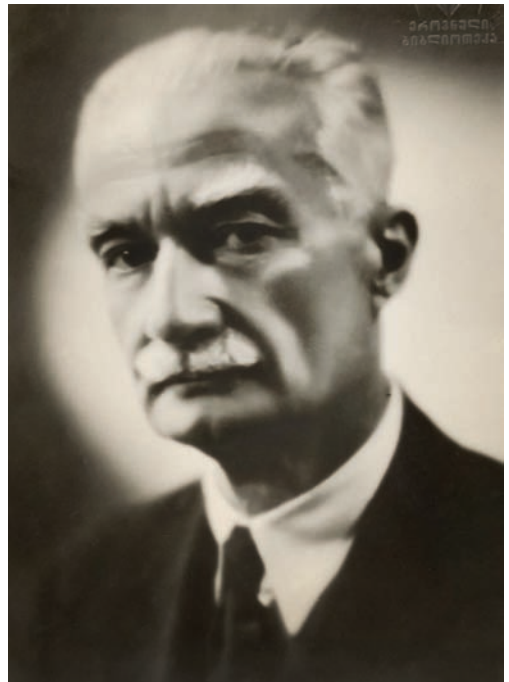
საქართველოს „ისტორიის მამა“

ივანე ჯავახიშვილი – მოქალაქე, მეცნიერი, პიროვნება

„უსიყვარულოდ და უნებისყოფოდ, თავგანწირულებისთვის მზაობის გარეშე არც ერთი დიდი საქმის გაკეთება არ შეიძლება. მით უმეტეს, მეცნიერებაში, რადგან მეცნიერის ზნეობრივი პასუხისმგებლობა დიდია და ნივთიერი კეთილდღეობის თვალსაზრისით — მძიმე. ამიტომაც მას ყველა სიძნელეთა დასაძლევად ხასიათის განსაკუთრებული სიმტკიცე ესაჭიროება“.

ეს სიტყვები ეკუთვნის ივანე ჯავახიშვილს, ადამიანს, ვის სახელსაც ატარებს:

თბილისის ერთ-ერთი ქუჩა, სამეცნიერო დაწესებულება (ისტორიის ინსტიტუტი) და საქართველოს მთავარი უნივერსიტეტი, ხოლო მისი პორტრეტი გამოსახულია ეროვნული ფულის ნიშანზე. ალბათ დამეთანხმებით, რომ ასეთი რამ საკმაოდ იშვიათია, მაგრამ მიუხედავად იმისა, რომ ივანე ჯავახიშვილის სახელი საქართველოში თითქმის ყველასთვის ცნობილია, ვფიქრობთ, მაინც უინტერესო არ უნდა იყოს, რით არის განპირობებული ესოდენი პატივი. ამიტომაც მისი ცხოვრების კონკრეტულ, ქრონოლოგიურ ფაქტებზე მხოლოდ იმდენ ხანს შევჩერდებით, რამდენადაც ეს მთლიანი სურათისთვის არის საჭირო. ძირითადი თემა კი იქნება: ივანე ჯავახიშვილი — მოქალაქე, მეცნიერი, პიროვნება.

ივანე ჯავახიშვილი დაიბადა 1876 წლის 11 აპრილს (ახალი სტილით 23 აპრილს). გამოჩენილ ადამიანთა ბიოგრაფიებში ხშირად შეხვდებით ამბავს, როგორ ავლენდნენ ბავშვობიდანვე განსაცვიფრებელ ნიჭს, როგორ ჰქონდათ არჩეული პროფესია თავიდანვე და სხვ. უმეტესად ეს ლეგენდებია, იმ გულუბრვეილო სურვილიდან გამომდინარე, რომ გამოჩენილი პიროვნება თავიდანვე არაჩვეულებრივი უნდა იყოს. მაგრამ ზოგჯერ ინტერესი მართლაც ადრე ვლინდება და ჩვენს შემთხვევაშიც ასე იყო.

„გიმნაზიაში სწავლის დროს ჩემს საყვარელ საგნებს ბერძნული ენა და მწერლობა, ისტორია და ფილოსოფია შეადგენდა. მთელს ჩემს დროს სამეცნიერო წიგნებისა და ჟურნალების კითხვას ვანდომებდი და თანაკლასელებზე მეტად გატაცებული ვიყავი მეცნიერებით“.

1895 წლის აგვისტოდან ივანე ჯავახიშვილი პეტერბურგის უნივერსიტეტის აღმოსავლურ ენათა ფაკულტეტის სომხურ-ქართულ-ირანული განყოფილების სტუდენტია. „მე საქართველოს ისტორია მაინტერესებდა, ამ დარგში კი არაფერს მუშაობდა. ამიტომ მე თვითონ უნდა მეცადნა გზის გაკაფვა“. 1901 წლის 27 იანვარს ივანე ჯავახიშვილი აბარებს გამოცდებს და ხდება ქართული სიტყვიერების მაგისტრანტი.

1906 წლის 30 ოქტომბერს ივანე ჯავახიშვილი ჯვარს იწერს ანასტასია ჯამბაკურ-ორბელიანზე.

ივანე ჯავახიშვილის მოღვაწეობა პეტერბურგში 1917 წლის აპრილამდე, მის სამშობლოში დაბრუნებამდე გრძელდება. იწყება ბრძოლა ქართული უნივერსიტეტის დაარსებისთვის, რაც, როგორც ცნობილია, 1918 წლის 26 იანვარს დასრულდა.

ამ დროიდან 1919 წლამდე ივანე ჯავახიშვილი სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტის დეკანია, შემდეგ კი — უნივერსიტეტის რექტორი, ამავე დროს საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების თუმჯდომარე. 1926 წლიდან, რექტორობიდან გათავისუფლების შემდეგ განაგებს საქართველოს ისტორიის კათედრას. 1931 წლის მაისში კი საბოლოოდ აგდებენ უნივერსიტეტიდან.

1931 წელი — საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის კონსულტანტი.

1939 წელი — არჩეულია საბჭოთა კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილ წევრად.

1940 წლის 18 ნოემბერი — ივანე ჯავახიშვილი გარდაიცვალა საჯარო ლექციის დროს.

„რაინდი უნივერსიტეტისა“

1900 წლის 14 ოქტომბერს საფუძველი ჩაეყარა თბილისის სათავადაზნაურო გიმნაზიის შენობას. ამავე წლის 24 ივლისის „ივერია“ წერდა: „ახლო მომავალში აიგება განათლების ტაძარი, რომლის ბადალი ჩვენს ქალაქში არ იქნება. ეს ჩვენი სკოლა ისეთი დიადი რამ იქნება, რომ უნივერსიტეტსაც კი დაიჭევს ღვთით!“ ჩვიდმეტი წლის შემდეგ, 1918 წლის 26 იანვარს სწორედ ამ შენობაში გაიხსნა თბილისის უნივერსიტეტი. ამასთან დაკავშირებით მოსე ჯანაშვილი წერდა გაზეთ „საქართველოში“: „...ჯავახიშვილის მხნე-

ბამ ყოველივე დაბრკოლებას სძლია და ახალი ლამპარი აგვინთო. ქართული გიმნაზიის შენობა გვიქცია ეროვნული ღირებულების ტაძრად, მისი უნივერსიტეტის სავანედ“... მაგრამ ამ დღეს წინ უძღოდა მრავალწლიანი უძძიმესი შრომა. რა ეღობებოდა ამ იდეის განხორციელებას? „ქართველთა საკმაო ნაწილმა აღარ იცოდა ხეირიანად ქართულად ლაპარაკი. ...რასაკვირველია, მასა განაგრძობდა ამ ენაზე ლაპარაკს, მაგრამ მრავალთათვის ეს ენა უკვე დედა ენა აღარ იყო“. აქედან გამომდინარეობდა საზოგადოების საგრძნობი ნაწილის გულგრილობა და ურწმუნობა, რომ ეროვნული უნივერსიტეტი შეძლებდა მეცნიერების ამტყვევლებას ქართულ ენაზე. რა უნდა გაკეთებულიყო, რომ ასეთ უმწეო მდგომარეობაში მყოფი საქმე გამოსწორებულიყო? ამ მიზნით 1907 წელს პეტერბურგში, ივანე ჯავახიშვილის ხელმძღვანელობით დაარსდა ქართული სამეცნიერო წრე, სადაც მოხსენებები იწერებოდა ქართულად, მსჯელობა ქართულად წარმოებდა. შედეგად ახალგაზრდობამ განიფითარა ქართული მეტყველების უნარი, რომელიც მანამდე არ ჰქონდა. შემდეგ უნდა გამორკვეულიყო, არსებობდა თუ არა სამეცნიერო ძალები მომავალი უნივერსიტეტისთვის. ამ მიზნით მოეწეო გამოკვლევა. შედეგი უაღრესად იმედის მომცემი იყო. 1917 წლის 1-ელ მარტს, პეტროგრადში, ივანე ჯავახიშვილის ბინაზე შედგა თათბირი, სადაც

თბილისის სათავადაზნაურო გიმნაზია

მოსე
ჯანაშვილი

პეტრე
მელიქიშვილი

გადაწყდა, რომ „აუცილებლად უნდა გვეცადა, კერძო სასწავლებლის სახით მაინც გაგვეხსნა უმაღლესი სასწავლებელი“. 12 მაისს უკვე თბილისში გაიმართა საჯარო სხდომა, სადაც დაარსდა თბილისის უნივერსიტეტის დამხმარე საზოგადოება, რომელსაც მატერიალური სახსრების შეკრება უნდა ეთავა. „მაგრამ შემდეგ, როგორც ქართველ საზოგადოებაში არაერთ ხელ მომხდარა, ეს აღფრთოვანება როგორღაც განელდა. ...საქმე შესაძლებელია კატასტროფით დამთავრებულიყო და გამკილავი ჩვენში ბევრი მოიძებნებოდა მაშინ...“. აი, ასეთ სიტუაციაში, 1918 წლის 26 იანვარს, დავით აღმაშენებლის ხსენების დღეს, გაიხსნა უნივერსიტეტი. ამ დღის ხუთი წლისთავზე გაზეთი „ტრიბუნა“ წერდა: „მიუხედავად დიდი სურვილისა და მოწადინებისა, ყველანი მაინც ნაჩქარევად თვლიდნენ უნივერსიტეტის გახსნას. მხოლოდ ერთადერთი ივანე ჯავახიშვილი წინ აღუდგა უნივერსიტეტის გახსნის შუგვა-

ნებას და თავისი ფოლადისებური სიმტკიცით წინ წარუძღვა“.

საგანგებოდ უნდა აღვნიშნოთ, რომ ეს აქტი ბევრად აღემატება ერთი, ცალკე აღებული, თუნდ პირველი უმაღლესი სასწავლებლის გახსნის მნიშვნელობას. უნივერსიტეტის დაარსებით საქართველოში საფუძველი ჩაეყარა უმაღლესი განათლებისა და მეცნიერების მთელ სისტემას; ვინაიდან პრაქტიკულად ყველა უმაღლესი სასწავლებელი და სამეცნიერო ინსტიტუტი უნივერსიტეტის წიაღიდან არის აღმოცენებული.

თავიდან ძალიან მძიმე პირობებში უხდებოდათ სწავლა და მუშაობა. პროფესორის ხელფასი გიმნაზიის მასწავლებლის ხელფასის ნახევარს უდრიდა. პეტრე მელიქიშვილი საერთოდ უსასყიდლოდ ასრულებდა რექტორის მოვალეობას. არ იყო გათბობა, მაგრამ როგორც იგონებენ, არც ერთი ლექტორი პალტოთი არ შესულა ლექციაზე. 1919 წლის 11 ოქტომბერს პეტრე მელიქიშვილი გადადგა და რექტორად ივანე ჯავახიშვილი აირჩიეს. სხვა კანდიდატურა არც ყოფილა. ჩამოთვლაც კი ძნელია იმ უზარმაზარი დატვირთვისა, რაც ივანე ჯავახიშვილს დააწვა მხრებზე. პედაგოგიური, სამეცნიერო და ადმინისტრაციული საკითხების გადაწყვეტა, სამხედრო ტერმინოლოგიის შემდგენელ კომისიაში მუშაობა, რუსულ-ქართული ლექსიკონის შედგენა იოსებ ყიფშიძესთან ერთად, სატერმინოლოგიო და სახელმძღვანელოების შემფასებელი კომიტეტის თავმჯდომარეობა და კიდევ სხვა მრავალი საქმე. მიუხედავად ამისა, მას არასოდეს გაუცდენია ლექცია. არც დატვირთვა შეუძცირებია.

აღბათ თქვენთვისაც უკვე ცხადი გახდა, რომ მოსე ჯანაშვილის სიტყვებს, რითიც თხრობა დავიწყეთ, სიხარულით გამოწვეული აღტაცების გარდა რეალური საფუძველი ჰქონდა... და ასეთივე ჭეშმარიტებაა პეტრე მელიქიშვილის ეს სიტყვები: „ივანე ჯავახიშვილი ბრძანდება ერთადერთი დამაარსებელი, სულისჩამდგმელი და ერთადერთი რაინდი ჩვენი უნივერსიტეტისა. აქ მას ვერავინ შეეტოქება და შეეზიარება“.

მეცნიერი

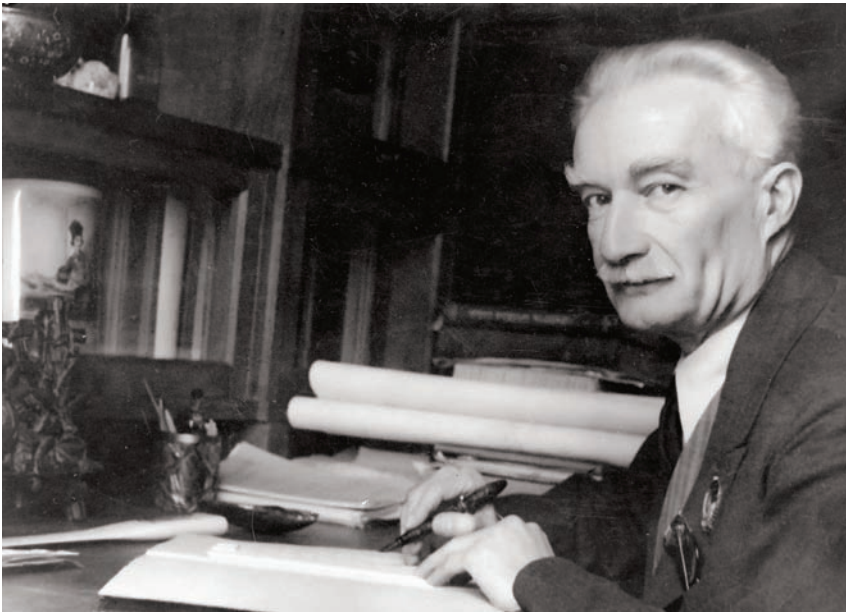
ძალიან დიდი ივანე ჯავახიშვილის სამეცნიერო მემკვიდრეობა. „ქართველი ერის ისტორია“ — ხუთი ტომი. „ქართველი ერის

ისტორიის შესავალი“: პირველი წიგნი — „საქართველოს, კავკასიისა და მახლობელი აღმოსავლეთის ისტორიულ-ეთნოლოგიური პრობლემები“, მეორე წიგნი — „ქართული და კავკასიური ენების თავდაპირველი ბუნება და ნათესაობა“.

კაპიტალური ნაშრომი — „ისტორიის მიზანი, წყაროები და მეთოდები წინათ და ახლათ“. ხუთი წიგნი: „ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა“, „ქართული საფას-საზომთა მცოდნეობა ანუ ნუმისმატიკა-მეტროლოგია“, „ქართული დამწერლობათმცოდნეობა ანუ პალეოგრაფია“, „ქართული სიგელთმცოდნეობა ანუ დიპლომატიკა“, „ძველი სომხური საისტორიო მწერლობა“. „საქართველოს ეკონომიური ისტორია“ — ორი წიგნი. „ქართული სამართლის ისტორია“ — სამი წიგნი. „ქართული მუსიკის ისტორიის ძირითადი საკითხები“. „ქართველი ერის მატერიალური კულტურის ისტორია“: პირველი წიგნი — „მშენებლობის ხელოვნება ძველ საქართველოში“, მეორე წიგნი — „საფენელ-საგებელი, ავეჯი და ჭურჭელი“, მესამე წიგნი — „ტანისამოსი, ქსოვილები, ხელსაქმე“, მეოთხე წიგნი — „საომარი საჭურველი და სამხედრო საქმე“. ეს მხოლოდ ფუნდამენტური ნაშრომებია. გარდა ამისა, საკმაოდ ბევრია მცირე მოცულობის, მაგრამ მეტად მნიშვნელოვანი გამოკვლევა და ნარკვევი. ეს მშრალი ჩამონათვალი იმისთვის

„რა დიდი დეაწლიც უნდა მიუძღოდეს ერს წარსულში, თუ იგი აწმყოში არას წარმოადგენს, ბრწყინვალე წარსული ვერას უშველის“.

გვჭირდება, რომ უფრო ნათლად გამოჩნდეს მისი საქმიანობის მოცულობა და მასშტაბი. ცხადია, ერთ წერილში შეუძლებელია ყოველი ნაშრომის განხილვა ან დახასიათება. მე მხოლოდ ვეცდები წარმოდგენა შევიქმნათ ივანე ჯავახიშვილის მუშაობის მეთოდზე, მის მეცნიერულ პოზიციაზე. პრინციპები, რომლებიც ივანე ჯავახიშვილის სამეცნიერო მოღვაწეობის ერთგვარ პროგრამად შეიძლება ჩაითვალოს, სრულიად ნათლად არის ჩამოყალიბებული 1904 წელს გამოქვეყნებულ ნაშრომში — „მამულიშვილობა და მეცნიერება“. „ყოველ განათლებულ ერისთვის, რომელსაც თვითშემეცნება მოეპოვება, აუცილებლად საჭიროა იცოდეს თავისი წარსული საზოგადოებრივი ცხოვრების ისტორია; რასაკვირველია, უტყუარი, ჭეშმარიტი ისტორია და არა გაზვიადებული, ყალბი. გაზვიადებული ისტორიის საჭიროებას მხოლოდ ის უნდა ჰგრძნობდეს, ვისაც ჰსურს თავისი ეროვნული შელახული გრძნობა დააკმაყოფილოს და დაამშვიდოს. ხოლო ამგვარი სურვილი აზრადაც არ უნდა მოუვიდეს იმ ეროვნების

ივანე
ჯავახიშვილი
სამუშაო
მაგიდასთან

ექვთიმე
თაკაიშვილი

კიჭა
აბაშიძე

წარმომადგენელს, რომელიც სიცოცხლეს და მოქმედებაზე ჰფიქრობს. ქართველმა ისტორიკოსმა სრულიად პირუთვნელად უნდა შეისწავლოს თავისი ერის წარსული, რადგან მას არ უნდა დაავიწყდეს — „რა დიდი ღვაწლიც უნდა მიუძღოდეს ერს წარსულში, თუ იგი აწმყოში არას წარმომადგენს, ბრწყინვალე წარსული ვერას უშველის“.

„ქართველი ერის ისტორია“ ყველაზე ცნობილი და პოპულარული ნაშრომი ივანე ჯავახიშვილისა. მთელი მისი ცხოვრების შრომა და შესაძლოა, ამიტომაც, ქართველი კაცის წარმოდგენაში მის სახელთან არის შერწყმული.

აქ მცირე ხნით შევჩერდეთ, რადგან აუცილებლად უნდა გავიხსენოთ ივანე ჯავახიშვილის ერთი ნაშრომი, რომელმაც თავის დროზეც ერთგვარი ვნებათა ღელვა გამოიწვია და ზოგჯერ დღესაც არაკეთილსინდისიერი სპეკულაციის საგნად იქცევა ხოლმე. ეს გახლავთ „ანდრია მოციქულის და წმინდა ნინოს მოღვაწეობა საქართველოში“, პირველი გა-

მოკვლევა, დაწერილი სტუდენტობის დროს. აქ დეტალურად არის განხილული საკვლევი საკითხთან დაკავშირებული ყველა მასალა. ქართული წყაროები შეჯერებულია ბერძნულსა და სომხურთან. ხსენებული რეაქცია კი გამოიწვია იმ შეუსაბამობათა გამოვლენამ, რომლებიც „მოქცევაი ქართლისას“ და წმინდა ნინოს ე.წ. შატბერდისეულ ცხოვრებას შორის არის; და შედეგად ზოგიერთი ფაქტის ეჭვქვეშ დაყენებამ. მაგალითად, შატბერდისეულ ცხოვრებაში ნათქვამია, რომ მოციქულთაგან საქართველოში არავინ ყოფილა და წმინდა ნინო პირველია, ვინც ქრისტიანობა იქადაგა და სხვ. ჩემი მიზანი არ არის ამ ნაშრომის გარჩევა. მოკლედ ვიტყვი მხოლოდ, რომ ყოველგვარი წინააღმდეგობა მოიხსნება, თუ გავმიჯნავთ მეცნიერულ მიდგომას რწმენისგან. ეს ნაშრომი კი წმინდა მეცნიერული ანალიზია. ამ ნაშრომში ივანე ჯავახიშვილმა პეტერბურგის უნივერსიტეტის ოქროს მედალი მიიღო — ერთადერთი ჯილდო, მიღებული სიცოცხლეში. რაც შეეხება რწმენას — ქრისტიანული სწავლება ივანე ჯავახიშვილისთვის იყო არა შეგონებათა კრებული, რომელიც ადამიანმა ხშირად უნდა იმეოროს სხვის გასაგონად და დასარიგებლად, არამედ ცხოვრების წესი. მაგრამ დავუბრუნდეთ „ქართველი ერის ისტორიას“.

„ქართველი ერის ისტორია“ ხშირად ისეთ წყაროებზე მაქვს დამყარებული, რომლებიც წინად არ სარგებლობდნენ ხოლმე და სამაგიეროდ, მე არ მიხელმძღვანელობია ისეთი წყაროებით, რომლებზედაც განსაკუთრებით დამყარებული იყო წინად საქართველოს უძველესი ისტორია. ამის გამო არც გასაკვირველია, თუ რომ ჩემი შეხედულება ჩვენი ერის წარსულზე ჩვეულებრივ შეხედულებებსაგან არსებითად განირჩევა“.

წიგნმა უდიდესი გამოხმაურება გამოიწვია საზოგადოებაში. „ივანე ჯავახიშვილმა ისეთი საჩუქარი უძღვნა ქართველ ერს, რომელიც წარუხოცველ კვალს დაასვა მთელ ჩვენს აწმყოსა და მომავალს. მარტო მეცნიერი როდი კმაროდა — კეთილშობილი და თავგადადებულად სამშობლოს მოყვარული მამულიშვილი იყო საჭირო, რომ ასეთი წიგნი მოეცა, მოეცა ასეთი ცხოველი სურათი წარსულისა“ (კიჭა აბაშიძე). არ დარჩენილა საქართველოს ისტორიისა და ისტორიის დამხმარე დარგების არც ერთი საკითხი, რო-

მელსაც ივანე ჯავახიშვილი არ შეეებოდეს. „გამოცდილებამ დამარწმუნა, რომ ქართული ისტორიული და ფილოლოგიური მეცნიერებისთვის მტკიცე საფუძვლის შესაქმნელად ვერც წოდებული დამხმარე სამეცნიერო დარგების — ქართული ეპიგრაფიკა-პალეოგრაფიისა, დიპლომატიკისა, ქრონოლოგიისა და ნუმიზმატიკა-მეტროლოგიის შესწავლა და შექმნა იყო აუცილებელი“. პრინციპული სიახლე, რაც ივანე ჯავახიშვილმა შემოიტანა ქართულ საისტორიო მეცნიერებაში, გახლავთ ისტორიული წყაროების კრიტიკული ანალიზი. მიუხედავად ამისა, თავად ძალიან მორიდებულად აფასებს საკუთარ შრომას. „ჩემს ნაშრომებს არაერთი ნაკლი აქვს. ეს მე თითონ სხვებზე უკეთესად ვიცი. მაგრამ მე ისეთ პირობებში მარჯუნა ბედმა მოღვაწეობის დაწყება, როდესაც მარი ბროსეს, დიმიტრი ბაქრაძის, თედო ჟორდანიას, ექვთიმე თაყაიშვილისა და მოსე ჯანაშვილის თითო-ორიოლა ნაშრომის გარდა საქართველოს ისტორიაში თითქმის არაფერი იყო; და ყველაფერი ერთ ადამიანს და შეძლებისამებრ მალე უნდა გაეკეთებინა. გზის გაკაფვა ადვილი საქმე არ არის და თვით გამკაფველისთვის უმადურს სამუშაოს წარმოადგენს. ასეთ გარემოებაში, რაც უნდა ვცდილიყავ, ჩემი გაკეთებული უნებლიედ ჰაეხელად დაწერილის მსგავსი უნდა გამოსულიყო...“

პიროვნება

ჩვენ თვალი გადაავალეთ ივანე ჯავახიშვილის ბიოგრაფიას, საზოგადოებრივ მოღვაწეობას, სამეცნიერო შრომას. სრული სურათისთვის საგანგებოდ უნდა შევეხოთ მის პიროვნულ თვისებებს. ექვთიმე თაყაიშვილი თავის მოგონებებში წერს: „იშვიათია კაცი, რომელსაც რაიმე ნაკლი არ ჰქონდეს, თუნდ სულ მცირე. ივანე ჯავახიშვილში, სანთლით რომ გეძებათ, ვერავითარ ნაკლს ვერ აღმოაჩენდით. ის სრულიად უნაკლო ადამიანი იყო: ზნეობით სპეტაკი, ზრდილი, ალერსიანი, თავმდაბალი, კაცთმოყვარე და გულშემატკივარი. ერთს უკადრის სიტყვას მისგან ვერ გაიგონებდით“. შესაძლოა ეს სიტყვებიც, მოსე ჯანაშვილისა და პეტრე მელიქიშვილის ნათქვამის მსგავსად, სიყვარულითა და პატივისცემით გამოწვეულ გულწრფელ გადაჭარბებულ გვეჩვენოს. შესაძლოა! თუმცა ეკლესიის მიერ წმინდანად შერაცხილი ადა-

მიანის სიტყვას ალბათ ცოტა სხვა ფასი აქვს. და მაინც, ვნახოთ კონკრეტული ფაქტები და შემდეგ, დაე, ყოველმა თქვენგანმა საკუთარი დასკვნა გამოიტანოს.

1915 წელს წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობამ ივანე ჯავახიშვილს შესთავაზა „ქართველი ერის ისტორიის“ საკონკურსო სიაში შეტანა. ივანე ჯავახიშვილმა უარი განაცხადა „შემდეგ პრინციპული მოსაზრების გამო: პრემიები... იმიტომ არის დაწესებული, რომ ახალგაზრდა მკვლევარნი ან წახალისონ, ან ქონებრივი დახმარება გაუწიონ. მე ჩემდა საბედნიეროდ, ისედაც შეძლებისდაგვარად ვმუშაობ და ჩემთვის არც რაიმე წახალისებაა საჭირო და არც ქონებრივი დახმარება; ...ამისთანა პირობებში ზნეობრივად შეუძლებლად მიმაჩნია სხვებს, რომელთაც წახალისებაცა და დახმარებაც სჭირიათ, შევეცილო“. სინას მთაზე ყოფნისას ივანე ჯავახიშვილს ხელთ ჩავარდნია „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“. ხელნაწერი მას ნიკო მარისთვის გადაუცია, ძველის გაცნობა-შესწავლა, პირველ რიგში, თქვენ გეკუთვნითო. ეს ამბავი თვით ნიკო მარისგან არის ცნობილი. როგორც ჩანს, მისთვის სრულიად უცხოა პრიორიტეტის მოპოვებისა თუ შენარჩუნების სურვილი. პირიქით, ბუნებრივი

ივანე ჯავახიშვილი 1930-იან წლებში

მეცნიერების უსაზღვრესი პი-
 რისი მზარდი უფრო მეტი დაკვირ-
 ვითი დაკვირვებით სიზარული. ეს მისი სიტყვებია,
 რომ „მეცნიერებაში ხშირად არც არის სა-
 კირო, დაწვებული საქმე ერთდამავე პირმა
 დაამთავროს; ოღონდ მიზანი ნათლად იყოს
 გათვალისწინებული, მუშაობის განსაზღვრუ-
 ლი გეგმა არსებობდეს და დაწვებული საქმის
 გამგრძელებელი მკვლევარნიც საკმაოდ აღ-
 მოწინდებიან“. ცნობილია, რომ უნივერსიტე-
 ტის დაარსების დროს ივანე ჯავახიშვილს
 შესთავაზეს რექტორობა, როგორც ამ საქმის
 ორგანიზატორსა და მოთავეს, მაგრამ მან
 უარი განაცხადა და მელიქიშვილის კანდი-
 დატურა წამოაყენა: „პეტრე მელიქიშვილი
 ცნობილი მეცნიერია, რუსეთშიც და საზღ-

ივანე
 ჯავახიშვილის
 წერილი

და თავისთავად ცხადია — აზრის გაზიარება,
 მეცნიერული დახმარება და საერთოდ, სხვისი
 წარმატებით სიზარული. ეს მისი სიტყვებია,
 რომ „მეცნიერებაში ხშირად არც არის სა-
 კირო, დაწვებული საქმე ერთდამავე პირმა
 დაამთავროს; ოღონდ მიზანი ნათლად იყოს
 გათვალისწინებული, მუშაობის განსაზღვრუ-
 ლი გეგმა არსებობდეს და დაწვებული საქმის
 გამგრძელებელი მკვლევარნიც საკმაოდ აღ-
 მოწინდებიან“. ცნობილია, რომ უნივერსიტე-
 ტის დაარსების დროს ივანე ჯავახიშვილს
 შესთავაზეს რექტორობა, როგორც ამ საქმის
 ორგანიზატორსა და მოთავეს, მაგრამ მან
 უარი განაცხადა და მელიქიშვილის კანდი-
 დატურა წამოაყენა: „პეტრე მელიქიშვილი
 ცნობილი მეცნიერია, რუსეთშიც და საზღ-

ვარგარეთაც და მისი არჩევა დიდ პრესტიჟს
 შეუქმნის ჩვენს უნივერსიტეტსო“. კიდევ
 ერთი თვისება — მიუყვარდობლობა და ობი-
 ექტურობა. 1918 წელი. 22 მაისი. „გთხოვთ
 წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოე-
 ბის გამგეობას მოახსენოთ ჩემი თხოვნა, რუ-
 სულ-ქართული ლექსიკონის განხილვისაგან
 განთავისუფლებისა. ჩემი შეხედულება ლექ-
 სიკონის შედგენის შესახებ სულ სხვანაირია,
 ვიდრე ის გზა, რომელიც დავით კარიჭაშვილს
 არჩეული აქვს. ამიტომ, რომ მსჯელობის
 დროს სრული პირუთვნელობა დაცული იყოს,
 უნდა ამ ლექსიკონის განხილვა ისეთ პირს
 მიენდოს, რომელსაც ამ საგანზე არაფერი
 დაუწერია“. საგანგებოდ აღსანიშნავია ივანე
 ჯავახიშვილის უკომპრომიზობა. 1921 წელს

შემოსვლის შემდეგ ბოლშევიკებს მოუთხოვიათ უნივერსიტეტის შენობის ჩაბარება. როცა ეს გაიგო, ივანე შესულა უნივერსიტეტში, კარი შეიხიდან ჩაუკეტია და უთქვამს: ახლავისაც როგორც უნდა, ისე შემოვიდესო. ერთი თუ ორი დღე ყოფილა ასე, შემდეგ ეტყობა, კომუნისტებს ეყოთ ჭკუა და უნივერსიტეტის დაკავებაზე ხელი აიღეს. მეორე შემთხვევა ასეთია — ბერია მონინდომა, მისი ცოლი უნივერსიტეტში მიეღოთ, ოღონდ, მისი თქმით პრობლემა ის იყო, რომ სკოლის დამთავრების ატესტატი არ ჰქონია. ივანემ აუხსნა, რომ ამ შემთხვევაში ჩარიცხვა შეუძლებელი იყო. ბერიას კითხვაზე, — ბრძანება რომ იყოსო? ივანეს უპასუხია, — უნივერსიტეტში ბრძანებებს მე ვიძღვეო.

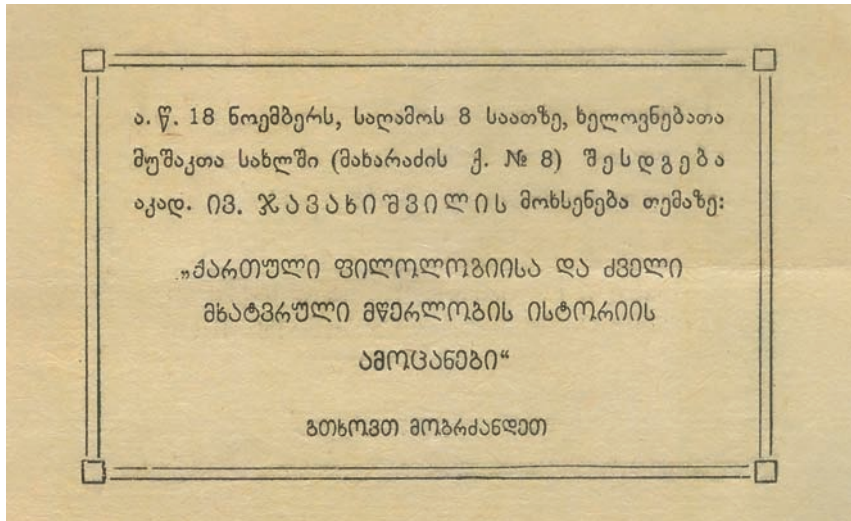
სამწუხაროდ, ცხოვრების გზაზე ივანე ჯავახიშვილს უსამართლობაც შეხვედრია, უმადურობაც და ცილისწამებაც, მაგრამ მუდამ პოულობდა ძალას, ადამიანთა სულმოკლეობაზე ამაღლებულიყო. „რექტორმა ორაგველიძემ სამსაათიანი მოხსენება წაიკითხა უნივერსიტეტში, სადაც ყველა ჩემი ნაშრომის უვარგისობის დამტკიცებას ლამობდა... ბედმა ბევრი უსამართლება მარგუნა, მეტადრე უკანასკნელ ათეულში და ერთადერთი ნუგეში ჩემთვის სამეცნიერო კვლევა-ძიება იყო. ყოველთვის ასეთ შემთხვევაში მღელვარება თანდათან მიმშვიდდებოდა და მოყენებული უსამართლობის სიმწარეს მავიწყებდა ხოლმე. ახლაც მუშაობა არ შემეწყვეტია იმისდა მიუხედავად, რომ ასეთი საზიზღარი შეურაცხყოფა ჩემი მოღვაწეობისთვის ჯერ არავის მოუ-

ყენებია“. დასასრულ, კიდევ ერთი მაგალითი თავისადმი უკიდურესი მომთხოვნელობისა: „აკადემიკოსობას უნდა ჩემი სამეცნიერო-საზოგადოებრივი საქმიანობის გაორკეცვა-გაორმაგება მოჰყვეს; ჩემი ძალ-ღონე კი უადრესად დაძაბულია და ჩემს ჯანმრთელობას ამაზე მეტის ატანა არ შეუძლია. გამოვა ისე, რომ მე ახალ მოვალეობას პირნათლად ვერ შევასრულებ. ამას კი მიხვეული არა ვარ და ეს ზნეობრივად დამტანჯავს“.

თუკი არსებობს ბუნებაში რაიმე კანონზომიერება, ივანე ჯავახიშვილის გარდაცვალება სწორედ ასე უნდა მომხდარიყო. ერისთვის თავდადებული, უადრესად განვითარებული მოვალეობის გრძნობის მქონე ადამიანი, მეცნიერი, მიდის ამ ქვეყნიდან — საჯარო ლექციაზე, ისტორიულ თემაზე მსჯელობის დროს.

თარსუჯ ჯავახიშვილი

P.S. გადავიკითხე დაწერილი და უცებ დავეჭვდი, ხომ არ შეგეჰქმნათ შთაბეჭდილება, რომ იდეალიზებული სახე, თითქმის ჰაგიოგრაფიული სურათი დაეხატე. მერწმუნეთ, ამგვარი რამ აზრადაც არ მომსვლია. თუნდ იმიტომ, რომ ეს პირველ ყოვლისა თვით ივანე ჯავახიშვილისადმი იქნებოდა გაუმართლებელი და უკადრისი, მისი ბუნების საწინააღმდეგო. მიზეზი, თუ რატომ შეირჩა და დალაგდა ამ სახით ეს, და არა სხვა ფაქტები, გახლავთ კითხვა, რომელიც თავიდან დაუსვით — რით არის განპირობებული ის პატვი, რომელსაც მიაგებდნენ და კვლავაც მიაგებენ ივანე ჯავახიშვილს.

უკანასკნელი ლექციის მოსაწვევი

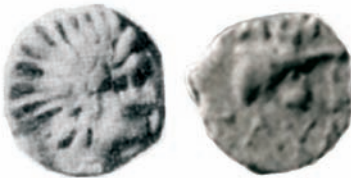
მონეტები დიდი ომების ვაკაიდან

ძვ.წ. II-I საუკუნეებში სავაჭრო ურთიერთობების ტერიტორიულ მოქმედებაზე

ძველი წელთაღრიცხვის II-I საუკუნეებში ადგილობრივ სამონეტო ბაზარზე, ალექსანდრესა და ლისიმაქეს ფულის მინაბადების მიმოქცევასთან ერთად, ახალი, შედარებით მცირე ნომინალის მონეტები მოიჭრა. ამ მონეტებზე მეზობელი პონტოს სამეფოსა და გაძლიერებული რომის რესპუბლიკის გავლენა ჩანს.

კოლხეთში სამეფოს არსებობა ძვ.წ. II საუკუნეში იმითაც დასტურდება, რომ იქ იჭრება მცირე ზომის სპილენძისა და ვერცხლის მონეტები, აგრეთვე ბილონები (მძარე ხარისხის მონეტები). ეს ე.წ. სავლაკის მონეტებია, რომლებიც ჩვენამდე რვა ცალია მოღწეული. ერთის გარდა, ყველა მათგანი საზღვარგარეთაა დაცული. ეს მონეტები სამ ტიპად იყოფა.

მ.წ. სავლაკის მონეტები I ტიპი

აღწერა: ბილონი, სპილენძი (ან ბი-

ლონი). წონა: ბერლინის მუზეუმის ცალი — 1,04 გრამი, მოსკოვის ისტორიული მუზეუმის ცალები — 1,17 გრამი, 1,56 გრამი, 1,65 გრამი.

რემედიუმი: 1,04-1,65 გრამი

დიამეტრი: 11/12 მმ.

შუბლი: მარჯვნივ მიმართული მამაკაცის პროფილი სხივანა გვირგვინში.

ზურგი: მარჯვნივ მიმართული ხარის თავი. გამოსახულების ზემოთ და ქვემოთ ბერძნული ზედწერილი — ΒΑΣΙ... ΣΑΥΑ ან ΣΑΥΜ... ე.ი. მეფე სავლაკისა ან სავმაკისა. მეფის სახელი მონეტაზე ფრაგმენტულად არის ამოკვეთილი, ხოლო უკანასკნელი ასოს მიხნევა შეიძლება როგორც Λ-დ, ასევე Μ-დ.

ზარაფხანა: უცნობია.

ნომინალი: ბილონი. 1,04-1,17 გრამი სპილენძი ან ბილონი. 1,56-1,65 გრამი.

თარიღი: ძვ.წ. II საუკუნის მიწურული.

კოლექცია: მოსკოვის ისტორიული მუზეუმი — 3 ცალი, ბერლინის მუზეუმი — 1 ცალი.

II ტიპი

აღწერა: ვერცხლი. წონა: ბერლინის მუზეუმის ცალი — 0,98 გრამი, ვანის მუზეუმის ცალი — 1,7 გრამი.

რემედიუმი: 0,98-1,7 გრამი

დიამეტრი: 10/11 მმ.

შუბლი: მარჯვნივ მიმართული მამაკაცის პროფილი სხივანა გვირგვინში.

ზურგი: ვარდის გამოსახულება, რომლის ზემოთ და ქვემოთ ბერძნული ლეგენდაა — ΒΑΣΙΛΕ... ΣΑΥΛ ან ΣΑΥΜ... ე.ი. მეფე საულაკის ან სამაკისა.

ზარაფხანა: უცნობია.

ნომინალი: ვერცხლი. 0,98 გრამი — 1,7 გრამი.

თარიღი: ძვ.წ. II საუკუნის მიწურული.

კოლექცია: ბერლინის მუზეუმი — 1 ცალი, ვანის მუზეუმი — 1 ცალი.

III ტიპი

აღწერა: ვერცხლი(?), სპილენძი. წონა: ბრიტანეთის მუზეუმის ცალი — 1,75 გრამი, ბერლინის მუზეუმის ცალი — 1,83 გრამი.

რემედიუმი: 1,75-1,83 გრამი.

დიამეტრი: 12/13 მმ.

შუბლი: მამაკაცის თავის გამოსახულება სხივანა გვირგვინში პირდაპირ.

ზურგი: ფრთოსანი ელვა, რომლის ზემოთ და ქვემოთ წარწერაა: ΒΑΣΙ... ΣΑΥ...

ზარაფხანა: უცნობია.

ნომინალი: ვერცხლი(?). 1,75 გრამი, სპილენძი. 1,83 გრამი.

თარიღი: ძვ.წ. II საუკუნის მიწურული.

კოლექცია: ბრიტანეთის მუზეუმი — 1

ცალი, ბერლინის მუზეუმი — 1 ცალი.

არც ერთ მონეტაზე მეფის სახელი სრულად არ არის დაწერილი, რამაც მწვავე დისკუსია გამოიწვია. საკამათოა მონეტის რევერსზე მოცემული მეფის სახელის მეოთხე ასოს მოხაზულობა. მეცნიერთა ერთი ნაწილი მას Λ-დ კითხულობს, აქედან გამომდინარე, წარწერა იშიფრება, როგორც ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΣΑΥΛ(AKOY) — „მეფე საულაკის“, ვინაიდან კოლხეთის მეფეთა რიგში ასეთი სახელი ფიგურირებს. თუმცა მკვლევართა მეორე ჯგუფის აზრით, მონეტის რევერსზე სადავო სიტყვის მეოთხე ასო იკითხება, როგორც M. პროფესორი გიორგი დუნდუა მიიხვევს, რომ მონეტის ზურგზე სწორედ ასო M იკითხება და აქედან გამომდინარე, მონეტაზე სახელი უნდა წაიკითხოს, როგორც ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΣΑΥΜ(AKOY) — „მეფე სამაკის“. ამ სახელით მეფე კი ბოსფორის სამეფოს ისტორიაშია ცნობილი.

მეცნიერთა იმ ნაწილს, რომელიც ამ მონეტებს კოლხეთის სამეფოს უკავშირებს, ერთ-ერთ არგუმენტად მოჰყავს I საუკუნის რომაელი ისტორიკოსის, პლინიუსის ცნობა, რომლის თანახმად, კოლხეთში ოდესღაც საულაკი მეფობდა. მაგრამ, როგორც დაანგარიშებულია, ეს ზღაპრული საულაკი კოლხეთში მეფობდა 1200 წლით ადრე, ვიდრე ჩვენთვის საინტერესო მონეტები მოიჭრებოდა. ამ მონეტების მეორე ტიპზე გამოსახული ვარდის მიხედვით, იგი ძვ.წ. II-I საუკუნეებით თარიღდება.

მონეტების კოლხური წარმოშობის სასარგებლოდ მეტყველებს ის ფაქტიც, რომ დღემდე ცნობილი რვა ეგზემპლარიდან ხუთი დასავლეთ საქართველოშია აღმოჩენილი.

არსებობს ასევე მოსაზრება, რომ მონეტები ეკუთვნოდა პონტოს მეფე მითრიდატე VI-ის მხედართმთავრის — დიოფანტეს პატრუსაცემად ქერსონესში აღმართულ დეკრეტში მოხსენიებულ სამაკს, რომელმაც ძვ.წ. II საუკუნის უკანასკნელ ათწლეულში სახელმწიფო გადატრიალება მოახდინა ბოსფორის სამეფოში. მცირე ხნით მას ტახტიც ეკავა და სწორედ ამ დროს უნდა მოეჭრა ჩვენთვის საინტერესო მონეტები. ძვ.წ. 107 წელს დიოფანტემ იგი დაამარცხა და ტყვედ იგდო. ყოველივე ზემოთ თქმულის გამო, სადავო მონეტები შესაძლებელია ბოსფორის სამეფოს ნუმისმატიკას მივაკუთვნოთ. ამ დებულების

წინააღმდეგ კონტრარეუმენტის მოძებნა რთულია, თუმცა ერთი ცხადია: ვიდრე არ აღმოჩნდება ე.წ. სავლაკის (თუ სავმაკის) სრულწარწერიანი მონეტა, მანამდე ეს საკითხი ყოველთვის პოლემიკის საგანი იქნება.

დიოსკურიის საქალაქო მონეტები

ფულის მეორე სახეობა, რომელიც იმავე პერიოდში დასავლეთ საქართველოს ტერიტორიაზე უნდა იყოს მოჭრილი, არის დიოსკურიის სპილენძის საქალაქო მონეტები, რომლებიც ქალაქ დიოსკურიაში მზადდებოდა. მასზე გამოსახულია მითური ძმების — დიოსკურების ქუდები.

აღწერა: სპილენძი.

რემედიუმი: ხალკი (სპილენძის ფულის ნომინალი) — 1,3-3,1 გრამი, დიხალკი — 3,7-5 გრამი, ტეტრახალკი — 6,1 გრამი.

დიამეტრი: 14 მმ.

შუბლი: დიოსკურების, ტყუპი ძმის, პოლიდეკესა და კასტორის ემბლემის — ორი ფრიგიული ქუდის გამოსახულება, რომელთა ზემოთ მოთავსებულია ორი ვარსკვლავი — ექვსკიმიანი და რვაკიმიანი.

ზურგი: მონეტის ცენტრში კვერთხის გამოსახულება, მის ორივე მხარეს სამ სტრიქონად ბერძნული ზედწერილი: ΔΙΟΣ/ΚΟΥΡΙΑ/ΔΟΣ.

ზარაფხანა: დიოსკურია.

ნომინალი: ხალკი — 1,3-3,1 გრამი, დიხალკი — 3,7-5 გრამი, ტეტრახალკი — 6,1 გრამი.

თარიღი: ძვ.წ. II-I საუკუნეების მიჯნა.

კოლექცია: სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმი; სანქტ-პეტერბურგის ერმიტაჟის მუზეუმი; მოსკოვის ისტორიული მუზეუმი.

დასავლეთ საქართველოში პონტოს მეფე მითრიდატე VI ევპატორის ეპოქის მო-

ნეტების აღმოჩენა პონტოსა და კოლხეთის ინტენსიურ პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ურთიერთობებზე მიანიშნებს. ამ კუთხით კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია კოლხეთის ტერიტორიაზე მოჭრილი ადგილობრივი მონეტები. მათ შორისაა ქალაქ დიოსკურიის სპილენძის საქალაქო მონეტები წარწერით — ΔΙΟΣ/ΚΟΥΡΙΑ/ΔΟΣ. აღნიშნული მონეტები ტიპოლოგიურად პონტოს სპილენძის საქალაქო მონეტებს უკავშირდება. კერძოდ, შუბლის მოტივი (დიოსკურების ორი ქუდი) აღებულია ქალაქ ამისოს იმ მონეტებიდან, რომლებიც ძვ.წ. 120-111 წლებში იჭრებოდა, ხოლო ზურგის გამოსახულება (დიონისეს, ე.ი. მითრიდატე ევპატორის კვერთხი) ნასესხებია სამხრეთ და ჩრდილოეთ შავიზღვისპირეთის საქალაქო ნუმისმატიკიდან.

იმ მონეტებიდან, რომლებიც ძვ.წ. 105-90 წლებით თარიღდება.

ამრიგად, ყოველგვარი ეჭვის გარეშე, დიოსკურიაში მოჭრილი მონეტები ძვ.წ. II საუკუნის დასასრულითა და I-ის დასაწყისით უნდა დათარიღდეს. შესაბამისად, შავი ზღვის აღმოსავლეთი სანაპირო თავის სამფლობელოს მითრიდატე VI-მ ზუსტად ამ დროს შეუერთა. უკვე მითრიდატეს ქვეშევრდომი დიოსკურიელები მუნიციპალურ სტრუქტურებს ინარჩუნებენ და საკუთარ სპილენძის ფულს ჭრიან. დიოსკურიაში, ჩანს, მითრიდატე VI-ის გარნიზონი იდგა და მონეტების მოჭრას სწორედ მის მიერ დანიშნული მოხელე აკონტროლებდა.

ვანის მონეტები

ვანის ნაქალაქარის არქეოლოგიური გათხ-

რების დროს 1967 წელს მოზაიკურიატაკიანი ტაძრის საკურთხეველის წინ 119 სპილენძის მონეტისგან შემდგარი განძი აღმოჩნდა. როგორც ჩანს, ის ქისაში იყო მოთავსებული. განძის 118 მონეტა იდენტურია.

ფულის ზურგზე მოთავსებული რვაქმიანი რელიეფური ვარსკვლავი პონტოს სამეფოსთან მის კავშირს მიანიშნებს. ეს სიმბოლო პონტოს მმართველი დინასტიის, მითრიდატიდების ემბლემად მიიჩნეოდა. განძის 119-ე მონეტა ძვ.წ. 111-105 წლებში ან 105-90 წლებში ქალაქ ამისოშია მოჭრილი. ეს მონეტა განძის დანარჩენ ცალებსაც ძვ.წ. I საუკუნის დასაწყისით ათარიღებს. ლოტოსის გამოსახულებიანი სპილენძის ანონიმური მონეტები სულ 126 ცალია ცნობილი. ამ მონეტების ემისია, პირობითად, ვანში (ანტიკური ხანის სურიონი) განხორციელდა.

ვანის განძის მონეტები ისიდას სტილიზებული თავსამკაულის გამოსახულებით უნიკალურია. ანონიმური სპილენძის მონეტები ვარსკვლავის გამოსახულებით პონტოში იჭრებოდა, მაგრამ — არა მითრიდატე VI-ის ხანაში, არამედ ადრე და სულ სხვა ტიპოლოგიური კომბინაციით. ვანის მონეტების იდენტური მონეტები ცნობილი არ არის და შესაბამისად, ისინი არც მსოფლიოს დიდ სამუზეუმო ცენტრებშია წარმოდგენილი. ამიტომ ამ მონეტების პონტოსადმი მიკუთვნება შეუძლებელია. ეს შეუძლებელია ქრონოლოგიური თვალსაზრისითაც. პონტოში მოჭრილი ანონიმური სპილენძის მონეტები თარიღდება მითრიდატე VI-ის მეფობის წინარე პერიოდით, ვანში აღმოჩენილი ცალები კი, ყოველგვარი ეჭვის გარეშე, მოჭრილია ძვ.წ. I საუკუნის 80-იან წლებში.

ეს მონეტები კოლხეთის გარდა სხვაგან არსად არ არის ნაპოვნი. მონეტების ძირითადი მასა ვანშია აღმოჩენილი, რამდენიმე ცალი კი ეშერაში.

მითრიდატემ კოლხეთი ძვ.წ. 105-90 წლებში დაიპყრო. თავდაპირველად კოლხეთი პონტოს სატრაპიას წარმოადგენდა, მაგრამ შემდეგში კოლხები აჯანყებულან და მითრიდატესთვის მოუთხოვათ, კოლხეთში შეილი — მითრიდატე ფილოპატორ-ფილადელფოსი გაემეფებინა. მითრიდატე ევპატორმა ეს მოთხოვნა დააკმაყოფილა და მისი შეილი დასავლეთ საქართველოში გამეფდა. ეს ამბავი, როგორც ირკვევა, ძვ.წ. 85 წელს უნდა მომხდარიყო. ამ ხნიდან მოკიდებული,

მითრიდატე VI

კოლხეთი ნომინალურად პონტოს ვასალური სახელმწიფოა. თუმცა ამგვარი მდგომარეობა დიდხანს არ გაგრძელებულა. მითრიდატემ შეიღს ღალატში დასდო ბრალი და ერთი წლის შემდეგ, ძვ.წ. 84 წელს სიკვდილით დასაჯა.

მამა-შვილის დაპირისპირების დეტალები ჩვენთვის უცნობია. შესაძლოა, მითრიდატე ფილოპატორ-ფილადელფოსმა კოლხები აჯანყებისკენ მართლაც წააქეზა, მონეტების ემისიებით კი მამას თავს ერთგულ „სატრაპად“ აჩვენებდა. მისთვის, როგორც სამეფო ოჯახის წევრისთვის, კარგად უნდა ყოფილიყო ცნობილი სპილენძის ანონიმური ემისიების იურიდიული ბუნება და ტიპოლოგია. ამ კატეგორიის მონეტებს, რვაქიმიანი ვარსკვლავის გამოსახულებით, პონტოს მეფეთა ნაცვლები ჭრიდნენ მითრიდატე VI ევპატორამდე. აი, ამიტომ არის გამოსახული ვანში აღმოჩენილი მონეტების რევერსზე რელიეფური ვარსკვლავი, ის მთელი ანონიმური სერიის აუცილებელი თანამგზავრია და სამეცნიერო ლიტერატურაში ინტერპრეტირებულია, როგორც პონტოს მეფეთა დინასტიური ემბლემა.

რაც შეეხება მონეტის ავერსზე ამოტვიფრული ისიდას სიმბოლოს, როგორც ვარაუდობენ, ქალაქ ვანის/სურიონის კარიბჭესთან უნდა მდგარიყო ნაყოფიერების ღვთაების (დემეტრა/ისიდა) ქანდაკება. ეს იყო ქალაქის მფარველი ღვთაება. მითრიდატე უმცროსის რეზიდენცია კოლხეთში ვანი უნდა ყოფილიყო. ვინ ან რა უნდა გამოესახა მას

თავისი მონეტის შუბლზე, თუ არა ქალაქის მფარველი ღვთაება ან მისი სიმბოლო?

ასეთია ის ლოგიკური გზა, რომელიც საშუალებას გვაძლევს, დავადასტუროთ ვანში მონეტის მოჭრის შესაძლებლობა.

ვანში მოჭრილი სპილენძის ანონიმური მონეტები

აღწერა: სპილენძი.

რემედიუმი: ჰემიხალკი 0,8-1,1 გრამი, ხალკი 1,2-2,1 გრამი.

დიამეტრი: ჰემიხალკისთვის 12-13/14-15 მმ, ხალკისთვის 11/13-16 მმ.

შუბლი: ეგვიპტური ნაყოფიერების ღვთაების ისიდას თავსამკაულის — სტილიზებული ლოტოსის გამოსახულება.

ზურგი: რვაქიმიანი რელიეფური ვარსკვლავი (რომელიც, ნახევარმთვარის გამოსახულებასთან ერთად, მითრიდატიდების დინასტიურ ემბლემად მიიჩნეოდა).

ზარაფხანა: ვანი (?).

ნომინალი: ჰემიხალკი — რემედიუმი 0,8-1,1 გრამი, ხალკი — რემედიუმი 1,2-2,1 გრამი.

თარიღი: ძვ.წ. 85-84 წლები.

კოლექცია: სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმი.

არისტარქო კოლხის მონეტები

ჩვენამდე მოღწეულია არისტარქეს სახელით მოჭრილი მონეტებიც, რომელიც იმავე პერიოდით თარიღდება.

ძვ.წ. I საუკუნეში რომსა და პონტოს შორის ბრძოლები რამდენიმე ათეულ წელიწადს გაგრძელდა და საბოლოოდ, პონტოს მეფე მითრიდატე VI-ის მარცხით დასრულდა. რომის ძლევამოსილი სარდალი გნეუს პომპეუსი ჯერ სომხეთში შევიდა და იქ მეფე ტიგრან II (ძვ.წ. 95-55 წწ.) დაამარცხა, ხოლო შემდეგ, ძვ.წ. 65 წელს იბერეას მოადგა. მედგარი წინააღმდეგობის მიუხედავად, ქართლის მეფე არტაგი იძულებული გახდა, პომპეუსს დამორჩილე-

ბოდა. იბერიიდან რომაელები კოლხეთში გადავიდნენ, სადაც პომპეუსმა ქვეყნის მმართველად ძვ.წ. 63 წელს არისტარქე კოლხი დანიშნა. სწორედ მისი სახელით მოჭრილმა ვერცხლის ექვსმა მონეტამ მოაღწია ჩვენამდე.

მონეტის ზურგზე მოთავსებულია მარჯვნივ მიმართული ტახტზე მჯდომი კომპოკურა გვირგვინიანი ქალის გამოსახულება, რომელსაც მარცხენა ხელში სფეროს მსგავსი საგანი უჭირავს, ხოლო მარჯვენათი საჭეს ეყრდნობა. მონეტის ზურგზე არსებული გამოსახულების სწორი ინტერპრეტაცია ნუმიზმატმა კენეთ ჯენკინსმა იმის წყალობით მოახერხა, რომ მის ხელთ აღმოჩნდა შესანიშნავად დაცული ეგზემპლარი, რომელზედაც კარგად ჩანდა საჭე — შემთხვევის, ბედისა და ბედნიერების ქალღმერთის, ტინეს აუცილებელი ატრიბუტი.

არისტარქე კოლხის დრაქმების ისტორიული მნიშვნელობა ძალიან დიდია. მათი ლაკონიური ზედწერილი თვალსაჩინო ილუსტრაციაა, რა უპირატესობა აქვს ზოგჯერ მონეტის წარწერებს ისტორიულ წყაროებთან შედარებით — ზოგიერთი ანტიკური ავტორი არისტარქეს მეფეს უწოდებს, თვით მონეტის წარწერაში კი, რომელსაც იურიდიული მნიშვნელობა აქვს, ეს უკანასკნელი მმართველად/მეფისნაცვლად არის მოხსენიებული. ამრიგად, მონეტის ლეგენდის საშუალებით ქვეყნის პოლიტიკური სტატუსის დადგენა ხერხდება. ცხადია, კოლხეთი ამ დროს სამეფო კი არ არის, არამედ, ფორმალურად მაინც, რომზე დამოკიდებული მხარეა.

არისტარქე კოლხის დრაქმა

აღწერა: ვერცხლი. რემედიუმი — 3,2-3,7 გრამი.

შუბლი: მარჯვნივ მიმართული უწვერული მამაკაცის თავი გასხივოსნებული გვირგვინით (ჰელიოსი პომპეუსის სახის ნაკვთებით).

ზურგი: მარჯვნივ მიმართულ მაღალზურგიან ტახტზე მჯდომი ქალღმერთი ტინე

გნეუს პომპეუსი

კომპიესური გვირგვინით თავზე. მარცხენა ხელში სფეროს მსგავსი საგანი უჭირავს, ხოლო მარჯვენათი საჭეს ეყრდნობა. გამოსახულების ორივე მხარეს და ქვემოთ ბერძნული ზედწერილი: ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΥ ΤΟΥ ΕΠΙ ΚΟΛΧΙΔΟΣ/BI („არისტარქესი, კოლხეთის მეფისნაცვლისა, ან კოლხეთის მმართველის, ან არისტარქესი, რომელიც კოლხეთს მართავს“), და თარიღი — 12, რაც ამ პირის მმართველობის მეთორმეტე წელს, ანუ ძვ.წ. 52-51 წლებს უდრის.

ზარაფხანა: უცნობია.

ნომინალი: დრაქმა.

თარიღი: ძვ.წ. 52-51 წწ.

კოლექცია: ბერლინის მუზეუმი; ეშმოლის მუზეუმი (ოქსფორდი); ბრიტანეთის მუზეუმი; პარიზის მედლების კაბინეტი; სანქტ-პეტერბურგის ერმიტაჟის მუზეუმი.

იმდროინდელი სახელწიფოების მთელ რეგიონში გაშლილი მწვავე დაპირისპირების მიუხედავად, საქართველოს ტერიტორიაზე ძვ.წ. II-I საუკუნეებში ფულის გამოშვება არ შეწყვეტილა. ეს აჩვენებს, რომ ჩვენი წინაპრები სახელმწიფოებრიობის დამადასტურებელ ამ ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ატრიბუტს ინარჩუნებდნენ.

„ქართული ნუმიზმატიკის კატალოგის“ (ნაწ. I. ავტორები: თედო დუნდუა, გიორგი დუნდუა; შემდგენლები ალექსანდრე ბოშიშვილი, აპოლონ თაბუაშვილი, ლერი თავაძე, ნათია ფიფია, აკაკი ჩიქობავა, ემილ ავდალიანი. თბ., 2013) და „ქართული ნუმიზმატიკის“ (ნაწ. I. ავტორები: გიორგი დუნდუა, თედო დუნდუა; თბ., 2006) მიხედვით მოამზადა ალექსანდრე ბოშიშვილმა

საქართველოს ოკუპაცია თვითმხილველის თვალით

ნაწილი II

წინამდებარე მოგონებების ავტორია ცნობილი მეცნიერი, პუბლიცისტი, მთარგმნელი და მწერალი ბიორგი ნაღირაძე (1902-1960). ამ მოგონებების პირველი ნაწილი დაიბეჭდა „ისტორიანის“ წინა ნომერში. პუბლიკაცია გამოსაქვეყნებლად მოამზადა და შენიშვნები დაურთო ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორმა, თსუ პროფესორმა ნიკო ჯავახიშვილმა.

ნახევარი საათის შემდეგ მცხეთის მაგისტრალზე შევდგით ფეხი.

მშვენიერი მზიანი დარი იყო. ქუჩაში არავინ ჩანდა. ღვინო ხმამაღლა გვალაპარაკებდა და ფანჯრების მინებთან მომდგარი თავები გაოცებული თვალებით გვაცილებდნენ. როცა თბილისის შარავზაზე გავედით და სვეტიცხოველი აღიმართა თავისი დევი ტანით, მეგობრები შეეჩხერე და პათეტიკური სიტყვა წარმოუთქვი ქართულ გენიაზე. ახლა მახსენდება, რომ ჩემს სიტყვაში ბევრი ბუნდოვანი ფრაზა იყო, მაგრამ მით უფრო ჭკვიანურად მოეჩვენათ იგი ჩემს მეგობრებს.

გაგიჟებით მიყვარდა და მიყვარს სვეტიცხოვლის ტაძარი, ჩვენი დიდების ერთი უმშვენიერესი ფურცელი. მასთანაა დაკავშირებული ჩემი ბავშვობის რამდენიმე დაუვიწყარი წუთი. ათი წლის წინ (ეს რიცხვი მაშინ ძალიან დიდად მეჩვენებოდა) პირველად შევავლე თვალი მის ბუმბერაზ ტანს, პირველად დავაცქერდი პატარა კახის საფლავს. ეს იყო ზიარება საქართველოს

წარსულთან. მცხეთიდან არმაზის ხეობა გავჰყვრით და ახლა ქართული წარმართობის ბუდე მოვინახულეთ. ყველაფერი ეს უკვე ვიცოდი სახლიდან, სკოლის უფროსი მეგობრებისგან, პეტრე მირიანაშვილისგან (საზოგადო მოღვაწე, პუბლიცისტი. ჰომეროსის და ყურანის მთარგმნელი, „აბესალომ და ეთერის“ ლიბრეტოს ავტორი. რედ.), მაგრამ ვერაფერი შეედრება თვალის განცდას.

— ჩვენს მდგომარეობაში, მეგობრებო, იმ დროსაც ბევრნი ყოფილან. მაგრამ, ზომ ხედავთ, სვეტიცხოველი ისევ დგას და ასე იქნება ამართული მთელი ჩვენი სიცოცხლის განმავლობაში. სვეტიცხოველი ჩვენი მარადიული სიცოცხლის სიმბოლოა.

ყველას ეტყობოდა, რომ ღვინო მოენატრა. მაგრამ იმდროინდელი წუთები ისე მღელვარე იყო, რომ დიდხანს არც სვეტიცხოველზე შეგვეძლო ფიქრი, არც სადღეგრძელოებზე. თბილისისაკენ მიმავალი გზა არ უნდა ყოფილიყო უხიფათო.

სახალხო გვარდიელები, მათ შორის, გენერალი იოსებ გედევანიშვილი წმინდა ალექსანდრე ნეველის სახელობის სამხედრო ტაძრის, „სობოროს“ ეზოში, გოლოფინის პროსპექტზე (1920 წელი). ეროვნული არქივის ფოტო

— ერთი თხოვნა, მეგობრებო! მიემართე თანამგზავრებს. უეჭველია, გზაში რუსი ჯარისკაცები შეგვხვდებიან. ჩვენ უნდა გამოვიჩინოთ სრული ლოიალობა, მაგრამ ისე, რომ ოღნაფაც არ შევლახოთ ჩვენი ღირსება.

მთელი ერთი საათი მივიღოდი მოტიტვლებულ გზაზე. პირველ კაცს ზურგიდან წამოვწვიეთ. ჩვენია. არავინ არ ვიცნობდით, მაგრამ მაინც შევამხანაგეთ. ჩემი სენია აღმოჩნდა. ძალიან გულმოსული ლაპარაკობდა ქართული ჯარის მესვეურებზე. ორიოდე მაგარი ქიმუნი მთავრობასაც გაჰკრა.

— ჩვენმა უხეირობამ დაგვლუპა! — გამახსენდა ბარათაშვილის სიტყვები.

— ისტორია მეორდება! დაუმატა ვიღაცამ. მაშინ ეს ფრაზა ისე გაცვეთილი არ იყო, როგორც ახლა.

— საქართველოს ისტორიაში მეორდება მხოლოდ უხეირობა. აბა დააკვირდით ჩვენს წარსულს. რამდენჯერ ამოტივტივებულა ზედაპირზე ერთი და იგივე სიბინძურე. მაგრამ სცადეთ და მოუნახეთ პარალელი დავით აღმაშენებლისა და თამარის ეპოქებს! ისტორია მეორდება, მაგრამ ყველა ერი იმეორებს იმას, რაც უფრო დამახასიათებელია მისთვის.

ჩემმა კომენტარებმა, რომელთაც წუთიერი გრძნობების ლოგიკა ედოთ საფუძვლად, კამათის გუნებაზე დააყენა მგზავრები. გაიმართა ვრცელი ქართული პაექრობა, სადაც ყველაზე

ძლიერ არგუმენტს წარმოადგენს ხელების ფარჩხვა და ყვირილი. ვინ ვის აჯობებს, ნიშნავდა მაშინ — ვინ უფრო პათეტიკურად დაიყვირებდა. გვაჯობა ვანომ.

ჯერ აჰკალა შორს იყო. გაშლილ გზაზე თვალი მოკარით ცხენოსანს, მხარზე შამხანა ეკიდა და დინჯად მოდიოდა ჩვენსკენ. ყველანი დაუღუძმდით და ყურადღებად გადავიქცით.

— როგორც ჩანს, ეს მეორე შეხვედრა იქნება ჩრდილოეთის კაცთან, წარმოსთქვა ვანომ.

— პირველი დეკანოზმა აგვაცილა არყით. ახლა აღარც დეკანოზი გვაყვს, არც არაყი გვაქვს, გავეუშურე მე.

ცხენოსანი თანდათან ახლოვდებოდა.

— არც ნაბიჯი შეანელოთ, არც გზიდან გადაუხვიოთ, ბრძანება გასცა ვანომ.

ყველანი მივაშტერდით ცხენოსან წითელარმიელს და ერთბაშად სიცილი აგვიტყდა.

— კარგია, მეგობრებო! ჩვენს სიცილს წითელარმიელი ისე მიიღებს, როგორც სიხარულის გამოხატულებას, განმარტა ვანომ.

ცხენზე იჯდა ბრგვე აგებულების, მაგრამ შიმშილისაგან ჩამომხმარი და ძონძებში გამოხვეული მხედარი. მოგვიახლოვდა თუ არა, სახეზე ღიმილი გადაეკრა და ცხენი მოგვაგდო..

— Здравствуйте, товарищи (სალამი ამხანაგებო)!

— Здравствуйте (სალამი)! — ერთხმად

წითლარმიელი
ოკუპანტები
თბილისში
(1921 წლის
თებერვალი)

გავეპასუხეთ და ისევ დუმილსა და ყურადღე-
ბაში ჩავიძირეთ.

— Есть что-либо покушать, товарищи (რამე საჭმელი თუ მოგეძვევებთ ამხანაგებო)? — იმავე ღმილით მოგვმართა წითელარმიელმა.

— К сожалению, ничего нет, товарищ армеец (სამწუხაროდ, არაფერი გვაქვს ამხანაგო არმიელო)! — უპასუხა ვანომ.

— Ну, видно мы в самом деле товарищи, ни у меня ничего нет, ни у вас. А кто вы такие (როგორც ჩანს, ჩვენ მართლაც ამხანაგები ვართ, არც მე მაქვს რაიმე და არც თქვენ. თქვენ ვინ ხართ)?

— Студенты (სტუდენტები).

— Студенты? А родные (სტუდენტები? თქვენი მშობლები)?

— крестьяне (გლეხები).

— крестьяне? хорошие вы крестьянские дети! отдеты как буржуи (გლეხები? რა კარგი გლეხის შვილები ყოფილხართ, ბურჟუებივით ხართ ჩაცმულნი)!

ეს იყო პირველი კლასობრივი შემოტევა. ახლა აღარც წითლარმიელს ეღიმიებოდა, აღარც ჩვენ.

— Эй ты, парнишка (ეი შენ, ყმაწვილო), тити გაიშვირა წითლარმიელმა არჩილისაკენ, რომელიც ვანოს ზურგს ეფარებოდა, откуда у тебя английский френч (საიდან გაქვს ინგლისური ფრენჩი)?

— Френч (ფრენჩი)? — ლულულუდით წარმოსთქვა არჩილმა. მას ეგონა, წითლარმიელი ბრალსა მდებოს და თავის მართლებისათვის მოეშხადა, — Видите ли (იცი თუ რა)...

წითლარმიელს გამოძიებისთვის არ ეცალა.

— Вот что, братец. У меня путь далекий, мне еще освободить ваших родичей. Снимай-ка свой френч и дай мне его сюда, а сам возьми вот этот мой тулуп (აი, რა ძმობილო, მე შორი გზა მაქვს გასაღლელი, ჯერ კიდევ უნდა გავათავისუფლო თქვენი თანამემამულენი. გაიძრე შენი ფრენჩი და აქ მომეცი, ხოლო შენ კი ეს ჩემი ქურჭი აიღე).

არჩილი შეეყოყმანდა, მაგრამ ვურჩიეთ, ხმა არ ამოეღო.

— Ладно, как будто по мне сшили (კარგია, თითქოს ჩემს ტანზეა შეკერილი), ისევ გაეღიმა არმიელს, როცა ინგლისური ფრენჩი ჩაიცვა.

— А ты дорогой (შენ კი ძვირფასო), მიუბრუნდა ვანოს, смени мне папаху (გამიცვალე ფაფახი), და თავისი დაძინძილი ქუდი პირდაპირ თავში მიახალა.

— Спасибо товарищи! Будьте уверены, что Ермак изгонит всех буржуев с нашей земли (გმადლობთ ამხანაგებო! დარწმუნებულნი იყავით, რომ ერმაკი განდევნის ყველა ბურჟუას ჩვენი მიწიდან).

ასეთ სიტუაციაში სიტყვა „товарищи“ ცოტა არ იყოს უცნაურად გაისმა, ხოლო „наша земля“ („ჩვენი მიწა“) — ხანჯალივით მოგვხვდა ყველას.

მაგრამ დიდხანს არც ამაზე შეჩერებულა ჩვენი ფიქრი. „ერმაკი“ ჯერ ჩვენი თვალის მახლობელ არეში მიახაქჩაქებდა ცხენს, რომ ჩვენმა ხარხარმა იქაურობა გააფრუა. არჩილი ფრთამოტეხილი ბატვივით იღვა, ვანო გოცეხელი ათვალთვრებდა ქულს, ჩვენ

სიცილით ვიგუდებოდით. მარტო ჩემი სეხნია გამდგარიყო განზე, არავითარ მონაწილეობას არ იღებდა ჩვენს უწესრიგო რეაქციებში და ისე გვიცქეროდა, თითქოს გადარეულები ვყოფილიყავით.

— რა გაცინებთ, თქვე უტვინოებო! უსინდისოებო! — იღრიალა მოთმინებიდან გამოსულმა სეხნიამ.

— რა დაგემართა, ბიჭო!

— ასე დაეცით? არა გრცხვენიათ?

— მოითმინე, ახალგაზრდა! სერიოზულ ტონზე გადავედი მეც. რა მიგაჩნია ჩვენ საქციელში უგუნურებად, სინდისის დაკარგვად, დაცემად, სირცხვილად? იქნებ, კეთილ ინებოთ და გაგვიმართოთ.

— ეს ლაჩრობაა, სიმხდალვა! განაგრძობდა პათეტიკური სიტყვების კანონადას აღელვებული სეხნია.

— უკან დახევა ძალის წინაშე მე არ მიმაჩნია ლაჩრობად. თუ გნებავთ, ეს არის სტრატეგიული მანევრი.

ჩემს მოსაზრებას გაცხარებულმა ახალგაზრდამ ვერაფერი ვერ დაუპირისპირა. მან დააპირა უძლურთა არგუმენტაციაზე გადასვლა, მაგრამ ჩვენმა მკაცრმა გამომეტყველებამ და ვანოს ბრვე გარეგნობამ დაკარგული გონიერება დაუბრუნა.

სხვათა შორის, თბილისში ჩამოსვლის შემდეგ დაინტერესდი მისი პიროვნებით და ბედით. აქა-იქ მოვიკითხე. ყველამ, ვინც კარგად იცნობდა, დამარწმუნა, რომ ორი თვის შემდეგ კომუნისტურ პარტიაში შევიდაო. 1937 წელს დააპატიმრეს და დახვრიტეს.

მოკლე და ენერგიული დისკუსიის შემდეგ ჩვენ ისევ განვაგრძეთ გზა. თბილისამდე საკმაოდ დიდი მანძილი იყო ფეხოსნისათვის. თან ყველას გვეჩქარებოდა ოჯახში მისვლა. მე ძალიან ვწუხდი დედაჩემზე. გადავწყვიტეთ, ნაკლები გველაპარაკა და სამხედრო მარშით გვევლო.

გავცდით თუ არა ავჭალას, ჩვენსკენ მომავალი წითულარმიელების ცხენოსანი რაზმი შევნიშნეთ. შორიდან იგი შავი ღრუბელივით ჩანდა. ორიოდე წუთში რაზმი იმდენად დაგვიახლოვდა, რომ უკვე კარგად ვხედავდით დამშეული ცხენების ჩაქინდრულ თავებს და გაქონილ ტანისამოსში გამოწყობილ მხედრებს.

ყველანი შესახვედრად მოვეშობადეთ.

ცხენოსნებმა შეგვაჩერეს, ვინაობა გამოგვკითხეს, ტანისამოსი შეგვიცვალეს, გზა მშვიდობისა გვისურვეს და დაგვემშვიდობნენ.

ეს მეორე სცენაც ხარხარით დაგვირგვინდა.

სეხნიას შევხედე... სახე სერიოზული ჰქონდა, მაგრამ ახალ ტანისამოსში მეტად სასაცილოდ გამოიყურებოდა. ფეხი ავუჩქარეთ.

რაც უფრო მივიწვედით წინ, მით უფრო გახშირდა არასასიამოვნო შეხვედრები. თბილისის მისადგომებთან საფრთხობელებს დავემსგავსეთ.

თბილისში უკვე ბინდი ჩამოწვა, როცა მის ქვაფენილზე შევდგით ფეხი. ყველანი საშინელ დადლილობას ვგრძნობდით. დაგვალღეს განცდებმა, ფიქრმა საქართველოს მომავალზე, ერზე, საკუთარ ბედზე. მაშინ ჩვენ იმდენად ახალგაზრდები ვიყავით, რომ ყველაფერს გრძნობებით ვზომავდით. არაფერი არ ღლის ადამიანს ისე, როგორც გრძნობა. ცივი რეალისტური ინტელექტის ადამიანები ყველაზე ბედნიერები არიან ადამიანთა შორის. მაგრამ რეალიზმი მოდის გვიან, მაშინ, როცა ადამიანს ასე ადვილად აღარ შეუძლია აიტანოს გრძნობების მღელვარე ზღვაში ცურვა.

მე ფრთხილად დავაკაკუნე სახლის კარზე. დიდხანს ხმა არავინ არ გამცა. მივხედი, რომ საჭირო იყო ხმაც.

— დედი!.. კარი გაიღო და შეშინებულ ჩემიანებს გადაეჭვივო...

გადაწყდა, სოფელში წავსულიყავით. სიხარულითა და მღელვარებით მოველოდი გათენებას, როცა კახეთის ზოხინა მატარებელს უნდა წვეყვანე ჩემს სააკენში. რამდენიმე დღით ადრე უნივერსიტეტიდან წიგნების დიდი შეკერა მოვათრიე. ეს იყო ლოგიკის, ფსიქოლოგიის და ფილოსოფიის ისტორიის ცნობილი კურსები. ვინდებლბანი, ცელერი, ლიპსი, ლოსსკი მაშინ ჩემი კვრები იყვნენ და ყველაფერი, რასაც ისინი მეუბნებოდნენ, აბსოლუტურად შეუმცდარი მეგონა. უნივერსიტეტიდან მოტანილ ტვირთს

გიორგი ნადირაძე
ჭაბუკობისას
(XX საუკუნის
ოციანი წლები)

საკუთარი წიგნთსაცავიდან ამოკრეფილი ავტორები მიეუმატე. აბსტრაქტული ტრაქტატების გვერდით აქ რამდენიმე საყვარელი ხელოვანიც შევარჩიე, მათ შორის ოსკარ უაილდი, ავგუსტ სტრინდბერგი და ოქტავ მირბო. მაშინ ეს სახელები ისე ქუხდნენ, როგორც სტენდალი და ბალზაკი დღეს. შინაურები ღიმილით ათვალიერებდნენ ჩემს ინტელექტუალურ ბარგი-ბარხანას. მე კი ერთადერთი მიზანი მქონდა: მესწავლა და ცოდნის საშუალებით მომეპოვებინა სულიერი სიმშვიდეც და საცხოვრებელი ადგილიც ცისქვეშეთში. საოცარია, რა ნათლად მქონდა წარმოდგენილი ეს ამოცანა უკვე მაშინ, ჭაბუკობის წლებში.

გამგზავრების დილაც გათენდა.

იმ საღამოს ყველას მოუსვენრად გვეძინა. როგორ მიგვიღებს სოფელი, რას გვეტყვის და რა უნდა ვუპასუხოთ. ეს კითხვა მგონი არავის არ გვაძლევდა მოსვენებას.

მე ყველაფერი მოვიფიქრე იმ მშფოთვარე ღამეს. არავის არ გავეკარები, არავის არ გავეპასუხები, ჩემი ერთადერთი მეგობრები იქნებიან წიგნები; უნდა ვისწავლო, — ასეთი იყო ჩემი მტკიცე გადაწყვეტილება. მაშინ არ მესმოდა ერთი რამ: ცხოვრება ისეა თავისთავად მოწყობილი, რომ იგი ვერ ითმენს ნეიტრალურ პოზიციას. თუ შენ არავის ცხოვრებაში არ შეიჭრები, ეს როდი ნიშნავს იმას, რომ მშვიდობიანად შეგიძლია იარსებო. ცხოვრება იყენებს ყველას, ხეობრებსაც. მისი ბუნება ღინამიურია და აგრესიული. როგორც უნდა გადარაზო კარი, ის აუცილებლად იბოვის ნაბრალს, რომ შემოიჭრას შენს სულში, გინდა თუ არა, იძულებული გახდები, რაღაც ურთიერთობა დაამყარო მასთან.

მეორე დილას უკვე აივანზე ვიჯექი ფილოსოფიურ შტუდიებში ჩაძირული. დღის განმავლობაში რამდენიმე საგანზე ვფიქრობდი. მათ შორის პირველი ადგილი ეკავა ლოგიკას.

მაშინ იმ აზრისა ვიყავი, რომ ამ საგანში ვერავინ ვერ დამამარცხებდა. ლოგიკას მოსდევდა ფსიქოლოგია და მერე ფილოსოფიის ისტორია. საღამო განკუთვნილი იყო პოეზიისათვის. მაგრამ ხანდახან პოეზია სრულიად სდევნიდა აბსტრაქტულ დისციპლინებს. საერთოდ კი იმ ხანად მე საკმაოდ მარჯვედ ვათავსებდი ფილოსოფიურ ცნებებს პოეტურ სახეებთან. არ ვიცი, რით შეიძლება აიხსნას ის გარემოება, რომ მომდევნო წლებში პოეტური შემოქმედების სიყვარულმა თანდათან დაუთმო თავისი პოზიციები ფილოსოფიურ ინტერესს. მე არ შემიძლია ვთქვა, რომ ეს გარემოება აუცილებლად უნდა პასივში შევიტანოთ. მე ახლაც არ მწამს ისეთი განათლება, რომელიც მოკლებულია ფილოსოფიურ საფუძვლებს, არ მწამს ისეთი მხატვრული ნაწარმოები, რომელსაც არ გააჩნია რაიმე სამოდღერებო აზრი. შინაგანი სიცარიელე არ ახასიათებს ბუნების არც ერთ მშვენიერებას. ადამიანის ესთეტიკური გემოვნება იწვრთნება ბუნების მშვენიერებათა მასალაზე. რატომ უნდა ახასიათებდეს ასეთი რამ იმას, რაც გამოდის ადამიანის ხელიდან?

ჩვენს სახლს მშვენიერი ეზო ეკრა. ბავშვობიდანვე ჩვენს უდიდეს სიხარულს შეადგენდა ამ ვეებერთელა ეზოში სირბილი სანადირო ძაღლების კომპანიაში. ეზოს მრავალი ბურჯი ჰყავდა — გიგანტური კაკლის ხეები, ორი მსხმოიარე ბალი, ქლიავის, ვაშლისა და მსხლის ხეფენები. ეზოს მუშაცა და მოურავიც დედაჩემი იყო. დაუვიწყარია ამ მუდამ მოუსვენარი მშრომელი დედაკაცის ფუსფუსი ბოსტნეულის კვლებში. ახლაც მახსოვს, როგორ აშენებდა აივნის წინ უმშვენიერეს საფარდეს, როგორ რგავდა ალკებს სახლის ირგვლივ. დღე-ღამე ჩვენს ეზოში ვარდის სურნელება იყო დაფრქვეული.

ჩვენი სახლის ერთი ნაკლი ის იყო, რომ

მისი ფართო აივნის პირდაპირ დიდებული მთის კალთაზე სოფლის სასაფლაო მოჩანდა. საკვირველია, რატომ არ ვგრძობდი მაშინ მიცვალებულთა საგანის სიახლოვეს? არც ჩემი და-ძმებისგან გამიგია ასეთი რამ, არც შშობლებიდან. ასე მგონია, არავინ არ ფიქრობდა მაშინ სიკვდილზე. ყოველ შემთხვევაში, ეს იყო ისეთი შორეული ამბავი, რომელსაც მაშინდელი ადამიანი არასოდეს არ თვლიდა უბედურებად. სამწუხაროდ, სიცოცხლისა და სიკვდილის ასეთი შეპირისპირება სიმბოლური აღმოჩნდა მთელი ოჯახისათვის. სავალალო ისაა, რომ უდანაშაულოდ და უგუნურად.

იმხანად მამაჩემის ნივთიერი მდგომარეობა ძალიან შერყეული იყო. საერთოდ ჩვენ არასოდეს არ გვიცხოვრია დოვლათიანად და, მით უმეტეს, ხელგამლილად. ყველაფერი გვაკლდა პურისა და ღვინის მეტი. დედაჩემის მარჯვენის მადლით სოფელში მწვანელიც ბევრი გვქონდა. მამაჩემის ჰალსტუხსა და შლაპას, მისი შეილების გიმნაზიურ ფორმას ყველანი შეცდომაში შეჰყავდა. მახლობლებიც და გარეშეებიც იმ აზრისა იყვნენ, რომ მამაჩემს დიდი ქონება ჰქონდა. ნამდვილად, ის სახლიც კი, რომელსაც მე ჩვენს სახლს ვუწოდებ, ნახევარზე მეტად ვალით იყო აშენებული. საწყალი მამაჩემი თუთრად ათენებდა ღამეებს იმაზე ფიქრით, თუ საიდან უნდა გადაეხადა ეს ვალები. ჩვენი სოფელი მდიდარი იყო, ვაჭრებისა და ბობოლა გლეხების ბუდე. თვითუფლ მათგანს იმდენი შემოსავალი ჰქონდა თვეში, რომ მასთან მამაჩემის წლიური შემოსავალიც ვერ მოვიდოდა. მაგრამ იცით, რა იყო მაშინ ქიზიყელი გლეხი?.. თუმცა უძჯობესია ამაზე მეტე ვილაპარაკოთ.

ჩამოსვლის დღიდან ახალი საფიქრებელი გაგვიჩნდა. რანაირად უნდა დავბრუნებულიყავით შემოდგომაზე თბილისში? გადაწყვედა, გაგვეყვიდა ავეჯი და პატარა ბინაში გადასულიყავით.

მამაჩემი რამდენიმე დღის შემდეგ თბილისში დაბრუნდა ჩვენი უკანასკნელი „კაპიტალის“ სალიკვიდაციოდ. რამდენიმე დღემ მშვიდობიანად გაიარა.

ფილოსოფიური შტუდიები შესანიშნავად დაწყო. ლოგიკა დამარცხებული იყო, ვეჭვიდებოდი კანტს. მაგრამ ყველაფერი ისე წარიმართა, როგორც ბედს სურდა და არა მე.

ერთ მშვენიერ დილას ეზოში ძაღლების ყევა ატყდა. მე სასწრაფოდ დავეშვი კიბეზე

თეთრ ცხენზე ამხედრებული წითელარმიელი თბილისში

და ჭიშკარში შემოსულ სტუმარს შევეგებე. სტუმარმა გამარჯვება მისურვა და მეტე თავისი მოსვლის მიზანი განმიმარტა.

— საბჭოს თავმჯდომარე ალექსი ბაიდოშვილი გთხოვს სახალხო თეატრის მშენებლობაზე მოხვიდეთ.

მე გამიკვირდა ასეთი თავაზიანობა.

— საიდან იცის საბჭოს თავმჯდომარემ ჩემი ვინაობა?

— მაშ რას ვაკეთებთ, თუ ეგეც არ გვეცოდინება, ღიმილით მომაწონა თავი ქიზიყელმა.

— კეთილი, რაკი ასეა, გეახლებით.

სტუმარი ჭიშკართან მივაცილე და საჩქაროდ უკან შემოვბრუნდი. დედაჩემს არ ესიამოვნა ეს დაპატიჟება, თუმცა ის ზრდილობიანად იყო შემოთავაზებული. მე სუფთად გამოვეწყე და დანიშნული დროისთვის სახალხო თეატრის პოლიგონისკენ გავწიე.

სახალხო თეატრი შენდებოდა ჩვენი სახლის გვერდით. ის უკვე დაწყებული იყო. საძირკველი ჩაყარეს და ძველი „ხაზინების“ წასვლის შემდეგ მშენებლობა თავისთავად შეწყდა. თეატრს აშენებდა სოფელი, აშენებდა თავისი სახსრებით და თაოსნობით. მისი ერთ-ერთი პირველი მოთავე მამაჩემი იყო. როგორც ჩანს, სოფლის ახალ ხელმძღვანელობას განზრახული ჰქონდა მშენებლობის განახლება.

სულ რამდენიმე წუთში თეატრის მოედანზე თავი მოიყარა სოფლის ინტელიგენციამ.

ალექსი ბაიდოშვილი! — გაისმა ხმა და გზაზე გამოჩნდა სოფლის თავმჯდომარის

ნიკო ფიროსმანის ნახატი „კახეთის მატარებელი“

ფიგურა. ეს იყო შუა ტანის ახალგაზრდა. ხელში მათრახი ეჭირა და ტარს მარჯვენა ჩექმაზე ირტყამდა. მოგვიანლოვდა თუ არა, გაუცინარი სალამი მოგვცა და გარდი-გარდ-მო აგეხედ-დაგეხედა. სახის გამომეტყველება მეტად არასასიამოვნო ჰქონდა. რატომღაც წარბშეკრული გველაპარაკებოდა და ჩვენი თვალის ისრებს ისე გაუბოდა, როგორც მხეცი მონადირეს.

— სადაურია? შევეკითხე ჩემს გვერდით მდგომ ახალგაზრდას. მან მეზობელს შეხედა და ჩემი კითხვა გადასცა უსიტყვოდ. მაგრამ, როგორც ჩანს, არც მან იცოდა არაფერი. მე-ოთხემ ჩუმიად ჩაგვილაპარაკა:

— არავინ არ იცის, მაგრამ ნამდვილად აქაური არ არის.

— საერთოდ სოფლის არც ერთი ხელმძღვანელი ჩვენებური არაა. არც იასონ ფხეიძე, არც ჩხეიძე.

— ესენი ვილა არიან?

ღმერთმა უწყის, ვინ არიან. არც ის ვიცი, რას აკეთებს თვითუფლი მათგანი. ხელისუფალნი არიან, მორჩა და გათავდა. განა ეს საკმარისი არაა?

— აი, რისთვის მოვიწვიეთ, ამხანაგებო, — დაიწყო საბჭოს თავმჯდომარემ, — თუატრის აშენება უნდა განვაგრძოთ. თქვენ ალბათ ბევრი თუატრი გინახავთ. კარგი იქნება, შევა-მოწმით ჩვენი შენობის გეგმა აი ამ საძირკველის მიხედვით და, თუ რამე შესასწორებელია, ახლავე მივიღოთ ზომები. მეორე საკითხია სახსრების შეკრების ორგანიზაცია. მაგრამ ამასზე მერე მოვილაპარაკოთ.

იქ თავმოყრილ ახალგაზრდობაზე ამ სიტყვებმა დადებითი შთაბეჭდილება მოახდინა.

ჯერ ერთი, გვეკითხებოდნენ, ე. ი. ჩვენს აზრს ანგარიშს უწევდნენ, მეორეც, მართალია ფრაზები წარმოთქმული იყო ემოციური ობერტონების გარეშე, რაღაც ცივად და მშრალად, მაგრამ ადამიანის პირველი შთაბეჭდილება ჩვეულებრივ აფასებს აზრს და თავაზიანობის ფორმას. ეს უკანასკნელი ყველამ კმაყოფილებით მიიღო. ჩამოწვა დუმილი.

— აი, დააკვირდით ამ საძირკველს, განაგრძო ისევ საბჭოს თავმჯდომარემ. ეს არის პარტერი, ეს ფოიები, ეს შესავალი, ეს სცენა, რომელიც შევამცირე პარტერის გასადიდებლად.

ჩვენ დავიწყეთ მომავალი შენობის დათვლიერება. ყველაფერი თითქოს რიგზე იყო. არავის არ მოგვეწონა მხოლოდ სცენა. ის მეტისმეტად ვიწრო სჩანდა. გადავზომეთ კულისები და პროსკენიუმის ადგილი დაემსგავსა სივანეზე გაჭიმულ ლენტს. სცენა მოკლებული იყო სიღრმეს. აქ არაფრის დადება არ შეიძლებოდა. ის არ ფარებდა არც პიესისათვის, არც საესტრადოდ. მდგომარეობა საუსებით ნათელი იყო, მაგრამ ხმის ამოღებას ვერავინ ბედავდა.

— რაკი არაფერს ამბობთ, ჩანს კარგად შეგვისწორდება ძველი გეგმა, წარმოსთქვა საბჭოს თავმჯდომარემ.

— მე და ალბათ სხვებსაც, — დავიწყე მე, ერთობ შევიწროვებულად გვეჩვენება სცენა. შეიძლება ვცდებით, მაგრამ მგონი კარგი იქნებოდა სიღრმე გაგვეფართოვებინა. ამ ვიწრო მოედანზე პიესა არ დაიდგმება. აქტიორები...

— ჩვენი მთავარი ამოცანაა ხალხი და არა აქტიორები, შემაწყვეტინა სიტყვა თავმჯდომარემ.

— აქტიორებმა პიესა უნდა დადგან ხალ-

ხისათვის. მე არ მიფიქრია, რომ ისინი ცარიელ დარბაზში ითამაშებდნენ.

ახალგაზრდებმა, რომელთაც კვერი დაუკრეს ჩემს პირველ ფრაზას, ხმა ჩაიკმინდეს ჩემი გამოპასუხების შემდეგ.

— ნუ ეკამათები, წამჩურჩულა მევობელმა.

— ეს არის რჩევა და არა კამათი, თუ გნებავთ, კამათი იმის გამო, რომ შევამოწმო ჩემი საკუთარი აზრი.

მე მოველოდი მოწონებას, მაგრამ თავმჯდომარის მოღუშულმა სახემ მაგრძნობინა, რომ ვცდებოდი.

— კეთილი, ამის შესახებ მე და თქვენ მოვილაპარაკოთ ცალკე, წარმოსთქვა თავმჯდომარემ.

— რატომ ცალკე? უმჯობესია აი ამ ამხანაგების წრეში. იქნებ სხვასაც სურს თავისი აზრი გამოთქვას.

ბაიდოშვილი უცნაურად შეწრიალდა. მათრახი აათამაშა მარჯვენა ფეხზე და მკვახედ ბრძანა.

— დაეშალოთ, ამხანაგებო! სახლებისაკენ!

მე შევამჩნიე, რომ ჩემს გვერდით მდგომი ახალგაზრდა, თუ არ ვცდები, ფედერალისტების პარტიის ყოფილი წევრი, საჩქაროდ გამშორდა. ზოგიერთმა თვალი ამარიდა. ზოგი თავის ალაგას დარჩა. როგორც სჩანდა, უმეტესობის თვალში მე მოკვეთილი ვიყავი.

— რა გააკეთე, ბიჭო? მოიჭრა ჩემთან ფედერალისტი, როცა ბაიდოშვილის ფიგურა თვალს მოეფარა.

— არ მესმის, რა გაგაკეთე ისეთი, რომ ასე გადმომაჭყიტე თვალები.

— შენ შენი თავი დამფუძნებელ კრებაზე ხომ არ გგონია. მან მარჯვენა თითი ასწია ზევით და შთამაგონებლად წარმოსთქვა — დიქ-ტა-ტუ-რაა!

— დიქტატურა და სოფლის თეატრი! რანაირად ეწინააღმდეგება ერთიმეორეს ეს ორი ცნება?

მე უკვე მოვეშადა, რათა ფორმალური ლოგიკის მოედანზე დამემარცხებინა ჩემი მოკამათე, მაგრამ ფედერალისტი ხითხითით გამეცალა და მთელი „სათათბირო“ აქეთ-იქით გაიფანტა. მე ნელი ნაბიჯით სახლისაკენ შევუხვიე. შინ არაფერს არ ვიტყვი — ეს იყო პირველი დასკვნა, რომელიც ამ უცნაური დისკუსიიდან გამოვიტანე და რამდენჯერმე გავიმეორე ეს ფრაზა, რომ მეხსიერებაში მტკიცედ ჩამჯდარიყო.

ნახევარი საათის შემდეგ ისევ კანტს ვეჭიდებოდი.

მთელ დამე მოუსვენარ ფიქრში გავათენე. მაინც რა უცნაური ამბავი მოხდა. საკვირველია, კაცმა დაგვიბარა თვითონ და გვითხვა ჩვენი აზრი გამოგვეთქვა. ისე, არც მას ვიცნობდი, არც თეატრის საქმე მეკითხებოდა. გამოვცხადდი და გამოვთქვი ჩემი აზრი. თითქოს მადლობა უნდა ვთქვათ...

მე მაშინ ვიცოდი პლატონიც, არისტოტელეც, კანტიც, მაგრამ არ ვიცოდი ერთი უმნიშვნელოვანესი ჭეშმარიტება, რომელსაც ჩვეულებრივ ცხოვრების გამოცდილება გვანიჭებს. არ ვიცოდი, რომ არსებობენ ადამიანთა რთული და მრავალფეროვანი ხასიათები. სცდებიან ისინი, ვინც ფიქრობენ, რომ ყოველ საქმეს წარმართავს და აგვარებს მხოლოდ გონება. როგორ შეიძლება დავეთანხმოთ ასეთ აზრს თუნდაც იმიტომ, რომ უმეტესობა მოკლებულია გონიერებას და ცხოვრება კი გამუდმებულ ღუდილშია. ეს აზრი სწორია იდეალში, მაგრამ აბსურდია სინამდვილეში. იგი სასურველია, მაგრამ ძალიან იშვიათად წარმოადგენს რეალურ ძალას. ლოგიკა ძლიერია მეცნიერისა თუ მწერლის კაბინეტში და სრულიად უძლური იქ, სადაც ერთიმეორეს ეჯახებიან ნივთიერი თუ სქესობრივი ინტერესები. ადამიანები, რომელთაც შეუძლიათ გონების ლაგამი ამოსდონ თავის ინსტინქტებს, ერთეულებს შეადგენენ. ჩვეულებრივ ისინი არც მონაწილეობენ ცხოვრების მოედანზე გაშლილ შეჯიბრებაში, გამოკეტილ ოთახებში სხედან და თავისი გონებრივი ძალ-ღონის მოაზროვნეებს ეჭიდებიან. ცხოვრებაში ადამიანი არის არა გონება, არამედ ხასიათი.

(1960 წელი)

ამ მოვლებათა ავტორი გიორგი ნადირაძე XX საუკუნის შუა ხანებში

საქართველო უსხოელთა ფირაზუი

„ტიფლისის ზედი“ მიხაილ ლერმონტოვის გამორჩეული ნახატია, იგი ზეთის საღებავებითაა შესრულებული 1837 წელს

(ნაწილი II)

„მე სიყრმიტგანე უდელობა
დამეცა ზარად...
და როცა ბინდში ვარდისფერი
გმოსავდა ნისლი, —
მე შენს სივრცეში მელანდვოდა
ჩურჩული მისი;
მიტომ მიყვარდა გარინდება
შენს მთებთან წყნარად!..
ო, კავკასიაჲ, შენ გეტრფი მარად!“

ეს სიტყვები იმ ცნობილ პოეტსა და პროზაიკოსს მიხაილ ლერმონტოვს (ანზორ აბუანდაძის თარგმანი) ეკუთვნის, რომელმაც რუს მხატვართა შორის ერთ-ერთმა პირველმა დაიწყო კავკასიის ბუნების ტილოზე გადატანა. ლერმონტოვის შემოქმედების ამ მხარეს ჩვენში ნაკლებად იცნობენ. არადა, მისი

საუკეთესო ნახატების უმეტესობა სწორედ კავკასიას უკავშირდება.

1837 წელს მეფის მთავრობა ძალიან შეაშფოთა პუშკინის მკვლევებისადმი მიმართულმა ლერმონტოვის ლექსმა „პოეტის სიკვდილი“. ამიტომ ის საქართველოში გადმოსახლეს და ნიჟნი-ნოვგოროდის დრაგუნთა პოლკში განაწესეს. სწორედ ამ დროს გაიტაცა პოეტი ხატვამ. ლერმონტოვი მეგობარს, სვიატოსლავ რაევსკის წერდა: „ესეცაა, რომ ბოლოს მე ისევ დამაბრუნეს გვარდიაში, ოღონდ გროდნოს პოლკში. ბებია რომ არ ყოფილიყო, მე, სიმართლე გითხრა, სიამოვნებით დავრჩებოდი აქ, ვინაიდან საეჭვოა, რომ გადასახლება უკეთესი იყოს, ვიდრე საქართველო. მას შემდეგ, რაც რუსეთიდან წამოვედი, განუწყვეტლივ ვმოგზაურობდი —

ხან საფოსტო ეტლით, ხან ცხენით. მოვიარე სამხედრო ხაზი სულ მთლად... ტანზე მეცვა ჩერქეზული ტანსაცმელი, ზურგზე კი თოფი მქონდა გადაკიდებული. დამეს ვათევი ტრი-ალ მინდორში, ვიძინებდი ტურების კვილიში, ვჭამდი მჭადს, ვსვამდი (ასე გასინჯე) კახურ ღვინოს... აქ ბევრია კარგი ყმაწვილი. გან-საკუთრებით ტიფლისში ძალიან წესიერი ხალხია. მაგრამ ნამდვილი ნეტარება არის აქ თათრული აბანოები. მე საქაროდ გადავი-ლე ყველა იმ შესანიშნავი ადგილის სურათი, რომელსაც კი ვესტუმრე, და სურათების გვა-რიანი კოლექცია მომაქვს თან“. კახეთისკენ მიმავალ გზაზე ლერმონტოვი დააჟღერა და სტაეროპოლის ჰოსპიტალში მოხვედრილი, მალევე გადაიყვანეს პიატიგორსკში სამკურ-ნალოდ. ზაფხულის ბოლომდე პოეტი ჩრდი-ლოეთ კავკასიაში დარჩა, კისლოვოდსკსა და ჟელეზნოვოდსკში მკურნალობდა, შემდეგ კი საქართველოსკენ დაიძრა. აი, როგორ შეაფა-სა ვისარიონ ბელინსკიმ ლერმონტოვის ჩვენს მხარეში გამოჩენა. „კავკასია იქცა ლერმონ-ტოვისთვის პოეტურ სამყაროდ, რომელიც მან მხურვალედ შეიყვარა. კავკასიის მიუვალ მწვერვალებში იპოვა მან თავისი პარნასი“. დღემდე შემორჩენილია იტალიური ფანქრით შესრულებული ლერმონტოვის ჩანახატები, საგარუდოდ, გზაში შექმნილი: „ნანგრევები არაგვის პირას“, „დარიალი“, „ტიფლისი, მეტეხის ციხე“, „მოცეკვავე ქართველები სახლის ბანზე“.

ნახატი „ჯვრის უღელტეხილი კობის ხე-ობიდან“ შესრულების მანერით ლერმონტო-ვის სხვა ჩანახატებისაგან გამორჩეულია და აშკარად მიუთითებს პოეტის მიდრეკილებას დაეწყო ხატვა ზეთის საღებავებით. ნახატი 1837-1838 წლებში ბებიისთვის, ელიზავე-ტა არსენიევასთვის შეიქმნა. 1896 წელს ის პენზის ბიბლიოთეკაში მოხვდა, პენზიდან კი 1930-1940-იან წლებში მიხაილ ლერმონტოვის სახელმწიფო მუზეუმ-ნაკრძალ „ტარხანიში“ გადაიტანეს.

ჩანახატების მიხედვითაა შექმნილი ლერ-მონტოვის ერთ-ერთი საუკეთესო ტილო „ჯვრის მთა“. მეგობარ სვიატოსლავ რაევს-კისადმი გაგზავნილ წერილში ის ემოციებითა გადამოცემული, რომლებიც ლერმონტოვს სა-ქართველოს მთიანეთის ხილვისას დაუფლა: „როგორც კი ქედი გადავლახე და საქართვე-ლოში აღმოვჩნდი, ურემი მივაგდე და ცხენს

შემოვახტი, სვლა დათოვლილი მთის (ჯვრის) კენწეროსკენ განვაგრძე, ეს კი ადვილი არ გეგონოს; იქიდან ნახევარი საქართველო ხე-ლისგულივით მოსჩანს. სიმართლე გითხრა, ამ გასაოცარ გრძნობას ვერ აღვწერ და ვერც მის გადმოცემას მოვახერხებ: ჩემთვის მთის პაერი ბალზამია, დარდი და მოწყენილობა ვერ გამეკარა, გული საგულეოდან ამოხტომას ლამობდა, მკერდით მეფურად ვსუნთქავდი. იმ წუთებში არაფერი მინდოდა, მთელი ცხოვრე-ბა ასე ვიჯდებოდი და ამ თვალწარმტაც ხედს ვუყურებდი“.

ლერმონტოვმა ნამუშევარი თავის საუ-კეთესო მეგობარს ალექსანდრ ოდოევსკის აჩუქა. 1968 წელს ის ჰელსინკიში შეიძინა ფრანგმა საბალეტო მოღვაწე სერჟ ლიფარემ და საბჭოთა კავშირის საარქივო სამმართვე-ლოს გადასცა. ნამუშევარი მხატვარ ალექსეი კორინის მიერაა რესტავირებული, უკანა მხარეს დატანილია წარწერა: „ეს ნახატი პოეტმა ლერმონტოვმა კავკასიაში უკანასკ-ნელი გამგზავრების წინ მაჩუქა. ზედ ჯვრის მთაა გამოსახული, სადაც მან სული დალია. თავადი ვ. ოდოევსკი“. (მინაწერში შეცდომაა: ლერმონტოვი პიატიგორსკში მოკლეს). საბ-ჭოეთში ჩამოტანილი ნახატი 1971 წლიდან პიატიგორსკში, მიხაილ ლერმონტოვის სა-ხელმწიფო მუზეუმ-ნაკრძალში ინახება.

პოეტმა საქართველოს მიწაზე ორ-სამ თვეს დაყო (დაახლოებით 1837 ოქტომ-ბერ-დეკემბერი), როგორც თვითონ წერდა სვიატოსლავ რაევსკის, აქ „ბევრ კარგ ახალ-გაზრდას“ გაეცნო. ამ ახალგაზრდებს შორის არაერთი ქართველი იყო: 1837 წელს ლერ-მონტოვთან ერთად ნიჟეგოროდის პოლკში

მიხაილ ლერმონტოვი

„ჯვრის მთა“

მსახურობდა პოდპოლკოვნიკი ბარათაშვილი, მაიორი ყორღანაშვილი, შტაბს-კაპიტნები: ფაულენიშვილი და შალიკაშვილი, პრაპორ-შიკები-ანდრონიკაშვილი, იოსელიანი, ერის-თავი, მაჩაბელი, საყვარელიძე-ბეჟანიშვილი. აქვე იყვნენ სტუმართმოყვარეობით ცნობილი გულბათ ჭავჭავაძის ძმები, წინანდალში მცხოვრები იასონი და სპირიდონი.

„როგორც კი წინანდალში ნიჟეგოროდე-

ლები გამოჩნდებოდნენ ხოლმე, — გადმოგ-ვცემს პოეტი, — ალექსანდრე ჭავჭავაძის „ტრამალივით გადაშლილი კარ-მიდამო“ სტუმრებით აივსებოდა. დაიწყებოდა ცხენების ჭენება, დოღი, სროლა. იარაღით თავს იწონებდნენ რუსებიც და ქართველებიც. თითქმის ყველას ჰქონდა ძვირფასი საბუღრიანი ხანჯალი და ხმალი, დამბაჩა ქამარში გარჯობილი და თოფი მხარზე გადაებული. ნიჟეგოროდე-

„თეფასხმა სცენა კუკასიის ცხოვრებიდან“

ლებს ყაბარდოს ცხენები ჰყავდათ, ხოლო ქართველებს ძვირფასი ყარაბაღული ულაყები, სპარსული ყაჯრებით და ყოველ მოძრაობაზე მოჟღარუნე ბალთებით შეკაზმული“.

საქართველოს წარმტაცმა ბუნებამ, ქართველთა ყოფამ, ხალხურმა სიტყვიერებამ პოეტზე დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა. ნახატზე „თამარის ციხის ნანგრევები კახეთში, სოფელ ყარაღაჯის მახლობლად“ ნაჩვენებია გარემო, სადაც ლერმონტოვი მსახურობდა (ყარაღაჯში იდგა ნიჟინი-ნოვგოროდის დრაგუნთა პოლკი). მაღალი კლდე პირქუშად გადმოჰყურებს ძველ საეჭვრო-საქარავნო გზას.

საქართველოს ძველმა დედაქალაქმა მცხეთამ ლერმონტოვის შემოქმედებაში დიდი ადგილი დაიკავა. პოემა „მწირი“ მცხეთის, უფრო სწორად, ჯვრის მონასტრის აღწერით იწყება:

მას შემდეგ დიდ დროს არ გაუვლია...
 სადაც ერთვიან და ხმაურია,
 ჩაჰკვრიან ერთურთს ისე, ვით დები,
 მტკერის წყალს და ტალღებს
 არაგვის წყლები,
 ნახაუთ მონასტერს. დღესაც იქ გზები
 მგზავრს რომ მიიყვანს,
 თვალს ჰკრავს გალაფანს,
 შეძლებს კოშკთა და სვეტთა დაღანდვას,

დანგრეულ კოშკს და თაღთა დანახვას.
 თუმცა აღარ ჩანს, როგორც ღრუბლები,
 სურნელოვანი კვამლის ქულები,
 არ ისმის ღამით ხმა სიმღერების,
 ჩვენთა სულთათვის მლოცველ ბერების...
 (ალექსანდრე ელერდაშვილის
 თარგმანი)

მცხეთის ხედი ლერმონტოვმა ტილოზეც გადმოსცა: მდინარის პირას გზაზე კოშკი აღმართულა, იქვე სამიკიტნოა, შორს მთაზე კი ჯვრის მონასტრის სილუეტი მოჩანს.

ლერმონტოვი ნახატებში იმ პეიზაჟებისა და საყოფაცხოვრებო სცენების გადმოცემას ცდილობდა, რომელთაც პოეტზე დიდი შთაბეჭდილება დატოვეს და ამასთანავე, ახალი ლიტერატურული სახეების დაბადებასაც მისცეს ბიძგი. ამდენად, ეს ნახატები თავისებური სამახსოვრო ბარათებიცაა, რადგან ისინი მხატვრული ნაწარმოებების დაწერამდე შეიქმნა.

ლერმონტოვის გამორჩეული ნახატი „ტიფლისის ხედა“, იგი ზეთის საღებავებით 1837 წელსაა შესრულებული. ნახატი რომანტიკული მხატვრობის საუკეთესო ნიმუშია. ავტორის სასახელოდ უნდა ითქვას, რომ ტილოზე ზედმიწევნითაა გადმოცემული ძველი თბილისის ხიბლი, არქიტექტურა,

„თამარის ციხის ნანგრევები კახეთში, სოფელ ყარაღაჯის მახლობლად“

„საქართველოს სამხედრო გზა მცხეთასთან“

კარგად ჩანს ნარიყალას კედლები, გალავანი მტკვრის პირას (მისგან დღეს არაფერია შემორჩენილი), მეტეხის ტაძარი და სხვ. ნახატი ლერმონტოვმა თავის ნათესავ პაველ პეტროვს 1837 წელს სტავროპოლში აჩუქა. იგი ამჟამად მოსკოვში, სახელმწიფო ლიტერატურულ მუზეუმში ინახება.

ირაკლი ანდრონიკაშვილი, საბჭოთა მწერალი და ლიტერატურათმცოდნე 1953 წელს ნახატის შესახებ წერდა: „რამდენიმე წლის წინ ქალაქ ივანოვოს სამხატვრო გალერეაში აღმოჩნდა ლერმონტოვის ნახატი, შესრულებული ნატურიდან ზეთის საღებავებით. ნახატი წარმოადგენს თბილისის საერთო ხედს ავლაბრის მხრიდან. ლერმონტოვს ეს დაუხატავს ისე, რომ სავარაუდოდ, მისი მოღებერტი მდგარა მდინარის ფლატეებიან ნაპირზე, იქ, სადაც მტკვარი უხვევს, ცოტა ზევით „გოგილოს“ აბანოებზე. აქ იწყებოდა გარეუბანი მირზა-აბაღი, რომელიც მერე „ძაღლის უბნად“ იწოდებოდა. ამის შემოწმება ძნელი არ არის: საკმარისია ადამიანი შაუმიანის ქუჩიდან მტკვრის ნაპირზე გავიდეს, „გოგილოს“ აბანოს მახლობლად ბორცვზე აიაროს და მის თვალწინ გადაშლილი პანორამა ნახატის რეპროდუქციას შეადაროს. იქვე, ახლოს, ერმოლოვის დროს აშენებული ოფიცრების ყაზარმები მდებარეობდა, რომლებსაც შემდეგ პოკროვსკის ყაზარმები შეარქვეს.

ბევრი ოფიცერი კერძო ბინაში ცხოვრობდა, ყაზარმის მახლობლად. ალბათ ლერმონტოვმა მოინახულა ვინმე სამხედროთაგანი, რომელსაც ავლაბარში ჰქონდა ბინა, ალაფთოვანა პოეტი თბილისის პანორამამ, აქედან რომ იშლებოდა, და ერთ ან ორ სეანსში (მუშაობდა იგი საოცარი სისწრაფით) დაასრულა ერთ-ერთი საუკეთესო ნამუშევარი“.

1840-1841 წლების ზამთარში, როცა ლერმონტოვი შვებულეებს პეტერბურგში ატარებდა, პოეტს სამხედრო სამსახურისთვის თავის დანებება ჰქონდა გადაწყვეტილი, მაგრამ მიზანი ბებიის წინააღმდეგობის გამო ვერ შეასრულა, ელიზავეტა არსენიევა შვილიშვილის სამხედრო კარიერაზე დიდ იმედებს ამყარებდა და სრულიად მიუღებლად მიანჩნდა მიხეილის გატაცება პოეზიით. ამდენად, 1841 წლის გაზაფხულზე პოეტი საქართველოში დაბრუნდა. მან რამდენიმე ბრძოლაშიც მიიღო მონაწილეობა ქართველ ოფიცერ კონსტანტინე მამაცაშვილთან (მამაცვეთან) ერთად. საბედისწერო გამოდგა პოეტის შეკამათება მაიორ ნიკოლაი მარტინოვთან, რომელმაც მიხაილ ლერმონტოვი დუელში გამოიწვია და პოეტი პიატიგორსკში ემსხვერპლა კიდევ ამ დუელს.

გიორგი კალანდია

საქართველოს თეატრის, მუსიკის, კინოსა და ქორეოგრაფიის სახელმწიფო მუზეუმის დირექტორი, პროფესორი

TIME

მე - 20 ს ა უ ქ უ ნ ე

გაზეთ „კვირის კალიგრასთან“ ერთად, თვეში ორჯერ

მსოფლიო ბესტსელერი!

შეაბროვე 16 წიგნად

ლეგენდარული ჟურნალის მიერ „ცხელ კვალზე“ მოპოვებული მასალები დოკუმენტური ფაქტები, რეალური მოვლენები

და შეიხე ეპოქას!

7-დან 14 აპრილამდე

წიგნი მესამე
ვერა
მსოფლიო ომი

შემდეგი წიგნი
რუსეთის
რევოლუცია
და ს.ს.რ.კ.

წიგნის ფასი: **7 ლ**

გაზეთთან ერთად: **8 ლ**

ფაქტები • პლაკატები • კარიკატურები • კინემატოგრაფია
ინტერვიუები ეპოქის მნიშვნელოვან ფიგურებთან

აპიზოდები გრიგოლ I-ის სხოვრებიდან

მეფობა, ტყვეობა,
რუსეთში
მოღვაწეობა,
შთამომავლობა

გრიგოლი

გრიგოლ იოანეს ძე ბაგრატიონის ავტოგრაფი

ბაგრატიონთა ათასწლოვანი სამეფო დინასტიის ერთ-ერთი ღირსეული წარმომადგენლის, ქართლ-კახეთის უკანასკნელი მეფის, გრიგოლ I-ისა და მისი ხელმძღვანელობით მიმდინარე ბრძოლის შესახებ ჩვენს ჟურნალში უკვე ვწერდით (იხ. „ისტორიანი“, №№ 11, 15). ამჯერად გაგაცნობთ რამდენიმე ეპიზოდს გრიგოლ I-ის ცხოვრებიდან, რაც ნაკლებად არის ცნობილი, ანდა დღემდე უცნობი რჩებოდა. კერძოდ, მოგითხრობთ მისი ხანმოკლე მეფობის ისტორიული მნიშვნელობის, დატუსაღების, რუსეთში გადასახლების შემდგომი ცხოვრება-მოღვაწეობისა და შთამომავლობის შესახებ.

გრიგოლ ბაგრატიონი (1789-1830) იყო მეფე ერეკლე II-ის შვილთაშვილი, მეფე გიორგი XII-ის შვილიშვილი და უფლისწულ იოანეს (1768-1830) ერთადერთი ვაჟი.

XIX საუკუნის დასაწყისში, როდესაც რუსეთის იმპერიის ადგილობრივმა ადმინისტრაციამ რუსეთში გადასახლა ქართლ-კახეთის სამეფო სახლის წევრი მამაკაცები, გრიგოლი ამას იმის წყალობით გადაურჩა, რომ იმყოფებოდა დედის, ქეთევან ზურაბის ასულ წერეთლის მამულში, იმერეთში, რომელიც როგორც სამეფო, 1810 წლამდე არსებობდა. აქვე დაგვხვდება, რომ გადასახლებას გადაურჩა ალექსანდრე ბატონიშვილიც, რომელმაც თავი სპარსეთს შეაფარა.

1812 წლის 31 იანვარს კახეთში იფეთქა სახალხო აჯანყებამ, რომელმაც ქართლის ნაწილიც მოიცვა. თებერვლის შუა რიცხვებში აჯანყებულებთან ჩავიდა უფლისწული გრიგოლ იოანეს ძე. იმხანად რუსთაგან უკვე გათავისუფლებული იყო კახეთი და ქართლის ჩრდილო-აღმოსავლეთი ნაწილი, სადაც

საოკუპაციო რეჟიმი და ცარიზმის კანონები აღარ მოქმედებდა.

23 წლის ბატონიშვილი აჯანყებულებმა სიხარულით მიიღეს, თავიანთ წინამძღოლად აღიარეს და ქართლ-კახეთის მეფედ გამოაცხადეს. თვით რუსული საისტორიო წყაროები იუწყებიან, რომ ქართულ ეკლესიამონასტრებში გრიგოლი მეფედ იხსენიებოდა. ქართველი ხალხი ახლად კურთხეული მეფის სახელზე ლოცულობდა. გრიგოლ I-ის სამეფო ხელისუფლება 1812 წლის 20 თებერვლიდან 6 მარტამდე ვრცელდებოდა მტრისგან განთავისუფლებულ ტერიტორიაზე, რომელიც ქართლ-კახეთის ყოფილი სამეფოს ნახევარზე მეტს შეადგენდა.

აქვე უნდა ითქვას, რომ ლეგიტიმიზმის საერთაშორისო პრინციპიდან გამომდინარე, იმ დროისთვის ქართლ-კახეთის სამეფო ტახტის უპირველეს მემკვიდრეს წარმოადგენდა გიორგი XII-ის უფროსი ვაჟი — დავითი (1767-1819), რომელიც გვირგვინოსანი მამის გარდაცვალებიდან (1800 წლის 28 დეკემბერი)

1801 წლის მაისამდე სამეფოს გამგებელი იყო. 1803 წლიდან იგი პეტერბურგში, ფაქტობრივად, ტყვეობაში იმყოფებოდა. ვინაიდან დაჯიოს შვილი არ ჰყავდა, სამეფო ტახტის რიგით მეორე მემკვიდრე იყო მისი მომდევნო ძმა იოანე, რომელიც, ასევე პეტერბურგში, ტყვეობაში იმყოფებოდა. იოანეს ერთადერთი ვაჟი — გრიგოლი იმხანად წარმოადგენდა სამეფო ტახტის რიგით მესამე მემკვიდრეს და იმავდროულად, გიორგი XII-ის ერთადერთ მამაკაც შთამომავალს, რომელიც რუს დამპყრობელთა ტყვეობაში არ იმყოფებოდა. აქედან გამომდინარე, გრიგოლი, თავისი წარმომავლობით, სავსებით უფლებამოსილი იყო, ლეგიტიმური უფლების განხორციელებაზე და შესაბამისად, ქართლ-კახეთის სამეფოს რესტავრაციაზე ეხრუნა. მის სასახელოდ უნდა ითქვას, რომ ყოველთვის, თუმცა მცირე ხნით, მაგრამ მაინც მოახერხა.

გრიგოლ I იყო რუს ოკუპანტთა წინააღმდეგ მებრძოლი ერთადერთი მეფე აღმოსავლეთ საქართველოში, რომლის ლეგიტიმური უფლებები აღიარა რუსული იმპერიალიზმის წინააღმდეგ მებრძოლმა ქართველი ერის ღირსეულმა ნაწილმა. ბაგრატიონი ხელმწიფის დროშის ქვეშ დარაზმული ქართველობა თავდადებით იბრძოდა ქართლ-კახეთის აღდგენილი სამეფოს დასაცავად.

იმავს წლის მარტში, ჩრდილოეთ კავკასიიდან დამატებითი სამხედრო ძალის მიღების შემდეგ, თბილისში მოკალათებულმა საიმპერიო ადმინისტრაციამ სისხლში ჩაახშო ამ სახალხო აჯანყების პირველი ეტაპი და გრიგოლ I-იც ვერავლად დაატყვევა. გრიგოლის მეფობა სულ ორიოდე კვირას გაგრძელდა, მაგრამ ეს ფაქტი სამუდამოდ ჩაიწერა საქართველოს ისტორიაში, როგორც მორიგი მაგალითი, ბაგრატიონთა ხელმძღვანელობით დარაზმული ქართველი ერის ღირსეული ნაწილის სამშობლოს თავისუფლებისთვის თავგანწირული ბრძოლისა.

მეფედყოფილი რუსეთში გადაასახლეს. ერთწლიანი პატიმრობის შემდეგ გაათავისუფლეს, თუმცა რუსეთშივე დატოვეს. ჩრდილოეთში გადასახლებულ სხვა ბაგრატიონთა მსგავსად, ისიც ლიტერატურულ მოღვაწეობას შეუდგა. საყურადღებოა მისი პატრიოტული და სატრფიალო ლექსები, რომელთა ორიოდე ნიმუშს ავტორისეული ავტოგრაფით აქ ვაქვეყნებთ.

გრიგოლ ბაგრატიონი იძულებული გახადეს, ჩარიცხულიყო რუსეთის იმპერიის შეიარაღებულ ძალებში, სადაც იმხანად უკვე ათასობით ქართველი მსახურობდა. გრიგოლი მონაწილეობდა რუსეთის არმიის საზღვარგარეთულ ლაშქრობაში, რაც თავის სამოგზაურო ხასიათის თხზულებაში აღწერა. ერთხანს იგი ასტრახანში, ლაიბგვარდიის კაზაკთა პოლკში მსახურობდა. მიუხედავად ამისა, მეფედყოფილი სიცოცხლის ბოლომდე ღირსეულ მამულიშვილად დარჩა.

სამხედრო სამსახურიდან პოდპოლკოვნიკის წოდებით გადამდგარი გრიგოლი ცხოვრობდა პეტერბურგში, სადაც ქართული კოლონიის თვალსაჩინო წევრი გახდა. მწერალი და მწიგნობარი მშობლიურთან ერთად ფლობდა: რუსულ, ფრანგულ, სპარსულ, არაბულ, სომხურ ენებს.

1823 წელს, პეტერბურგში, 51 წლის ასაკში გარდაიცვალა ქეთევან წერეთელი. იგი დაკრძალეს წმ. ალექსანდრე ნეველის ლავრაში.

ქეთევანის ერთადერთ მემკვიდრეს, გრიგოლ ბაგრატიონს ნება დართეს, რომ სამშობლოში დროებით ჩასულიყო და განსვენებულის პირადი ნივთები გადაებარებინა.

უფლისწული დაჯიოსი — გიორგი XII-ის უფროსი ვაჟი, ქართლ-კახეთის სამეფო ტახტის მემკვიდრე

იოანე ბაგრატიონი — უშვილოდ გადაგებული უფლისწულ დავითის მომდევნო ძმა, ქართლ-კახეთის სამეფო ტახტის რიგით მეორე მემკვიდრე

1824 წლის იანვარში თბილისში ჩამოსულ გრიგოლს დედისეული ნივთები გადასცა ბიძამ, პოდპოლკოვნიკმა გრიგოლ წერეთელმა.

იმავს თვეში 35 წლის გრიგოლმა თბილისში იქორწინა კეთილშობილთა სასწავლებლის დირექტორის, პოლონური წარმომავლობის ფიოდორ ბუკრინსკის ასულზე — ბარბარეზე (1810-1876), რომელიც თბილისში დაიბადა.

გრიგოლ ბაგრატიონი წერდა: „ვიყავ ათას რვაას ოცდაოთხში საქართველოში... ტფილისში დავიწერე ჯვარი გარეთუბანს. ეგრემ მღვდელმა დამწერა ჯვარი სამების საყდარში იანვრის 21-ს... დეკემბრის 28-ს მამცა ღმერთმან ძე — დავით“.

გრიგოლსა და ბარბარეს შეეძინათ ოთხი შვილი: დავითი, იოანე, ქეთევანი და ეკატერინე. როგორც ვხედავთ, გრიგოლმა თავის უფროს ძეს დაარქვა ბიძის — დავით ბატონიშვილის სახელი, მომდევნო ძეს — მამის სახელი, ხოლო უფროს ქალიშვილს — დედის სახელი.

მომდევნო ვაჟისა და ასულის დაბადებით გაზარებული გრიგოლი წერდა: „იოანე დაიბადა წელსა 1826, თიბათვის 24 დღესა, ორშაბათს, ღამის 12 საათზე, ნათლისმცემლის დღესა. იმისმა მადლმა გაზარდოს. ამინ!.. ქალი, ქეთევან დაიბადა მარიამობისთვის 16-სა, წელსა 1828, ღმერთმან გაზარდოს, ამინ!“.

გრიგოლ ბაგრატიონის ოთხშვილიანი ოჯახი ხელმოკლედ ცხოვრობდა ასტრახანში, ნაქირავებ სახლში. სიდუხჭირეში მყოფი მეფე-პოეტი თავის წუხილს ლექსის ასეთ სტრიქონებში აქსოვდა: „სიცოცხლე მჭირს მეტად მწარი“, „პურსა ვთხოვ ჩემსა ციერსა“. ამის მიუხედავად, იგი დახმარებისთვის არავის აწუხებდა.

მეფედყოფილს ახლო ურთიერთობა ჰქონდა რუსეთში მცხოვრები ქართველობის რჩეულ წარმომადგენლებთან. მათ შორის იყო მონაზონი იონა ხელაშვილი, რომელიც კარის მოძღვრად სხვადასხვა დროს მსახურობდა დავით და თეიმურაზ ბატონიშვილებთან, ასევე იმერეთის დედოფლებთან — ანა ორბელიანთან (დავით II-ის მეუღლე) და მარიამ დადიანთან (სოლომონ II-ის მეუღლე).

იონა ხელაშვილმა გულთბილი წერილით მიულოცა გრიგოლ ბაგრატიონს ახალი, 1828 წლის დადგომა, სადაც ხაზი გაუსვა მის ღრმად მორწმუნეობას, თავმდაბლობასა და ცხოვრების მოკრძალებულ სტილს: „აჰა, ესერა წელსა ამასცა 1828 და მრავალთა წელთაცა ერთბაშად მომლოცველობ თქუენდა და უგანათლებულესისა მემცხედრიითურთ, ძეგბით და სახლეულიითურთ, რათამცა სიცოცხლე თქუენი ძვირფასი თქუენთვის ამსახუროთ ღმერთსა და ცხებულსა მისსა... ესერა მალამან წინასწარვე უწყოდა, რომელმან მრავალთა ძვრათაგან გიხსნა და გიცავს... ხოლო უფროსდა სიმრთელითა შეგძინა სახიერმან ყოველნი კეთილნი, ვითარცა მესმინ, ე.ი. მხოლოდ ნაქონებისა შემოსავლითა ცხოვრება თქუენი, რომელთაცა კმაყოფილებთ, რომელსა გამაგთ ვასხისა მიღება და მით ცხოველობა... გრიდოს ღვთაებამან ყოვლად წმინდამან ვაღნი და ცოდვანი, რათა ზვასტაგანი მონაგებნი თქუენნი იქმენ გარდაფენილ სხუათა ზედა და იყუნეთ შეყუარებულ თქუენ ერთი მრავალთაგან სათნოდ მადლისა...“.

უმოწყალესო ხელმწიფეო ჩემო! აჰა, ესერა ძმა ჩემი გიორგი დიდ ფრიად გამდღობს და მეცა უფრიადესად შეწყნარებისათვის ამისსა. მოიხსენეთ ჩემი შეთხოვნა და მისწერეთ მეფის ძეს, მამასა შენსა იოანეს ბატონისშვილს“.

1830 წელი საბედისწერო აღმოჩნდა მეფედყოფილისთვის.

15 თებერვალს პეტერბურგში გარდაიცვალა გრიგოლის მამა — 62 წელს მიღწეული იოანე ბატონიშვილი, რომელიც ასევე შეჭირ-

ვებულად ცხოვრობდა. მისი დასაფლავების ხარჯი სახელმწიფომ გაიღო. იგი დაკრძალეს წმ. ალექსანდრე ნეველის ლავრაში, სადაც ბაგრატიონთა სამეფო დინასტიის მრავალი წარმომადგენელი განისვენებს.

22 ივლისს, პეტერბურგში მცხოვრები იმერეთის დედოფლის, მარიამის მოძღვრის, მამა იონა ხელაშვილისადმი გაგზავნილ წერილში გრიგოლი წერდა: „სასურველო მამაო იონა, მოწყალევე ხელმწიფევე, მარჯვენას გაიმბორებ და ვთხოვ მათს უმაღლესობას დედოფალს მარიამ იმერეთისას ჩემ მაგიერათ მიულოცო თავის ანგელოზის დღეობა. შე თვით მსურდა მილოცვა, მაგრამ ცოტა შეუძლოთ გახლავარ და ამის მიზეზით ვერ ვიახელ და ვთხოვ ბოდიში იშუამდგომლოდ, რომელ მადლობელი ვიქმნები საღამოზედ თუ შევიძელ, ვახლებ“.

სექტემბერში, პეტერბურგში მყოფი გრიგოლ ბაგრატიონი გაცივდა და რვადღიანი აუადმყოფობის შემდეგ, 21 სექტემბერს, 41 წლის ასაკში გარდაიცვალა. დაკრძალეს წმ. ალექსანდრე ნეველის ლავრაში.

მიუხედავად იმისა, რომ გრიგოლის მეუღლე ოცი წლისა დაქვრივდა, იგი აღარ გათხო-

ვილა. მან შვილები ღირსეულ ქართველებად გაზარდა. 1876 წლის 29 ნოემბერს ბარბარე გრუზინსკაია 66 წლის ასაკში გარდაიცვალა. დაკრძალეს მეუღლის გვერდით.

რუსეთის ხელისუფლების გადაწყვეტილებით, მეფეების, ერეკლე II-ისა და გიორგი XII-ის ყველა შთამომავალს მიენიჭა წოდება „თავადი გრუზინსკი“, რომელიც 1865 წლიდან ჩამოყალიბდა როგორც — „უგანათლებულესი თავადი გრუზინსკი“. შემდეგში მათ ეს წოდება გაუგვარდათ, ვინაიდან რუსეთის იმპერიის მესვეურებს ბაგრატიონთა გვარის ხსენებაც კი აღარ სურდათ.

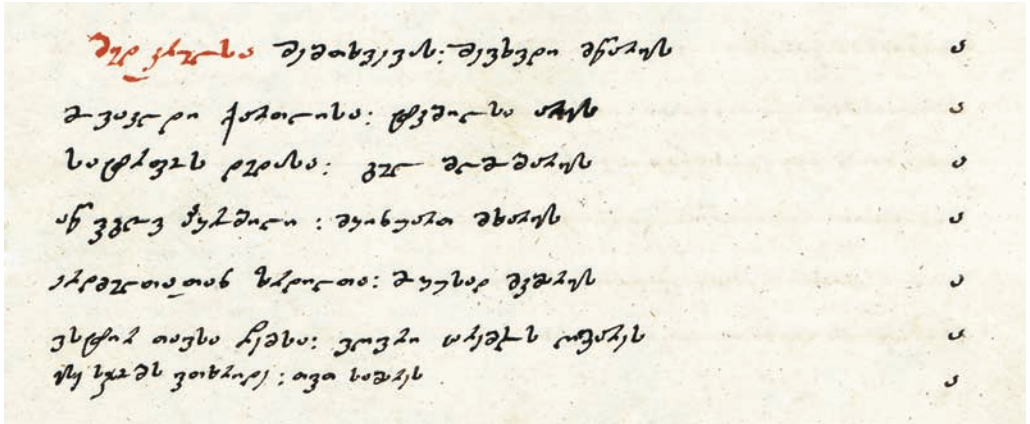
საგულისხმოა, რომ გრიგოლის გარდაცვალებიდან მესამე წელს მის ბიძას (მამის ძმას), ილია ბატონიშვილს შეეძინა ვაჟი, რომელსაც მეფედყოფილის სახელი დაარქვეს.

გრიგოლ I-ის გარდაცვალების გამო, მისი შვილები უმწეო მდგომარეობაში აღმოჩნდნენ. მათ თავიანთი ნათესაუბები შეძლებისდაგვარად ეხმარებოდნენ. ობლებს მცირეოდენი შემკვიდრეობაც ერგოთ.

1838 წლით დათარიღებულ ხელნაწერში ვკითხულობთ: „ჩვენ, მეფის გიორგის ძეთა,

კახთმეფეთა სატახტო ქალაქი თელავი. სამეფო რეზიდენციის გალავანი (ბატონის ციხე)

მეფედოფილი გრიგოლ ბაგრატიონის პატრიოტული ლირიკის საუკეთესო ნიმუშები

მეფის ძე ბაგრატს, თეიმურაზს, მიხაილს, ილიას, ოქროპირს, ირაკლის და ჩვენი ძმის იოვანეს შვილიშვილებს, გრიგოლის ობლებს, დაგვრჩა ჩვენი საკუთარი მამული და მემკვიდრეობით თავის საყოფელი ქარვანსრა, საქართველოში, ტფილისის ქალაქში, მახლობელი სიონის სობორისა მდგომარე“.

ახლა, რაც შეეხება მეფე გრიგოლ I-ის შთამომავლებს, რომლებიც ცნობილი არიან გრუზინსკის გვარით.

გრიგოლის უფროსი ვაჟის — დავითის გარდაცვალების თარიღი უცნობია. იგი უშვილოდ გადაეგო.

მამის გარდაცვალების შემდეგ, იოანე გრიგოლის ძე (1826-1880) მიიწინოდა უგანათლებულებსი თავადი გრუზინსკების გვარის ანუ ფაქტობრივად — ქართლ-კახეთის სამეფო სახლის მეთაურად. 1847 წელს მან დაამთავრა პაჟთა კორპუსი. კამერ-პაჟი იოანე ჩაირიცხა კავალერგარდის პოლკში, სადაც ერთ წელიწადს მსახურობდა. ამის შემდეგ მან სამხედრო სამსახურს თავი დაანება.

უცხოეთში ყოფნისას იოანე გრუზინსკი დაუახლოვდა მწერალს, პუბლიცისტს, ფილოსოფოსსა და რევოლუციურ მოღვაწეს ალექსანდრ გერცენს. ალექსანდრ გერცენისა და ნიკოლაი ოგარიოვის ხელმძღვანელობით, ემიგრაციაში (ლონდონი, ჟენევა) გამოძვალ გაზეთში „კოლოკოლი“ იოანემ 1865 წელს გამოაქვეყნა სტატიები: „Из Тифлиса“ და „Из Грузии“. მას ამ გაზეთის გამოცემაში მატერიალური წვლილი შეჰქონდა. სამაგიეროდ, ჟენევაში ვილის შექმნაში იოანეს გერცენი დაეხმარა.

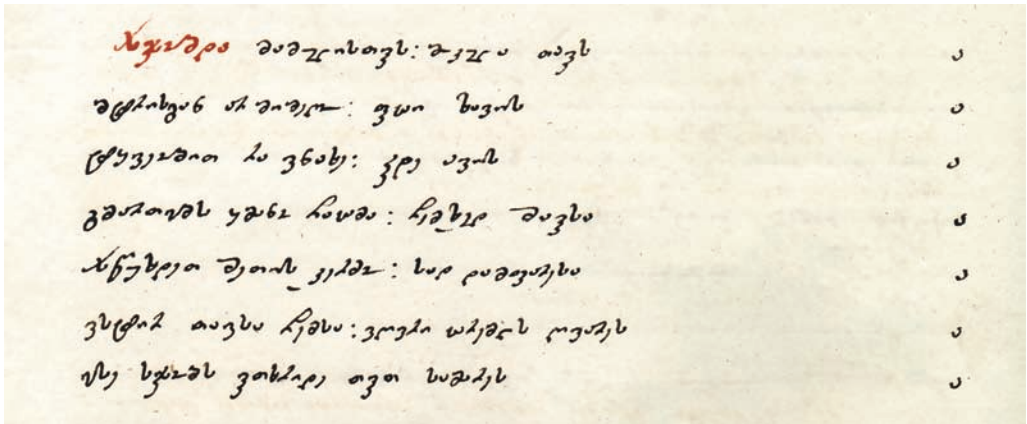
იოანე გრუზინსკი იყო ქართული ლიტერატურის, ხელნაწერების, მხატვრული ჭედურობისა და ისტორიულ რელიკვიათა შემგროვებელი. მას ჰქონდა მდიდარი ფონდი, რომელიც მემკვიდრეობით მიიღო და თვითონაც საკმაოდ შეავსო.

თანამედროვეთა ცნობით, იოანე გრუზინსკი იყო მჭვერძეცველი და „პეტერბურღში ერთადერთი შემკრები ქართული ძველი ნაშთებისა და ღირს-შესამჩნევ ნივთთა. ასე რომ, მისი სახლი შეადგენდა ქართულს ძვირფასს მუზეუმს. იმის ბიბლიოთეკაში იყო ბევრი ძველნი სხვადასხვანაირი მეფის სიგელნი და ნივთები და სხვათა შორის, ბრილიანტის საათი ერეკლე მეფისა, პავლე იმპერატორისაგან ნაჩუქარი. წიგნთა შორის განსაკუთრებით ყურადღების ღირსნია ძნელად საშოვნნი სახარების ეგზემპლიარები და სხვა საეკლესიო წიგნები, რომელიც უცხოლ არიან შემკულნი ვარაყებით და სხვ. გარდა ამისა, იმას ჰქონდა სურათები ქართველთ მეფეებისა და მათი სახლობებისა“.

1850 წელს უგანათლებულებსმა თავადმა იოანე გრუზინსკიმ ცოლად შეირთო გერმანული წარმომავლობის გრაფინია ეკატერინე პალენი. მათ შვილები არ შესქენიათ. იოანეს სიმამრი იყო კავალერიის გენერალი, გრაფი პავლე ფონ დერ პალენი, შვილი ასევე კავალერიის გენერალ პეტრე ფონ დერ პალენისა, რომელსაც გრაფის ტიტული იმპერატორმა პავლე I-მა მიანიჭა.

იოანეს ქვისლი იყო გიორგი დადიანი, უმცროსი ძე ოდიშის მთავარ გრიგოლისა.

იოანე გრუზინსკი — გამბედავი, მხიარუ-

ამ ლექსების ავტორაფები დაცულია საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში

ლი და გართობის მოყვარული ადამიანი იყო. მას ახლობელ-მეგობართა ფართო და გაუღუნინანი წრე გააჩნდა. ერთ-ერთი თანამედროვის შეფასებით, იოანეს „ბევრი კარგი ზნე სჭირდა... ნათესაუბრისათვის არაფერს იშურებდა... გარდა ამისა, ვინც კი საქართველოდგან აქ მოვიდოდა, ცდილობდა ყოველისფრით პატივი ეცა... ბევრჯერ... ღარიბ და საწყალ ქართველ სტუდენტებისათვის ხელი გაუმართავს“.

იოანე გრუზინსკი პეტერბურგში არსებულ ინგლისური კლუბის წევრი იყო.

იმამ შამილის დატყვევებისა და კავკასიის დაპყრობის დასრულების შემდეგ (1859 წ.), პეტერბურგს ეწვია ამ რეგიონის მეფისნაცვალი, გენერალ-ფელდმარშალი ალექსანდრ ბარიატინსკი, რომელსაც, როგორც ტრიუმფატორს, დედაქალაქის ელიტა დიდებულად დახვდა. სარდლის პატივსაცემად ინგლისურმა კლუბმაც მოაწყო ბანკეტი, რომელსაც იოანე გრუზინსკიც დაესწრო.

ამ ბანკეტის შესახებ დმიტრი დმიტრიევიჩ ობოლენსკის მოგონებებში ვკითხულობთ (რუსულიდან თარგმანი ჩვენია): „სადილზე იმყოფებოდა თავადი იოანე გრუზინსკი, სინამდვილეში ქართველი უფლისწული, კავკასიის მფლობელთა შთამომავალი, მთელი პეტერბურგისთვის ცნობილი ბონ-ვივანი, რომელსაც მეტსახელად „ცარ-ივანს“ ეძახდნენ.“

სადილზე ბევრი სადღეგრძელო წარმოითქვა. ბოლოს, ბარიატინსკის სიტყვით მიმართა ცნობილმა ნიკოლაი ივანიჩ გრუჩმა, რომლის სიტყვაც გრძელი და მოსაწყენი იყო. მას საუბარი შეაწყვეტინა გრუზინსკიმ და ბარიატინსკის შესახებ აღნიშნა, რომ მან

გაიმარჯვა არა რუსული იარაღის ძალით, არამედ პირადი მომხიბვლელობით, გონიერებით, დიდსულოვნებითა და სიმართლით, რის გამოც მას მიემხრნენ კავკასიელი თავადები და მოსახლეობა...“

ფრიად უკმაყოფილო გრუჩმაც თავის მხრივ შეაწყვეტინა გრუზინსკის:

— ნება მიბოძეთ, დავამთავრო!

„ცარ ივანმა“ იგი ხელის მბრძანებლური შესტი შეაჩერა და დამსწრე საზოგადოების გასაგონად, ხმამაღლა განაცხადა:

— როდესაც არწივები ლაპარაკობენ, ფუტკრები არ უნდა ბზუოდნენ!..“

ამ განცხადებისას „ცარ ივანი“ წელში გაიმართა და საცოდავი გრეჩი საბოლოოდ დააბნია. სცენა ძლიერ ეფექტური გამოდგა; განსაკუთრებით, თუ გავიხსენებთ თავად იოანე გრუზინსკის თეატრალურ გარეგნობას: მის მაღალ შუბლს, არწივის ნისკარტისებურ ცხვირს და წაწვეტებულ წვერს“.

1868 წელს შურნალ „ცისკარში“ გამოქვეყნდა პლატონ იოსელიანის წერილი სახელწოდებით: „მათს უგანათლებულესობას, მეფისა გიორგი მეათცამეტისა მის იოანეს მის-მეს იოანე გრიგორის მეს, გრუზინსკის“. წერილის დასასრულს პლატონ იოსელიანი იოანე გრუზინსკის ასე მიმართავდა: „მეფე გიორგი მეათცამეტე იყო პაპისა თქვენისა მამა; ამისთვის, თქვენ, ვითარცა უფროსსა, პირმშოსა სახლისა მისისა შთამომავალსა და მემკვიდრესა, გიძღვნი ცხოვრებასა ამას მისსა. უგანათლებულესობისა თქვენისა ერთგული და მორჩილი პლატონ ეგნატის ძე იოსელიანი“.

იოანე გრუზინსკიმ მასთან დაცული ხელნაწერები პეტერბურგის საჯარო ბიბლიოთეკას გადასცა.

1880 წლის 15 სექტემბერს, პეტერბურგში მყოფი იოანე გრუზინსკი 54 წლის ასაკში გარდაიცვალა.

გაზეთი „დროება“ წერდა: „გარდაცვლილა იოანე გრიგოლის ძე გრუზინსკი, შვილის-შვილი მეფის ძის იოანე გიორგის ძისა, რომელმაც შეადგინა ქართული ლექსიკონი. ეს ლექსიკონი, სანამ ჩუბინაშვილის ლექსიკონი გამოვიდოდა, დიდი ხანი ერთადერთი მასალა იყო მეცნიერ-ორიენტალისტებისათვის“.

იოანე გრუზინსკის გარდაცვალებიდან მეორმოცე დღეს პეტერბურგში აღაწვინეს მისი სულის მოსახსენიებელი პანაშვიდი, რომელსაც დაესწრნენ: განსვენებულის და ქეთევანი, ბატონიშვილები გიორგი, ილია და სხვები.

1880 წლის 7 ნოემბერს, გაზეთი „დროებაში“ გამოქვეყნებულ წერილში „რუსეთი. პეტერბურდი, 26 ოქტომბერი“ ვკითხულობთ: „ამ დღეს, პეტერბურღში დანიშნული იყო წირვა და

პანაშვიდი განსვენებული თავადი ივანე ბატონიშვილისა, რადგან იმ დღეს სწორედ ორმოცი შესრულდა იმისი გარდაცვალების შემდეგ. ბნელი და საძაგელი ამინდის გამო, ხალხი ბევრი არ იყო; მაგრამ ვინც პეტერბურღში ბატონიშვილის გვარისანი არიან, ყველანი იყვნენ... ამ ბოლოს დროს, განსვენებულმა ძლიერ მიჰყო შრომას ხელი. ის მსახურობდა აქაურ ღუმალში და რამდენიმე კომისიაში წვერათ იყო ამორჩეული... დიდი ღირსება ჰქონდა განსვენებულსა: რასაც კი დაგპირდებოდა ან რაზეც სიტყვას მოგცემდა, უთუოდ აგისრულებდა კიდევაც. ეს ღირსება, როგორც მოგეხსენებათ, ძალიან ძვირია ჩვენში“.

გრიგოლ I-ის უმცროსი ასული ეკატერინე გრუზინსკაია (1830-1917) — რუსეთის დედოფლის სეფექალი (ფრელინა) იყო. დედოფლის გარდაცვალების შემდეგ, საცხოვრებლად იტალიაში გაემგზავრა.

გრიგოლის უფროსი ასული ქეთევან გრუზინსკაია (1828-1891) ცოლად გაჰყვა გენერალ-მაიორს, თავად მიხეილ ლუარსაბის ძე

ბაგრატიონთა სამეფო დინასტიის ერთ-ერთი წარმომადგენლის საფლავზე აღმართული ობელისკი. პეტერბურგი, წმ. ალექსანდრე ნეველის ლავრა

რუსეთის იმპერატორ ნიკოლოზ II-ის კორონაცია. დანიელი მხატვრის, ლაურიტს ტუქსენის ნახატი

სუმბათაშვილს (1822-1886). მათ შვიდი შვილი შეეძინათ. მათი ერთ-ერთი ასულის, 1871 წელს დაბადებული მარიამ სუმბათაშვილის შესახებ საყურადღებო მოგონებაა დაცული ნიკო ბაგრატიონ-მუხრანბატონიშვილის (1865-1933), ანუ „ნიკო ბურის“ მოგონებებში. აქვე დავძენთ, რომ ნიკო ბური, როგორც ქართველ თავადაზნაურთა დეპუტაციის წევრი, დაესწრო ნიკოლოზ II-ის იმპერატორად კურთხევის საზეიმო ცერემონიას, რომელიც 1896 წლის 17 მაისს, მოსკოვში, მირჩქმის ტაძარში გაიმართა.

კორონაციის შემდეგ მოეწყო წვეულება და მეჯლისი, სადაც თავი მოიყარეს არაერთი ქვეყნის არისტოკრატიის წარმომადგენლებმა და მათ შორის, მშვენიერმა მანდილოსნებმაც.

ნიკო ბურის მეშუარეობაში ვკითხულობთ: „ლამაზ ქალთა თაიგულში ერთი მეორეს სჯობდა, ერთი მეორეზე მეტად მომწონდა და მადელვებდა. მათ შორის გამოირჩეოდა ელენე ჩერნოგორსკაია (ჩერნოგორიის მთავრის ასული), რომელიც შემდეგში იტალიის დე-

ლოფალი გახდა. აგრეთვე ყველას ყურადღებას იპყრობდა მეორე ულამაზესი ქალი, ქართველების სასიხარულოდ და სასიქადულოდ — მარიამ მიხეილის ასული სუმბათაშვილი.

ფართოდ გაღებული კარიდან შოპენის პოლონეზის მომაჯადოებელ ხმაზე გამოვიდნენ ბრწყინვალე წყვილები, სამჯერ შემოუარეს დარბაზს ირგვლივ. ყოველ შემოვლაზე მამაკაცები ინაცვლებდნენ წყვილში მყოფ მანდილოსნებს. შემდეგ დაიწყო ცეკვები“.

რუსეთის უკანასკნელი იმპერატორის კორონაციაზე შესანიშნავი გარეგნობით გამორჩეული მარიამ სუმბათაშვილი, შვილიშვილი უკანასკნელი ქართველი მეფისა, იმხანად 25 წლისა იყო...

ასეთია რამდენიმე ეპიზოდი ქართლ-კახეთის უკანასკნელი მეფის, გრიგოლ I-ისა და მის შთამომავალთა ცხოვრებიდან.

ნიკო ჯავახიშვილი

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი,
თსუ პროფესორი

გამოფიქვნილი დიდ მეცნიერთან და „სადღებრელო“ მეორე იბერიიდან

აბესალომ ვეკუა: ზეზვა და მზია აქ ბინადრობდნენ...

საუკუნის მეცნიერად სიცოცხლეშივე აღიარეს, ზოლო აღმოჩენა, რომელიც მის სახელს უკავშირდება — ამერიკულმა სამეცნიერო-პოპულარულმა ჟურნალმა „საიენსმა“ 2000 წლის მსოფლიო საოცრებათა ათეულში მესამე ნომრად შეიტანა.

88 წლისა წავიდა ჩვენგან აბესალომ ვეკუა და სიცოცხლის ბოლო დღეებამდე საყვარელ საქმეს ემსახურებოდა.

ბატონი აბესალომ „ისტორიანის“ პირველი ნომრის რესპონდენტიც გახლდათ და ჟურნალის ერთ-ერთი პირველი ხელმოძღვრიც. მსოფლიო დონის აღმოჩენებსაც პირველს „ისტორიანს“ აცნობდა და მის სფეროში წამოჭრილ საკითხებზე კომპეტენტურ დასკვნებსა და რეკომენდაციებსაც გვაწვდიდა.

„ისტორიანის“ მკითხველთაგან არაერთი თანაგრძნობის ზარი და შეტყობინება მივიღეთ და ამიტომაც გადავწყვიტეთ, ვრცელი მასალა მიგვეძღვნა ჩვენი ღირსეული თანამემამულის ცხოვრებისა და მოღვაწეობისთვის.

დმანისი — პირველი მპროკაპლის საფოხლო!

თბილისიდან სულ რაღაც 85 კილომეტრში, მდინარეების — მაშვერასა და ფინეზაურის შესართავთან მდებარე დმანისის ნაქა-

ლაქარი კარგა ხანია, ქართველ და მსოფლიო პრეისტორიკოსთა ყურადღების ცენტრში მოექცა.

ყველაფერი კი ასე დაიწყო:

1982 წელს, დმანისის შუა საუკუნეების

არქეოლოგიური ექსპედიციის ხელმძღვანელებმა ვახტანგ ჯაფარიძემ და ჯუმბერ კობლაიანმა პალეობიოლოგიის ინსტიტუტს აცნობეს, ნაქალაქარის ტერიტორიაზე გათხრებისას „საეჭვო“ ძვლებს გადააწყვედით. იმდენად დიდი იყო აბესალომ ვეკუას სურვილი, პრეისტორიული ცხოველებისთვის ადამიანიც „მიემატებინა“, რომ რამდენიმე საათში უკვე ნაქალაქარზე იყო. „საეჭვო“ ძვლები მილიონ წელზე ადრინდელ ხერხემლიანთა ფაუნას მიეკუთვნებოდა, ამიტომაც გამოცდილი პალეონტოლოგი დმანისზე გადმოერთო. მისი „კოლექცია“ სულ უფრო მდიდრდებოდა. საერთაშორისო სიმპოზიუმზე ნოვოსიბირსკში, საქართველოს დავით ლორთქიფანიძე წარმოადგენდა, იმ დროისთვის ახალგაზრდა მეცნიერი. მან ბატონი აბესალომის აღმოჩენილი პრეისტორიული სპილოს, ჟირაფის, ადრეული ცხენის, აფთრის, ხმალებილა ვეფხვის ნაშთების შესახებ ცნობილ გერმანელ პროფესორს გერჰარდ ბოსინსკის უამბო. ისიც უთხრა, პირველყოფილ ადამიანთა ქვის იარაღებიც ვიპოვეთო და ბოსინსკიც დაბარებულ იყო „გამოცხადდა“ თბილისში.

გერმანელი პროფესორი იმდენაც განცვიფრებული დარჩა, თავადვე ითავა შემდგომი გათხრების დაფინანსება და ქართველი

მეცნიერები გერმანელებთან ერთად მათივე „ხარჯზე“ მუშაობდნენ დმანისში...

მთელი ათწლეულის შემდეგ, თითქოს სიმბოლური იყო, რომ პრეისტორიული ადამიანის პირველ კვალს ახალგაზრდა გერმანელი არქეოლოგი ანთია იუსტუსი გადააწყდა. ჰერ აბესალომს დაურეკა და...

აბესალომ ვეკუას მოგონებებიდან: — სადამო ხანი იყო, მაგრამ თბილისში რა გამაჩერებდა. დმანისში ჩასულს, შემოგვადამდა კიდევ. თითქოს გრძობდნენ, რომ სენსაციური აღმოჩენა გველოდა და იქ მყოფთ კოცონი დაენთოთ... ინათა თუ არა, გათხრები დავიწყეთ, მთელი ორი დღე მოუწადით. მოსალოდნელი მნიშვნელოვანი აღმოჩენის შესახებ ყველას ვაცნობეთ, ტელევიპერატორებიც „გვდარაჯობდნენ“.

და აი, ხელთ მქონდა მსოფლიოს ყველა პალეონტოლოგიის ოცნების საგანი — 1 მლნ 800 ათასი წლის წინანდელი 22-25 წლის ადამიანის ქვედა ყბა! ეს იცით, რას ნიშნავდა? გადატრიალებას მსოფლიო პალეოანთროპოლოგიაში. მანამდე მიიჩნევდნენ, რომ აფრიკაში 2,5 მლნ წლის წინ წარმოშობილმა ადამიანმა 1 მლნ ან 600 ათასი წლის წინ ჩამოაღწია ევროპაში. ჩვენ კი ერთ მშვენიერ დღეს ვასკენით, რომ 1 მლნ 800 ათასი წლის წინ საქართველოში უკვე ბინადრობდა იმ უძ-

დმანისის ნაქალაქარი

აბესალომ ვეკუა — პალეონტოლოგი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრი, ეროვნული მუზეუმის პალეობიოლოგიის ინსტიტუტის ხელმძღვანელი, საქართველოს სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი მეცნიერებისა და ტექნიკის დარგში, მრავალი სამეცნიერო ნაშრომისა და მონოგრაფიის ავტორი

ველესი აფრიკელის მსგავსი ადამიანი. და რომ პირველი ევროპელის წინაპარიც სწორედ ის იყო. ბევრი როდი გვიჯერებდა. ლეო გაბუნიამ და დავით ლორთქიფანიძემ ფრანკფურტში, სამეცნიერო კონფერენციაზე წაიღეს „ქართველი“ ჰომინიდის ქვედა ყბა. ზოგიერთმა ბოლომდე არც მამინ დაგვიჯერა.

1999 წელს კი მსოფლიო საუკუნის აღმოჩენის მოწმე გახდა. დმანისში ნაპოვნმა 1 მილიონ 800 ათასი წლის წინანდელმა ორმა თავის ქალამ (რომელთაგანაც ერთ-ერთს მიეკუთვნებოდა ადრე ნაპოვნი ჰომინიდის ქვედა ყბა) მსოფლიო სამეცნიერო საზოგადოება

ამჯერად უკვე დაუმეცხვებლად დაარწმუნა ათი წლის წინანდელ მოსაზრებაში, რომ დმანისური აღმოჩენა ჰომო ერექტუსების აფრიკულ ჯგუფს უკავშირდება, და რომ აღმოსავლეთ აფრიკიდან, რიფტის დაბლობიდან წამოსული პრეისტორიული ადამიანი, ახლო დერეფნის გავლით, ჯერ კიდევ 1 მილიონ 800 ათასი წლის წინ მიაღწა დმანისს.

ამგვარად დასრულდა ესპანელების, იტალიელებისა და ფრანკების დავა პირველვე ევროპელობაზე. მეტიც, ტოტაველელი (სამხრეთ საფრანგეთი) მამაკაცი დმანისელზე 1,3 მილიონი წლით უმცროსია...

მეცნიერის ბიოგრაფიიდან

ფოთში დაიბადა და მფრინაობაზე ოცნებობდა. როცა 37-ში მამა გადაუსახლეს (საიდანაც ვეღარ დაბრუნდა), ოჯახის დასახმარებლად, 12 წლისა სახერხ ქარხანაში მუშაობდა. სააგიაციო სასწავლებელი თბილისში დაამთავრა, ფრენა „ტუ-2“-ზე ისწავლა ნაფარეულის ესკადრილიაში, ერთხანს ტამბოუში დაფრინავდა. ასაკის გამო არ უშია. დემობილიზებული თბილისში რომ დაბრუნდა, მიხვდა, მფრინაობა ჩემი საქმე არ არისო. იურიდიულ ინსტიტუტში ჩაირიცხა, ორი წლის შემდეგ სასწავლებელი მოსკოვში გადაიტანეს. დედამ რუსეთისთვის კვლავ ვეღარ გაიმეტა შვილი და... ამჯერად უნივერსიტეტში ჩაირიცხა, გეოლოგია-გეოგრაფიის ფაკულტეტზე.

აქ კი მიხვდა, რომ სწორედ იმ გზას დასდგომოდა, რომელსაც ლამის მთელი ახალგაზრდობა ეძებდა. სწორედ აქ შეხვდა მსოფლიოში აღიარებულ პალეონტოლოგს, ლეო გაბუნიას და აქედან დაიწყო მათი მეგობრობა.

დმანისური პრეისტორიული თავის ქალების „კოლექცია“

მესამეკურსელი იყო, როცა ჩრდილოეთ კავკასიაში, პალეონტოლოგიურ ექსპედიციაში პრეისტორიული (17 მილიონი წლის წინანდელი) აფთრის ქვედა ყბა აღმოაჩინა, რომელსაც სახელი ბატონმა ლეო გაბუნიამ დაარქვა: „ჩროცუტა-აბესალომი“ ანუ „აფთარი-აბესალომი“. კარგა ხანია, მსოფლიო პალეონტოლოგიის „ანაბანა“ აქედანაც იწყება.

კვლავ აღმოჩენები

პირველი გახმაურებული დმანისური აღმოჩენის შესახებ საინტერესო მოსაზრებას გამოთქვამდა საფრანგეთის ადამიანის პალეონტოლოგიის ინსტიტუტის მაშინდელი დირექტორი ანრი დე ლუმლეი: „დმანისის ადგილსაპოვებელში აღმოჩენილი ნამარხი ორი ახალი თავის ქალა დაკავშირებულია მსხვილი ძუძუმწოვრების მდიდარ და მრავალფეროვან ფაუნასა და არქაულ იარაღებთან... აქედან ცხადი ზდება, რომ პირველვეროპელთა შთამომავლები სწრაფად იპყრობდნენ ევროპის ხმელთაშუა ზღვის ნაპირებს ხორვატიიდან იბერიის ნახევარკუნძულამდე. მიჰქონდათ კულტურა, რომელიც სამყაროს ისტორიის ახალ განზომილებას წარმოადგენდა“.

„დმანისური მონაპოვარი ნამდვილი ოქროს საბადოა“, — წერდა ჟურნალისტი ანა ტავერნი გაზეთ „ფიგაროში“ (საფრანგეთი).

ტოტაველში მოეწყო საერთაშორისო ექსპოზიცია „ევროპის პირველი ბინადარი: საქართველო პირველი ევროპელის სამშობლო“.

ტოტაველი, ერთ დროს პატარა პროვინციული ქალაქი მამაკაცის ერთმა პრეისტორიულმა თავის ქალამ ევროპაში უმნიშვნე-

დმანისის ვათხრებზე ქართველი და უცხოელი არქეოლოგები ერთად მუშაობენ

დავით ლორთქიფანიძე (ეროვნული მუზეუმის გენერალური დირექტორი): — ბატონი აბესალომი მსოფლიოში სახელგანთქმული პალეონტოლოგის, ლეო გაბუნიას მოწაფე იყო. ბედნიერი ვარ, რომ ვმონაწილეობდი მათთან ერთად კვლევაში ჰომინიდების ახალი სახეობის — ჰომო გეორგიკუსის გამოყოფისას. აბესალომ ვეკუას სახელს პრეისტორიულ ცხოველთა მრავალი ახალი სახეობის გამოყოფა უკავშირდება, რითაც მან საერთაშორისო აღიარება მოიპოვა.

ლოვანეს კვლევით ცენტრად აქცია. ამდენად, ბუნებრივი იყო, რომ დმანისის ნაქალაქარმა ერთბაშად მოიზიდა მეცნიერები მსოფლიოს თითქმის ყველა კუთხიდან.

მოგვიანებით აღმოჩნდა მეოთხე, მეხუთე თავის ქალა. ამ ბოლო აღმოჩენას კვლავ დაუთმო ადგილი ჟურნალმა „საინსმა“. სტატიის ავტორები კი ქართველი მეცნიერები — დავით ლორთქიფანიძე, აბესალომ ვეკუა და ანი მარგველაშვილი იყვნენ, თანაავტორები კი მსოფლიოს უმნიშვნელოვანესი სამეცნიერო ცენტრების წარმომადგენლები. ამ ჟურნალის გარეკანზე მოხვედრა კიდევ ერთი მსოფლიო აღიარებაა.

2009 წლიდან დმანისში საველე მუზეუმი გაიხსნა. როგორც მაშინ ბატონი აბესალომი ამბობდა, „ეს ადგილი მთელ მსოფლიოში ჰომინიდების ადგილსამყოფლის ცენტრად და უკვე აღიარებული. არქეოლოგიური მასალით ასეთი მდიდარი და ასე კარგად შენახული ადგილი სხვაგან არსად არის, თვით აფრიკაშიც კი, რომელიც ადამიანის წარმოშობის სამშობლოდ მიიჩნევა“.

დმანისი — ნაქალაქარი და საველე მუზეუმი

აღმოჩენათა დიდოსტატი

ღმანისის დიდი აღმოჩენების ერთ-ერთი მთავარი ავტორი ბატონი აბესალომია. უძველესი ადამიანის ნაშთი — ადამიანის ქვედა ყბა, 1991 წელს აღმოაჩინეს. როგორ უხაროდა ბატონ აბესალომს, ნატრობდა ადამიანის თუნდაც ერთი პრეისტორიული კბილის პონანს და ხელთ მთელი ქვედა ყბა შერჩა 16 კბილით.

განსაკუთრებული მნიშვნელობისა იყო ადამიანის პირველი თავის ქალის აღმოჩენა. 1999 წელს ღმანისიდან ერთად ჩამოვიტანეთ თითქმის მკვრივ მიწაში გახვეული რაღაცის თავის ქალა. თბილისში ერთმანეთს დავშორდით. მითხრა, ახლავე შევუდგები მის პრეპარაციას და მაშინვე შეგატყობინებო. არ გასულა სამი საათი, რომ დამირეკა და განარებულმა მომილოცა, პრეისტორიული ადამიანის, ჰომინიდის თავის ქალააო. ამ დიდი აღმოჩენის შესახებ მაშინვე დაურეკე არქეოლოგიური კვლევის ცენტრის დირექტორს, ბატონ ოთარ ლორთქიფანიძეს. ერთმანეთს ვულოცავდით ამ სასიხარულო ამბავს.

უფლისგან მხვდა დიდი პატივი, ათწლეულები მემუშავა ბატონ აბესალომთან ერთად ღმანისში. ჩვენი ერთობლივი საქმიანობა, ურთიერთობა ჩემი და ჩემი ოჯახისთვის უდიდესი ბედნიერება იყო და ჩემს შვილებს არასდროს დაავიწყდებათ. არ მახსოვს არც ერთი ახალი წელი, აბესალომს რომ არ მოელოცა. თავდაუზოგავ შრომასთან, ერთად მოღვაწეა-ქეიფიც უყვარდა. ამაშიც სამაგალითო იყო — მართლაც რომ ნამდვილი ქართველი კაცის განსახიერება...

ჯუმბერ კობალიანი, არქეოლოგი, პროფესორი

ოჯახი

ამონარიდები ჟურნალ „ისტორიანის“ პირველი ნომრიდან:

ბატონი აბესალომის მეუღლე, ქალბატონი იზოლდა ენუქიძე სპეციალობით სამთო ინჟინერია. — ერთი მარკშიდერი ხომ გვჭირდება ოჯახშიო, — „ადიარა“ ბატონმა აბესალომმა და დასძინა, — არ მინდოდა, ჩემი პროფესიის მთელი სირთულე სცოდნოდა. მაგრამ წლების წინ საერთაშორისო სიმპოზიუმში მოეწყო ივრისპირეთის ქვაბების ფაუნასთან დაკავშირებით. მაშინ ნახა, რას ვაკეთებდი, როგორ მკაცრ პირობებში „მიმუშავია“ მრავალი წელი: უდაბურ, ლამის ფეხდაუდგამ ადგილას, კარაგს რომ ხან ქარი დაგაფხრეწს თავზე, ხან თავსხმა ჩაგრეცხავს და ხანაც შხამიანი გიურზა ჩაისრიალებს ზედ შენი კარვის წინ. ხომ იცით, ივრისპირზე დღევანდელი აფრიკის სავანის წინაპარი ფაუნა დასტურდება...

— შარშან, ქორწინებიდან 50 წლისთავეზე, ჯვარი დავიწერეთ წმინდა ივლიტასა და კვირიკეს ტაძარში. მეჯვარეებად შვილიშვილები გვყავდა,

სამიყენი: ელენე და სანდრო ვეკუები და გიგი ჯგუშია. „ქორწილი“ შვილებმა გა-

„ქარბუქივით კაცი ვიყავი...“

დაგვიხადეს, საგურამოში, აგარაკზე. მთელი ჩვენი ნათესაობა იყო. ასე დიდი სუფრა ჩვენს ცხოვრებაში პირველად გვქონდა. სიმართლე გითხრათ, არ მიყვარს პომპეზური ქეიფები, მაგრამ ოქროს ქორწილი ხომ ოქროს ქორწილი უნდა იყოს!..

— ბედნიერი ვარ იმით, რომ შევქმენი ტრადიციული ქართული ოჯახი, ხოლო პალეონტოლოგიასა და გეოლოგიაში დავსაქმდი ისე, რომ მუდამ მაქვს მიზანი, რომლის მიღწევაში ძალიან ხშირად ბედიც მწყალობს. მიმაჩნია, რომ მე ჩემს ადგილზე ვარ. ჩემი სურვილი და ნატვრა ჩემი ხალხის კეთილდღეობა და საქართველოს ერთიანობაა. პირადად მე კითხვების ყველაფერს მივაღწიე...

ზეზვასა და შხიას „სული“ ფრანგმა მოქანდაკე ელიზაბეტ დენმა შთაბერა...

„სადღებრძელო“ მერო იბერიიდან

დასასრულ გთავაზობთ „სადღებრძელოს“, რომელიც ესპანელმა პალეონტოლოგმა, პროფესორმა მარკ პურიომ და მისმა გუნდმა გამოგზავნეს:

პალეონტოლოგი აბესალომ ვეკუა საერთაშორისო მასშტაბის მეცნიერი იყო, დმანისის ძეგლის „მეთაური“. სწორედ იმ დმანისისა, სადაც თავმოყრილია აფრიკის შემდგომ ადამიანის ყველაზე ძველი ნაშთები, სულ ცოტა, მილიონ 800 ათასი წლისა. ჩვენი გუნდის წევრებს წილად გვხვდა ბენიერება, ვყოფილიყავით ამ უდიდესი მეცნიერის, ამავე დროულად კეთილშობილი, ქარიზმატული და

კარგი ადამიანის მეგობრები და კოლეგები.

საქართველო რომაულ ეპოქაში იმავედროულად ცნობილია იბერიის სახელით. ნაყოფიერი და სტუმართმოყვარე ქვეყანაა, სადაც გიხარია გაშლილ სუფრასთან ჯდომა და გამრეილი ღვინის დალევა ტრადიციული გაუმარჯოთი. ქართულ სუფრაზე სვამენ ყოველივე იმ სიკეთის სადღებრძელოს, რასაც ცხოვრება გვთავაზობს. ჩვენი მაესტრო აბესალომი ლეგენდარული თამადაც იყო.

ჩვენ დღეს ჩვენი სამშობლოდან, მეორე იბერიიდან ვწვეთ ჭიქას და ვსვამთ მისი მეგობრობისა და ხსოვნის სადღებრძელოს.

გაუმარჯოს აბესალომს!“

სალომე შოშიტაშვილი

„ხომ იხი, გე აქ ვარ!“

ქართველ და უცხოელ მეცნიერებთან კახეთში

ბატონი აბესალომი რომ მსოფლიო მეცნიერია და დიდი წვლილი მიუძღვის ქართული პალეონტოლოგიის განვითარებაში, ამაზე ლაპარაკი შორს წაგვიყვანს. ამასთან, იყო ძალიან ყურადღებიანი უფროსი, მზრუნველი, გალანტური და გასაოცრად ენერგიული...

ჩვენი პატრონი და იმედი იყო. გვკითხავდა, რაიმე ხომ არ გჭირდებოდა, გვეტყოდა: „ხომ იცი, მე აქ ვარ!“ არაუის დაბადების დღე არ ზეიწყდებოდა, დილით (პირველი მოდიოდა სამსახურში) დაბადების დღეზე ყვავილები გვზვდებოდა.

ყავის „რიტუალი“ — ბატონი აბესალომის კანფეტები და „მანქანიანი პეჩენიები“. ამ დროს ხან ძველ ამბებს იხსენებდა, ხანაც მომავლის გეგმებზე ვსაუბრობდით. არასდროს

ბიოლოგი რუსუდან ჩაგელიშვილი

არაფერი ავიწყდებოდა. არ მახსოვს, ბატონი აბესალომისთვის სტატია ან წიგნი გეთხოვა, რომ იმ წუთასვე არ მოეძებნა. თვითონაც მომთხოვნი იყო და გული წყდებოდა, თხოვნას თუ დროულად ვერ შეუსრულებდი.

სწრაფად დადიოდა ხელჯოხით, რომელიც სულ ავიწყდებოდა. ხელჯოხის წამოსაღებად უკან მობრუნებულს ვეუბნებოდი — ხომ ხედავთ, არ გჭირდებათ და ამიტომაც გრჩებათ-თქო. ამაზე გაიღიმებდა. კიბეზეც სწრაფად ამოიქროლებდა ხოლმე და თანაც ამბობდა, — კიბეები მკლავსო. მერე თქვენც ნელა ამოდით-თქო. — რა ვქნა, „დუნაია პრიფიკა“ მაქვს, ჩემო კარგო. ერთ ჟურნალისტთან ისიც წამოსცდა, ქარბუქივით კაცი ვიყავიო და მერე ერთხანს ასე ეძახდნენ კიდევ...

არც კი ვიცი, ეს უნდა ვთქვა თუ არა — გვქონდა სახინკლეში სიარულის ტრადიციაც. განყოფილების გოგონები ბატონ აბესალომს პერიოდულად დავეყვით ხინკალსა და მის საყვარელ მეგრულ ხაჭაპურზე.

ჭეშმარიტი ჯენტლმენი იყო ნებისმიერ ქალბატონთან... ძალიან დაგვაკლდა...

რუსუდან ჩაგელიშვილი

ბიოლოგი, ეროვნული მუზეუმის ბიოლოგია-პალეონტოლოგიის განყოფილების კურატორი

მთავარი ღირსება – უბრალოება

აკადემიკოსი აბესალომ ვეკუა და პროფესორი ელდარ ნადირაძე შურნალ „ისტორიანის“ პრეზენტაციაზე

როგორც პიროვნება, ბატონი აბესალომ ვეკუა არის მაგალითი, როგორ უნდა იცხოვრო კაცმა. განგებამ ის დიდი სიყვარულის ნიჭითაც დააჯილდოვა, რომელსაც განძივით არიგებდა ჩვენ შორის. იშვიათად მინახავს ადამიანი, რომელიც ასე უფრთხილდებოდა ურთიერთობებს. მას სწამდა კაცის გამტანობის, ერთგულების, ღირსების და თუ მისთვის ოდესმე გული უტკენია ვინმეს საქციელს, იმედგაცრუებას არ გამოხატავდა — ამას მხოლოდ საკუთარ პრობლემად მიიჩნევდა და სხვას არასოდეს შეაწუხებდა.

შეკრული იყო ოჯახური ტრადიციის არტახეებით და მისი სიძლიერის საფუძველიც ეს გახლდათ. აქედან მოდიოდა მისი პატიოსნება, სიტყვის გაუტყებლობა, მოყვასის გვერდში დგომა, დაუხარლობა და შრომისადმი უმტკიცესი დამოკიდებულება, რამაც იგი სახელოვან პიროვნებად აქცია.

ჩვენ ყველამ ვისწავლეთ მისგან — ადამიანისგან, რომელიც არასოდეს მისცემდა საკუთარ თავს უფლებას, ვინმესთვის მორალი წაეკითხა. ბუნებრივი უბრალოება მისი უმთავრესი ღირსება იყო.

როგორც მეცნიერი, ჩემი ღრმა რწმენით, აბესალომ ვეკუა უთუოდ იმსახურებს ირიცხვოდეს იმ ქართველ მოღვაწეთა შორის, რომელთა ნაშრომს სახელი მოაქვს ქვეყნისთვის. უეჭველია, ის იყო მსოფლიო რანგის მეცნიერი და მის ამგვარ შეფასებაში ზედმეტი არაფერია.

ბედმა ინება, ერთმანეთს დაენათესავებოდით და მეხილა იგი თავის „ციხესიმაგრეში“, მეუღლესთან, ქალბატონ იზოსთან ერთად. ისინი მისდევდნენ ტრადიციული ცხოვრების წესს, სადაც ყველაფერს აქვს თავისი ადგილი და სადაც პატოვს სცემენ კაცის სიტყვას. იყო მკაცრი მამა და სიყვარულით ძალაწართმეული ბაბუა.

და კიდევ, არაფერი ადამიანური აბესალომ ვეკუასათვის უცხო არ ყოფილა და ეპიკურულივით ეწაფებოდა მზიანი დღის მშვენებებს.

გარდაცვალებამდე ორიოდ კვირით ადრე შინ ვეწვიე. კარგა ხანს ვისაუბრეთ, გასაოცარი სიმშვიდით იყო მოსილი. ერთმანეთს თბილად გამოვეთხოვეთ და ახლა იმ დღის მადლობელი ვარ, რომ ჩვენი ბოლო შეხვედრა ამნაირად დასრულდა.

ელდარ ნადირაძე

ეთნოლოგი, პროფესორი

აბესალომ, აბესალომ...

(აპადემიკოს
აბესალომ ვეკუას
ხსოვნას)

ორი აკადემიკოსი, მძახლები აბესალომ
ვეკუა და
თამაზ კვაჭანტირაძე

როცა დავითს, მეფეს ისრაელისას, უფლისწული აბესალომი დაედუპა, სულით ხორცამდე შეძრული მამა ასე მოთქვამს — „აბესალომ, აბესალომ, ნეტავ მე მომკვდარიყავი შენ სანაცვლოდ...“

აბესალომ ვეკუას ასევე გულმხურვალედ დასტირის ყველა, ვინც მასთან ცხოვრობდა, საქმიანობდა, თუნდაც, იცნობდა მას.

ნურავინ ვინუგეშებთ ამით თავს — კაცმა ოთხმოცდარვა წელი გაასრულა, თავისი ვალი ოჯახის, ქვეყნის, უფლის წინაშე პირნათლად გაისტუმრა, ლამის საუკუნეს მიუკაკუნა და ცას ხომ არ გამოეკერებოდაო...

აბა ჰკითხეთ ელენიკოსა და სანდროს — აბესალომისა და ჩემს ზიარ შვილიშვილებს, ჰკითხეთ მის გაზრდილ ნაბოლარა შვილიშვილს გიგის, ბაბუს თბილ ცხედარს რომ დაჰღვარდვალეებენ — ენუგეშებათ კი ამ სიმწრის დღეებში საყვარელი პაპის მხცოვნობა? ბებია-ბაბუას ხომ — მშობლებისა არ იყოს — ასაკი არა აქვთ!

მათ ბაბუ მოუკვდათ და — მერე როგორი ბაბუ, გინესის წიგნში შესატანი! აი, ამის დამადასტურებელი ორიოდ ფაქტი: ნათლულები,

გიგანტური აფთარი. ქვედა ყბის ფრაგმენტი

ჩვეულებრივ, ნათლიაზე უმცროსები არიან, აბესალომ ვეკუას კი თავისზე ხნიერი ნათლულები ჰყავდა, მზია და ზეზვა — მილიონ რუაასი ათასი წლისანი! ეს უძველესი ადამიანები, პირველი ევროპეიდები, აბესალომ ვეკუამ დმანისში აღმოაჩინა და, პირველადმოძინის უფლებით, კიდევ მონათლა ისინი, მზია და ზეზვა დაარქვა.

ადამიანებს ხშირად ცხოველთა სახელებს არქმევენ — ვეფხვია, ლომა, ნუკრი, გელა (< მგელა)... პირიქით კი, ცხოველის ჯიშსა და სახეობას ადამიანის სახელი რომ მიემაგროს, ასე, ჩვეულებრივ, არ ხდება... მსოფლიო პალეონტოლოგიაში კი ათამდე გადაშენებულ ცხოველს აბესალომ ვეკუას სახელი დაერქვა: არის „Crocuta-აბესალომ“ ანუ „აფთარი-აბესალომი“, „აბესალომის ირემი“, „ვეკუას ცხენი“, „ვეკუას ბეჰემოთი“, „მარტორქა-აბესალომი“... აბესალომ ვეკუამ, ჯერ კიდევ სტუდენტმა, 17 მილიონი წლის წინანდელი აფთრის ქვედა ყბა აღმოაჩინა და, იქიდან მოკიდებული, თითქმის სამოცდაათი წლის მანძილზე ამდიდრებდა იგი ამ თავის უძველეს „ზოოპარკს“ — როგორც ველზე მომუშავე მკვლევარიცა და როგორც ამ დიებათა ორგანიზატორიც — პალეობიოლოგიის ინსტიტუტის ხელმძღვანელი.

კაცს რომ მილიონ რუაასი ათასი წლის ნათლულები გვეოლება და შენს სახელს მარტორქას დაარქმევენ, გინესის წიგნში იქნები შესატანი, ცხადია!

სწორედ რომ საგინესე კაცი მოუკვდა მეცნიერებას, დაეკარგა საქართველოს, მოგვაკლდა ოჯახს.

ვინც მთელი თავისი სიცოცხლე მილიონობით წლის წინანდელ სამყაროში დახეტილობდა, ის მარადისობაშიც გაიკვლევს გზას: უკვდავებაში, აბესალომ, უკვდავებაში!

თამაზ კვაჭანტირაძე, 20 02 2014

გენადი ბარიშნიკოვი:

„მის შრომებს
ჰალეონტოლოგიაში
მსოფლიოს ყველა
მკვლევარი იყენებს“

იმ დღეს, როცა შევითქვევ, რომ ჩემი ქართველი მეგობარი, აბესალომ კაპიტონოვიჩი ჩვენ შორის აღარ იყო, სწორედ მის წიგნებზე ვმუშაობდი. იმ წიგნებზე, რომელიც მსოფლიო პალეონტოლოგიის კლასიკად იქცა — ფუნდამენტურ ნამუშევრებზე კავკასიის პლესტოცენური ფაუნის კვლევით დაინტერესებულთათვის. მეტიც, ეს ნამუშევრები ჩემთვის პალეონტოლოგიური კოლექციის აღწერისა და შესწავლის ნიმუშია...

ერთმანეთს ბედმა 90-იან წლებში, საბჭოთა კავშირ-საფრანგეთის საერთაშორისო-საველე სემინარზე შეგვახვედრა, სადაც აბესალომმა წარმოადგინა მოხსენება წონის გამოქვაბულის ადგილსაბოვებლის უნიკალური ფაუნის შესახებ. იყო სხვა შინაარსიანი შეხვედრებიც, მათ შორის თბილისშიც, როცა შინ მიმიწვია, თავისიანები გამაცნო, არაჩვეულებრივი ქართული ღვინითა და თავისი მომზადებული კურდღლის უგემრიელესი ჩახობილით გამიმასპინძლდა.

შეიძლება ითქვას, ჩემს ქართველ კოლეგას გაუმართლა. უამრავი პრეისტორიული აღმოჩენის შემდეგ, მსოფლიო ალაპარაკდმანისის ნაქალაქარის მონაპოვარმა. მეტიც, აბესალომ ვეკუამ პირველმა შემოიტანა დარგის სამეცნიერო მიმოქცევაში უდიდესი ისტორიული ღირებულების მქონე აღმოჩენები. აღწერა მეცნიერებისთვის მანამდე უცნობ ცხოველთა სახეობები. მსოფლიოს ყველა მკვლევარი, ვინც კავკასიის ფაუნის ფორმირებისა და ევრაზიის ფაუნის ისტორიას შეისწავლის, აუცილებლად იყენებს მის შრომებს.

შევეცადე დამსახურებისამებრ მიმეგო პატივი მისთვის. ჩემს სამეცნიერო ნაშრომ-

გენადი ბარიშნიკოვი: აბესალომ ვეკუამ პირველმა შემოიტანა დარგის სამეცნიერო მიმოქცევაში უდიდესი ისტორიული ღირებულების მქონე აღმოჩენები

ში, რომელიც დათვების ისტორიას მოიცავს. ერთ-ერთ გადაშენებულ პრეისტორიულ დათვს ქართველი მეცნიერის სახელიც ვუწოდებ — „ურსუს ეტრუსკუს ვეკუა“...

გენადი ბარიშნიკოვი

სანქტ-პეტერბურგელი ბიოლოგი,
პროფესორი

„ერთ-ერთ გადაშენებულ პრეისტორიულ დათვს ქართველი მეცნიერის სახელიც ვუწოდებ — „ურსუს ეტრუსკუს ვეკუა“...

მეცნიერის ოჯახური პორტრეტი

ვაჟიშვილთან,
ზაზა ვეკუასთან ერთად

ბახალაო ვეკუას ოჯახი ვართ ის ადამიანები, რომლებმაც ერთ დღესაც გაიცნეს აბესალაოში და მერე ერთად განაგრძეს ცხოვრების გზა — მეუღლე, რძალი, სიმე... და ისინი, რომლებმაც დაბადებისთანავე დაინახეს იგი და მას შემდეგ ერთად იყვნენ — შვილები და შვილიშვილები...

ოჯახის წევრთა ამგვარი პრინციპით დაყოფაც შეიძლება, ყველას თავისი დრო, ადგილი და სივრცე აქვს. „ყველას თავისი აქვს... მოსაგონარი“. ჩემს „კატეგორიაში“ მოხვედრილთ კი, ერთი პატარა უპირატესობაც — ის „ერთი დღე“ გვაქვს...

დრო — 1989 წელი;

ადგილი — თბილისი, გოთუას 16;

ბაბუსგან ბევრი რამ ვისწავლე

გიგი ჯგუშია: მიჭირს ბაბუს გახსენება...

ყოველდღე მეკითხებოდა ხოლმე, — რამე ხომ არ გინდა, არ მოგერიდოს, მითხარიო. მისთვის „გიგუშია“ ვიყავი. ოჯახში ერთადერთი იყო, ვისაც სახელით არ მიემართავდი (ბაბუს ვეძახდი).

სტუმარი უყვარდა. განსაკუთრებით ჩემი მეგობრების მოსვლა ახარებდა — „ძმაკაცობდა“ ჩვენთან. მეგობარივით გვესაუბრობოდა და იყო კიდევაც ჩვენი მეგობარი. ახლა კი სახლი თითქოს დაცარიელდა.

ბაბუსგან ბევრი რამ ვისწავლე და ვიცი, ბევრჯერ გამომადგება ცხოვრებაში...

* * *

ლალი ვეკუა: — მამა ავტორიტეტი იყო არა მხოლოდ ოჯახის წევრებისთვის, არამედ ჩვენ გარშემო მყოფი ადამიანებისთვის. მას შეეძლო სიყვარულისა და სითბოს თანაბრად გადანაწილება ოჯახის თითოეულ წევრზე. მუდამ ცდილობდა, ცხოვრება გაეადვილებინა ჩვენთვის და ახერხებდა კიდევაც ამას...

სივრცე — 6-8 კვადრატული მეტრი (სამოთახიანი ბინის პატარა შემოსასვლელი).

იმ საღამოს ზაზამ თავის სახლში „ამიყვანა“. გავიცანი მისი შშობლები, რომლებმაც მორიდებით შემთავალიერეს, მიმასპინძლეს, ვისაუბრეთ... წასასვლელად მოვეშზადეთ და შემოსასვლელში აბესალაომ ზაზას დაასწრო — პალტო ჩამაცვა (სხვათა შორის, ეს ჯენტლმენური ფესტი სისხლში ჰქონდა გამჯდარი... პალტოს ყოველთვის მომიმარჯვებდა) და ღიმილით მეუბნება: — რომ იცოდე, ამ ოჯახში დედასა და დას ზაზას კულტი აქვთო!

იმ მომენტში 21 წლის გოგოს ნამდვილად არ მიფიქრია, რას ნიშნავდა ეს სიტყვები — გაფრთხილებას, მოფრთხილებას, მინიშნებას, თუ მხოლოდ ფაქტის აღწერას. ინტუიციით მხოლოდ იმას მივხვდი, რომ ძლიერი მოკავშირე უნდა მეპოვა და... ჩემმა პასუხმაც არ დააყოვნა:

— მე და თქვენ თუ შევიკვრებით, ამ კულტს ადვილად დავამხოთ-მეთქი... მე და ზაზა წამოვედით. კარს იქით დარჩენილთა ფიქრები არ ვიცი, მაგრამ ფაქტია, ჩემს რძლობაზე უარი არ უთქვამთ — ერთმანეთი ვერ „შევაშინეთ“...

წლების გადმოსახედიდან მგონია, რომ იმპულსურად ნათქვამი ეს ფრაზები სულაც არ ყოფილა შემთხვევითი — ჩვენ ერთმანეთი ჯერ მოვსინჯეთ, დავინახეთ, გამოვცადეთ, დავაფასეთ... და „შევიკარიო“ — ოღონდ არაფრის და არავის დასამხობად. პირიქით — იმ ფასეულობების მოსაფრთხილებლად და მოსაპატრონებლად, რომლებიც მისთვისაც ყველაზე ძვირფასი იყო.

...ჩვენ ჩვენი დრო, ადგილი, სივრცე გვქონდა, მაგრამ როცა ადამიანი მიდის, კონკრეტული ციფრები, თარიღები თითქოს აზრს კარგავენ, მაშინ:

დრო მარადიულია, ადგილი — უკიდევანო, სივრცე — დაუსაზღვრავი.

სანდრო

სანდრო ვეკუა ეამაყებოდა ბაბუას! არასოდეს უგრძობინებია ჩემთვის, რომ გვარის გამგრძელებელს ელოდა, რომ უფროსი შვილიშვილის, ელენეს შემდეგ აუცილებლად ბიჭი უნდა დაბადებულიყო... როცა წლები გავიდა და სანდრო წამოიზარდა, მივხვდი, რომ ეამაყებოდა გვარის გამგრძელებელი, რაც ასე გამოიხატებოდა: სანდროს მძლავრად ჩასვცხებდა ბეჭებში და დაუძახებდა — „ვეკუა!“

ყური მოვკარი, სანდროს რომ სთხოვა ზაზამ, — ბაბუზე იქნებ რამე მოიგონო...

— საქვეყნოდ არაფერს მოვიგონებ; იმას, რაც მახსოვს, ჩემს შვილებსა და შვილიშვილებს მოვუყვები...

მომეწონა სანდროს პასუხი.

მისი და აბესალომის დრო 18 წელიწადი იყო...

სანდრო ვეკუა განაგრძობს თავის გზას და მჯერა, კიდევ ბევრჯერ იგრძნობს მხრებზე ბაბუას ძლიერ ხელს და გაიგონებს სიამაყით წარმოთქმულს — „ვეკუა!“

ზაზა

ზაზაზე თითქმის არასოდეს ბრაზობდა, მასზე „კრიტიკას“ რაღაც დონით მიიღებდა და მოისმენდა, შემდეგ კი მეტყვოდა: — აბა, აბა! ასეც არ არის საქმე!

ვეგრძობდი, სად გადიოდა ეს ზღვარი, მაგრამ მაინც „მივადგებოდი“ ხოლმე ამ ზღვარს. თუმცა ზოგჯერ პირიქითაც ხდებოდა:

საგაზაფხულო სამუშაოები დაიწყება თუ არა, აგარაკზე ხშირად მივდივარ და რამდენიმე დღით ვრჩები; ღამით დამირეკავდა შეწუხებული. — არ გეშინია ზაზას გარეშე? — მკითხავდა და მერე გაბრაზებული ჩაილაპა-

მეუღლესთან, იზოლდა ენუქიძესა და შვილიშვილებთან, ელენესა და სანდროსთან ერთად

აბესალომ ვეკუა შვილიშვილთან, გივი ჯგუშიასთან ერთად

რაკებდა: „რა ჭკუას ემსახურება ეს ჩემი შვილი?!“ აი, მაშინ კი მე მიწვედა ზაზას დაცვა.

დაახლოებით ათი წლის წინ, აბესალომთან ვართ სახლში, ვსაუბრობთ... უცებ მეუბნება: „ახლა ისეთი რაღაც უნდა გადმოგცე, რასაც დიდი ხანია ვინახავ და უკვე დროა, შენთან იყოს“. გავისუსეთ, ერთმანეთს გადავხედეთ. ეტყობა, ამდენი წლის შემდეგ რაღაც ოჯახური რელიკვია უნდა გადმომეცეს-მეთქი, — გავიფიქრე და თვალს არ ვუჯჯერებდი, როცა ზაზას სპორტული ცხოვრების ამსახველი ფოტოები, გაზეთებიდან ამოჭრილი სტატიები

და რამდენიმე ძალიან ბრჭყვიალა მედალი გადმომცა — ყველაფერი მოწესრიგებული, დათარიღებულ-დასათაურებელი.

ზაზა მეუბნებოდა, — ყველაზე კარგი ბუცები, მეკარის ხელთათმანი და ფორმა მქონდაო... იმ დროში ვინც ვიცხოვრეთ, ის მიხვდება, ეს რას ნიშნავდა პატარა ბიჭისთვის. „საზღვარგარეთ ხშირად დადიოდა და არ მახსოვს, თავისთვის რამე ჩამოეტანაო“, — ეს მეც მახსოვს!

ზაზას ფეხბურთელობა-მეკარეობა არ მინახავს, მსმენია. საქართველოს ქალაქების გუნდებში თამაშობდა და ხელფასსაც იღებდა. მეუბნებოდა, — ყოველთვის ჩემი ფული მქონდა, მამაჩემზე მეტს ვიღებდიო... ამაზე უთქვამს აბესალომს: „შვილო, დასანგრევია ის ქვეყანა, სადაც პროფესორზე მეტს 18 წლის ფეხბურთელს უხდიანო“.

„არ დაიპარბოთ, ბა-მო-ჩნდით!“
მოგონებებმა კიდევ ერთხელ მაფიქრებინა

— იმით უნდა ვიყოთ ბედნიერი, რაც გვექონდა, ვინც ვეყავა და არ ვიყოთ უბედური იმის გამო, ვინც აღარ არის. უსასრულო ხომ არაფერია!

ამიტომაც ისე ლაღად, ხალისიანად და იმედით დავემშვიდობოთ აბესალომს, როგორც თვითონ იცოდა: „არ დაიპარგოთ, გამო-ჩნდით!“

თამარ კვაჭანტირაძე

ბატონ აბესალომ ვეკუას ხსოვნისადმი მიძღვნილი მასალები მოამზადეს: სალომე შოშიტაშვილმა, ხათუნა გაფრინდაშვილმა, თონა შელიამ, გიორგი კოპალიანმა, ჯიმი ჩხვიმიანმა

ჟურნალი „ისტორიანი“ მადლობას უხდის საქართველოს ეროვნულ მუზეუმსა და მის თანამშრომლებს, ასევე ბატონ აბესალომ ვეკუას ოჯახის წევრებს უნიკალური ფოტომასალის მოწოდებისა და დახმარებისთვის

ჩემი ბაბუ

ბაბუს სხვისი კარგი საკუთარივით უხაროდა, სხვის ცუდს გულით განიცდიდა. არ მახსოვს, ახალგაზრდობა გაექილიკებინოს.

აბე ბაბუ ჩემი მეგობარი იყო. მისგან დაფარული საიდუმლო არ მქონია... პირველ „მატალოზეც“ კი მე და ჩემი დაქალი ბაბუს „დავადექით“ მუზეუმში და „შევეფარეთ“. მანაც „მეგვიფარა“. მის მხარდაჭერას ყოველ ნაბიჯზე ვგრძნობდი.

ბაბუს მუშაობა უყვარდა. კარს რომ გამიღებდნენ, სასტუმრო ოთახში შევაჭრიდი და „ბაბუუუ“! — ვახარებდი ჩემს მოსვლას ხმამაღალი შეძახილით, თან ლოჯიის კარს ვაღებდი. ბაბუ ყოველთვის საწერ მაგიდასთან იჯდა და ჩემს შეძახილზე უკვე წამომხტარი მეგებებოდა, „ხო, ბაბუუუ“! — აი, ასე. ამ სცენას ხშირად იმეორებს ჩემი წარმოსახვა.

სიტყვის კაცი იყო. ამიტომაც არასოდეს არსად აგვიანებდა, დანაპირებს ყოველთვის ასრულებდა. ბავშვობაში მალაზიაში წითელი საქორწინო კაბა იყიდებოდა და დიდხანს ამშვენებდა ვიტრინას. რალა თქმა უნდა, შეენატროდი ამ კაბას. მაშინ შემპირდა ბაბუ, — კაბას მე გიყიდიო და ამის შემდეგ, ჩემს გათხოვებამდე რამეს თუ დაიჩივლებდა, — ქორწილამდე დალატი არ იყოს-მეთქი, ვუბნებოდი. ისიც პირობას მაძლევდა, რომ ჩემს ქორწილში კარგად მოილხენდა. ასეც მოიქცა. ბაბუ ხომ სიტყვის კაცი იყო.

არ მახსოვს, ბაბუზე მენერვიულოს, ბაბუ აუად ყოფილიყო. ასეთი რამ არ ყოფილა და ვერც იქნებოდა, ბაბუ ახალგაზრდა იყო... ბევრი ახალგაზრდა მოხუცი გვინახავს... სიცოცხლით საესე ბაბუ მყავდა და ასე მგონია — ის ბევრ „ცოცხალზე ცოცხალია“ დღესაც...

ელენე ვეკუა

week

შურნალთან ერთად
შეაგრძევე 2014 წლის
მსოფლიო ჩემპიონატის
ფაქორიტების
კოსტორები!

ყველა დროის საყვარელი სპორტული ბაზეთი ყოველდღე
ყოველ შაბათს „ლელო“ შურნალის სახით!

ქართული სამოსელი

ქართლის მეფე როსტომის მეუღლე დედოფალი მარიაში და მისი ვაჟი ოტია.
სვეტიცხოვლის ფრესკის რეკონსტრუქცია

ქართული ტანსაცმლის ნაირსახეობათა შესახებ ცნობებს გვაწვდის ზეპირსიტყვიერი და წერილობითი წყაროები, მოგზაურთა ჩანაწერები... საქართველოს ტერიტორიაზე მოპოვებული არქეოლოგიური მასალა ადასტურებს, რომ სამოსელის დასამზადებლად უძველესი დროიდან იყენებდნენ სელის, კანაფისა და მატყლის ქსოვილს. დასამაგრებლად და მოსართავად ხმარობდნენ ღილებს, ხრიკებს (დუგმებს), ქინძისთავებს, ბალთა-აბზინდებს.

ფეოდალურ საქართველოში გავრცელებული სამოსელის აღდგენა ხდება ძირითადად სტელებისა და ტაძრების ფასადების ნიმუშების, ნუმიზმატიკის, მინიატურების, ლიტერატურული ძეგლების მონაცემებით.

გამოვლენილია საქართველოში გავრცელებული სამოსლის სხვადასხვა სახეობა: სამეფო-სადედოფლო, საერისკაცო, სამოხელეო, სამღვდელ-მოძღვრული, ბერული, ვაჭრული, სამხედრო, სამგზავრო, საღარიბო, სადიაცო და სამამაცო; ასევე დანიშნულებით განსხვავებული ფორმები: სამინაო და საგარეო, საქორწინო, სამგლოვიარო და სხვ. შესწავლილია ე.წ. სამოსელი ქუეშეთი და სამოსელი ზევითი.

სამეფო ტანისამოსის შესახებ საინტერესო მასალებია დაცული ივანე ჯავახიშვილის ნაშრომში „მასალები ქართველი ერის მატერიალური კულტურის ისტორიიდან“. სამეფო შესამოსელს წარმოადგენს ბისონი — ძვირფასი ქვებით შემკული; გვირგვინი, ქსოვილი ოქრონემსული, და რაც მთავარია, სამკლავე, რომლის ტარება მხოლოდ პრივილეგირებულ ფენათა წარმომადგენელს შეეძლო. ასევე, დედოფლის ჩაცმულობაში ფიგურირებს ბისონი. ბეთანიის მხატვრობაში თამარს სამკლავე იდაყვამდე აქვს ჩამოშვებული და მოჩანს მანდილი.

ქართველთა შესამოსელის შესახებ საინტერესო ცნობებია დამოწმებული ვახუშტი ბატონიშვილის ნაშრომში „აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“. ქართველთა ზნე-ჩვეულებებზე საუბრისას ვახუშტი გამოყოფს ქალისა და მამაკაცის ტანისამოსის სახეებს და აღწერს საზოგადოების სხვადასხვა სოციალური ფენის განსხვავებულ ტანისამოსს.

ვახუშტი ბატონიშვილმა ყურადღება მიაქცია ქართლისა და კახეთის ტანსაცმლის მსგავსებას: „შემოსილნი არიან ქართველნი და კახნი ერთრიგად, თავს სკლატისაგან ანუ შალისაგან. ქუდი გრძელ-წვრილი, ბეწვეული, აფროსანი, ტანს კაბა ლარისა სკლატისა ანუ ჩოხისა მუხლ ქვემოდე, მასზედ სარტყელი“.

ვახუშტის დაკვირვებით, ქართველები ტანსაცმელს სეზონის მიხედვით იცვლიან. ზამთარში კაცნიც და ქალნიც იცვამენ ქათიბს, ტყავს, ბეწვეულს. ქალთა კაბა და ტყავი უფრო გრძელი ყოფილა და იგი თურმე მიწას სწვდებოდა.

ქართული ტანისამოსის ვრცელი აღწერილობა შემოგვინახა XIX საუკუნეში მცხოვრებმა დავით ფანასკერტელ-ციციშვილმა ნაშრომში „შემოკლებული მოთხრობა ქცევათა და ჩვეულებათათვის ქართველთა“. შემდგომში ქართული ტანისამოსი და მისი სახეები მოექცა მრავალი მეცნიერის თვალსაწიერში (თინა ოჩიაური, ცილა ბეზარაშვილი, ლეილა მოლოდინი და სხვ.).

ქართული ტანისამოსის შესახებ საინტერესო მასალაა გადმოცემული ი. ბალახიშვილის წიგნში „ძველი თბილისი“. იგი მოგვითხრობს თბილისური ტრადიციული ყოფის შესახებ და იქვე გამოყოფს მაღალი და დაბალი სოციალური ფენის ქალთა ჩაცმულობას. მისი მონაცემებით გლეხის ქალს ეცვა: კაბა — გულისპირი, ჩიხტიკობი ქინძისთავით, კავებითა და ლეჩაქით, სარტყელი. ხოლო მაღალი წოდების ქალს — ქათიბი, ბაღდადი, ჩიხტი-კავებით, კობი, კაბა სარტყელ-გულისპირით, გულის სამკაული; თავსაკრავი — ქინძისთავით, ახალუხი, სარტყელი, ქოშები და სხვ.

ევროპული კულტურის შემოსვლის, ევროპიზაციის დამკვიდრების შედეგად ქალთა

მეფე გიორგი XI და კათოლიკოსი ნიკოლოზ VII ამილახვარი. სვეტიცხოვლის ფრესკის რეკონსტრუქცია

ხევსური ქალის ტალავარი. საღიაცო, ქოქლო. მასალა: ტოლი, შალის ფერადი ძაფები, დილ-კილოები, მონეტები (საქართველოს ეროვნული მუზეუმის არქივიდან)

ხევსური მამაკაცის სამოსის ძირითად ნაწილს პერანგი შეადგენდა, რომლის მორთულობა და სილამაზე „ნაჭრელას“ მიხედვით ფასდებოდა

ჩაცმულობაც შეიცვალა. ქოშები ბათინკმა შეცვალა, ლეჩაქი — ფართო ფარფლიანმა ქუდმა. შეიცვალა ქართული კაბა, შემოვიდა „კორსეტი“, რომელმაც არისტოკრატიულ წრეში გაიკვლია გზა. გაჩნდა ახალი მოდის მკერავთა სალონები (რუარი, ველნერი და სხვ.).

ევროპულმა კულტურამ იმდენად მოიკიდა ფეხი ქართველ საზოგადოებაში, რომ მაღალ წრეებში თითქმის გამოდევნა ეროვნული ტანისამოსი. ასე, მაგალითად, გრიგოლ ორბელიანი ნიკო ჭავჭავაძისადმი მიწერილ წერილში გულისტკივილით აღნიშნავდა, რომ ზიჩმა ვერაჟინ იპოვა ისეთი, ვისაც ქართულ ტანისამოსში დახატავდა. წერილის ბოლოს გრიგოლ ორბელიანი სინანულით დასძენდა: „ისე წახდა საქართველო, რომ ჰრცხვენიათ ქართულად ჩაცმა“.

მოდის ტრანსფორმაციამ მკვეთრად იჩინა თავი საზოგადოების მაღალ წრეებსა და ბარში. ტანისამოსის უძველესი ფორმები კი მთამ შემოგვინახა, როგორც სიძველეთა მუზეუმმა. ქართული სამოსი კოლორიტულ ელფერს იძენს ხევსურულ, რაჭულ, თუშურ, მოხევეურ, აჭარულ, ინგილოურ კომპლექსებში. ამჯერად გამოვარჩევთ ტანისამოსის ხევსურულ სახეობას, რომელმაც ქართველთან ერთად, უცხოური საზოგადოებაც დააინტერესა.

ხევსურულ ტანისამოსს ტალავარი ეწოდება. იგი იკერება შინ მოქსოვილი შალისგან (ტოლისგან). მას ხევსური ქალები ქსოვდნენ და ხელით კერავდნენ, რასაც ბავშვობიდანვე სწავლობდნენ. დამზადების თავისებურებიდან გამომდინარე, ის ხელით იკერებოდა და დიდი დრო და სახსრები სჭირდებოდა. ამიტომაც ძვირად ფასობდა და ხელმისაწვდომი იყო შეძლებული ოჯახებისთვის.

ქალის ტანსაცმელში გამოირჩეოდა „საღიაცო“, შავი ან ლურჯი შინნაქსოვი შალისგან დამზადებული. „საღიაცოს“ საყელო ამოდებული ჰქონდა, „ფარაგი“ „სამწვევტლოთი“ იკვრებოდა. გასათხოვარ ქალს „ფარაგი“ მაგრად უნდა ჰქონოდა შეკრული. „საღიაცოს“ ქვეშ შემოკრებული ჰქონია „ქოქომი“. საღიაცოს ზემოდან ქალები იცვამდნენ „ქოქლოს“. იგი მოკლეწელიანი და წინ გახსნილი იყო და შალისგან იკერებოდა. ქსოვილის საყელოს ამკობდნენ ფერადი შალის კუწუბებით,

ხოლო ზურგი და ბეჭები დაჭრელებული იყო ჯვრებით. ხევსური ქალის ტანისამოსში გამორჩეული ელემენტი იყო თათი (წინდა) და მანდილი (თავსაბურავი).

ხევსური ქალის მანდილი ფორიანი იყო. გასათხოვარი „სათაურას“ მანდილის გარეშე იხურავდა. თუმცა მის ხმარებასაც დადგენილი წესი გააჩნდა. გათხოვილი ქალი უმანდილოდ ვერ მიეგებებოდა ქმრის ნათესაებს, ასაკით უფროსებს. მანდილს საქართველოში დიდი როლი და მნიშვნელობა ჰქონდა, მოშუღლებს მანდილის ჩაგდებით აშველებდნენ, რადგან მანდილის ანგარიშგაუწველობა სირცხვილად მიიჩნეოდა.

ქართულ ტრადიციულ რეალობაში მანდილით, ლეჩაქით გამოიხატებოდა არა მხოლოდ სოციალური, არამედ ქალთა საზოგადოებრივი მდგომარეობაც. ძველად საქართველოში გასათხოვარი ქალები ლეჩაქით ყელს არ იხვევდნენ, რასაც „ყელჩენით დაბურვა“ ეწოდებოდა. მაგალითად, ვარძიის ფრესკაზე თამარ მეფე ყელჩენითაა, ესე იგი მეფე ქალი

გასათხოვარია, რასაც ვერ ვიტყვით ბეთანიის, ყინწვისის, ბერთუბნის ტაძრის ფრესკებზე. ამ ტაძრებში გამოხატული სურათების მიხედვით, მეფე ქალი უკვე გათხოვილია.

რაც შეეხება ხევსური მამაკაცის ტანისამოსს, მის ძირითად ნაწილს შეადგენდა პერანგი, რომელიც შავი შალისგან იკერებოდა. პერანგის მორთულობა და სილამაზე ფასდებოდა „ნაჭრელას“ მიხედვით. მთელი ოსტატობა „საბეჭურის“ დამზადებაზე იხარჯებოდა. „ნაჭრელა“ ორგვარი იყო: აბრეშუმისა და ნაჭრის. პირველი ძვირად ფასობდა და დიდ ოსტატობას მოითხოვდა. ორივე შემთხვევაში გამოჰყავდათ გეომეტრიული სახეები და ჯვრები.

ხევსური მამაკაცის ჩაცმულობის შემდეგი ნაწილი იყო ჩოხა — შავი ან ლურჯი ქსოვილისგან შეკერილი. იგი პერანგთან შედარებით ზომიერად იყო შეკერილი, თუმცა მის ზურგსა და ბეჭებზე სირმის გრეხილით შემკული ჯვრები იყო გამოსახული. მამაკაცის ტანსაცმლის შემდეგი ნაწილი იყო შარვალი,

ბეთანიის მხატვრობაში თამარ მეფეს სამკლავე იდაყვამდე აქვს ჩამოშვებული და მოჩანს მანდილი

ძველად საქართველოში გასათხოვარი ქალები ლეჩაქით ყელს არ იხვევდნენ, რასაც „ყელჩენით დაბურვა“ ეწოდებოდა. ვარძიის ფრესკაზე თამარ მეფე ყელჩენითაა, ესე იგი მეფე ქალი გასათხოვარია, რასაც ვერ ვიტყვით მაგალითად, ბეთანიის ფრესკაზე

თეიმურაზ I და დედოფალი ხორეშანი.
ღონ ქრისტოფორო დე კასტელის ნახატი

ქართული მამაკაცი საერთოკავასური ჩოხით

ნაბდის ქუდი, ფეხსამოსი „თათები“ ან ქალამანი „ჯღანი“.

მამაკაცის ტალავრის „საბეჭური“ და ქალის „ფარაგი“ ხევესურული ტანსაცმლის უმთავრესი ელემენტებია. მათში ჩაქსოვილი იყო დახვეწილი გემოვნება, ფერთა შესანიშნავი შერწყმა, სახეებისა და ფორმების არაჩვეულებრივი მრავალფეროვნება.

ტანსაცმლის მორთულობაში ჯვრის გამოსახულება ლეკენდის წყარო გამხდარა. ამის მიხედვით, ხევესურებს სახავდნენ შუა საუკუნეების ევროპული ჯვაროსანი რაინდების მემკვიდრეებად და აქ გადმოსახლებული მათი ერთ-ერთი ნაწილის შთამომავლებად.

სინამდვილეში ჯვრის ელემენტები ხევესურული ტანსაცმლის შემკულობაში გადმოსულია ვერცხლის შიბებიდან. ჯვარი, როგორც უპირველესი ნიშანი, ქრისტიანულ ქვეყანაში ფართოდ იყო გავრცელებული და ასე მოხვდა იგი ხევესურულ ტალავერზეც.

XIX საუკუნის პირველ ნახევარში ევროპულმა კულტურამ შეცვალა არა მხოლოდ ქალის, არამედ მამაკაცის სამოსიც. ქალთა ჩაცმულობიდან გაქრა შეიდიში, ქოშები, ახალოხი. 60-იან წლებში შემოვიდა „ხაბარდიანი“, ხოლო 80-იან წლებში „პრინცესა“ ანუ კუდიანი კაბები. შეიცვალა მამაკაცის ტანისამოსიც, გაქრა ყურთმაჯიანი კაბა და ნაოჭებიანი ახალუხი. იგი შეცვალა გრძელმა ჩოხა-ახალუხმა, ე.წ. „ჩერქეზკამ“.

ქართული ტანისამოსის მიმოხილვისას ვხვდებით როგორც ქართული ჩაცმულობის ზოგადქართულ ელემენტებს, ისე თითოეული კუთხისთვის დამახასიათებელ შტრიხებსაც. მაგალითად, სვანური ნაბადი, მრგვალი ქუდი, იმერული ფაფანაკი (მრგვალი ან ოვალური კუთხეებმადლებული და ოქრომკედით ნაქარგი). ასევე ვხვდებით პროფესიული ჩაცმულობის ნიშნებსაც. მაგალითად, ხელოსნის მთლიანი ვერცხლის ქამარი (მსხვილგობაკებიანი), მონადირის „ბანდულები“ (თასმებდაგრეხილი ქალამანი), მწვემის „გვაბანაკი“ (ნაბდის წამოსასხმელი) და სხვ.

როდესაც ვსაუბრობთ ქართულ ტანსაცმელზე, თვალწინ წარმოგვიდგება მის შემოქმედთა ფანტაზია, ხელსაქმის ტრადიციის ცოდნა და ის შრომა, რაც ფაქიზ და სათუთ მოპყრობას საჭიროებს და ქართულ ტრადიციულ ყოფას ასახავს.

აია ზურაშვილი

ბატონის ციხეს გადაარჩენენ

საქართველოში დღემდე შემორჩენილ ერთადერთ სამეფო სასახლეს — ბატონის ციხეს, კონსერვაცია-რეაბილიტაცია ჩაუტარდება. თელავში მდებარე ხუროთმოძღვრულ კომპლექსში შედის: კახთ მეფეთა სასახლე, ერეკლე მეორის კარის ეკლესია, არჩილის კარის ეკლესია, ციხის გალავანი, აბანო, საზარბაზნე კოშკი, სახაზინო სახლი, წმინდანინოს ყოფილი სასწავლებელი და სასახლის ტერიტორიაზე გაყვანილი გვირაბი. უკვე დაიწყო სამხატვრო გალერეა, ასევე სახაზინო სახლი, რომელსაც კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის სტატუსი 2012 წელს მიეცა.

ბატონის ციხე

ბატონის ციხის კონსერვაციისა და რეაბილიტაციის გეგმა არქიტექტორ-რესტავრატორებმა, ხელოვნების ისტორიკოსებმა, კონსტრუქტორ-ინჟინერებმა, გეოლოგმა, არქეოლოგმა, დენდროლოგმა და სოციოლოგმა ერთობლივად შეიმუშავეს.

გეგმის შემუშავება მას შემდეგ გახდა აუცილებელი, რაც ბატონის ციხეზე 2010-2012 წლებში წარმართულმა სამუშაოებმა ხუროთმოძღვრული კომპლექსი საგრძნობლად დააზიანა. ძეგლის ტერიტორიაზე უკანონო მშენებლობა ორი წლის წინ შეჩერდა. კონსერვაციის ახალი გეგმა კომპლექსური ძეგლის ქსოვილში შეტანილი უხეში ცვლილებების გამოსწორებასაც ითვალისწინებს.

ფიქრია ყუშიტაშვილი, თელავის მუნიციპალიტეტის კულტურის სამსახურის უფროსი: „სრულფასოვანი რესტავრაცია-რეაბილიტაციის ნაცვლად, ძეგლი ლამის განადგურდა. საჭიროა ამ ხარვეზებისა და შეცდომების დროულად გამოსწორება. ზოგიერთი რამის გამოსწორებაც სამწუხაროდ, უკვე აღარ მო-

ხერხდება, მაგრამ კარგია, რომ ეს სამუშაოები დროულად შეჩერდა. ახლა კონსერვაცია პროფესიონალთა რჩევებით წარიმართება“.

გურამ ურჩუხიშვილი, თელავის მუზეუმის დირექტორი: „ახალი პროექტიდან ღვინის მუზეუმი ამოღებულია. მის ადგილს ისევ ისტორიული მუზეუმი, ფონდსაცავი და სამხატვრო გალერეა დაიკავენ. იგეგმება თანამედროვე მუზეუმების აგებაც, სადაც მუზეუმის ადმინისტრაციული შენობა და კაფე-ბარი განთავსდება. არც მეორე სართულს დაამშენებენ. პირველ სართულზე კი, ვინაიდან სივრცე დიდია, ალბათ ფონდსაცავები განთავსდება. ასევე საექსპოზიციო დარბაზი, რომელიც ისტორია-ეთნოგრაფიას დაეთმობა. სამხრეთით, ცარიელ ტერიტორიაზე, უნდა აშენდეს დამატებითი საექსპოზიციო დარბაზები“.

ბატონის ციხის არქიტექტურული კომპლექსი, რომელშიც სხვადასხვა პერიოდისა და დანიშნულების ნაგებობა შედის, საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის მნიშვნელოვან ძეგლად რჩება.

6960 ჯანვარი

სოხუმი. XIX საუკუნის ღია პარათი

აფხაზური ენის პირველი ლექსიკონი

სოხუმის ბიბლიოთეკაში ქართველი მეცნიერის მიერ გაგზავნილმა აფხაზური ენის განახლებულმა ლექსიკონმა ადგილობრივები მშობლიურ ენასთან „დააბრუნა“.

საქართველოს პარლამენტის ეროვნულმა ბიბლიოთეკამ და სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აფხაზური ენისა და კულტურის ინსტიტუტმა გამოსცეს რუსეთის ფლორის ლეიტენანტის, ვლადიმირ რომანოვის მიერ 1827 წელს შედგენილი აფხაზური ენის პირველი ლექსიკონის თბილისური ხელნაწერის ტექსტი. ის საქართველოს პარლამენტის ეროვნულ ბიბლიოთეკაშია დაცული. ლექსიკონის ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, აფხაზური დიალექტური ფორმები აღადგინა, წინასიტყვაობა და გამოკვლევა დაურთო პროფესორმა თეიმურაზ გვანცელაძემ.

წიგნში შესულია ლექსიკონის სკანირებული და თეიმურაზ გვანცელაძის მიერ გაშიფრული ტექსტები. აქვეა მისი გამოკვლევა ხელნაწერის ბედ-იღბლის, ლექსიკონთან დაკავშირებულ პირთა ვინაობისა და აფხაზური ლექსიკური მასალის ლინგვისტურ თავისებურებათა შესახებ.

თეიმურაზ გვანცელაძე: — ორ ენაზე (რუსულ-აფხაზურად) შედგენილი წიგნი 1952 სალექსიკონო ერთეულს (ცალკეულ სიტყვასა თუ ფრაზას) მოიცავს. აქვე ნაბეჭდი სახით მოცემულია ლექსიკონის გამიფრული ტექსტი და აფხაზური ენის აღდგენილი დიალექტური ფორმები. სალექსიკონო ერთეულებს ფრჩხი-

ლებში აქვს მიწერილი აღდგენილი დიალექტური ფორმები, რომლებშიც გამოყენებულია დამატებითი ნიშნები აფხაზური ენის ბზიფური დიალექტისთვის დამახასიათებელი სპეციფიკურ ფონემების გადმოსაცემად. ხელნაწერის ცალკეულ ადგილას ნაწერის ბუნდოვანების, ასევე, ლექსიკონის შემდგენლის მიერ დამკვეთი შეცდომების მიხეზებით, სამწუხაროდ, მთელი აფხაზური სალექსიკონო მასალის გაშიფვრა და აღდგენა ვერ მოვახერხეთ...

— **უფრო მეტად რომელი ენიდან ჭარბობს ნასესხები სიტყვები?**

— თურქული და ქართული ენებიდან, მაგალითად, მეგრულიდან... იმ პერიოდში აფხაზეთში რუსეთის გავლენა არ იყო დიდი და შესაბამისად, სულ ორი-სამი სიტყვაა რუსული.

— **დღევანდელი აფხაზური ენის ლექსიკა ამ ლექსიკონში გადმოცემულისგან დიდად განსხვავდება?**

— დიახ, სრულიად განსხვავებულია, ვინაიდან ამ ლექსიკით იმ წლებში მხოლოდ სოხუმში ლაპარაკობდნენ. შემდეგ კი, 1866-1867 წლებში, აფხაზები იქიდან განდევნეს და მათ ადგილას სხვები ჩაასახლეს. ის მეტყველებაც დაიკარგა. ასე რომ, ლექსიკონს ისტორიული დატვირთვა აქვს.

— ლექსიკონზე მუშაობის პროცესში აფხაზური მხარე არ მონაწილეობდა?

— არა, თუმცა როდესაც ხელნაწერს მივაკვლიეთ და დავრწმუნდით, რომ ეს ნამდვილად აფხაზური ჩანაწერი იყო, ინფორმაცია სოციალურ ქსელში განვითავსეთ. ამას აფხაზთა მხრიდან დიდი ინტერესი მოჰყვა. ისტორიკოსები, ენათმეცნიერები, ჟურნალისტები და ზოგადად, თავიანთი ენის გადარჩენით დაინტერესებული აფხაზები უამრავ კითხვას გვისვამდნენ: ვინ შეადგინა, რა მასალას მოიცავდა ლექსიკონი. გაშიფვრას დიდი დრო დასჭირდა, რადგან გაკრული ხელით ნაწერია და სიტყვების ზუსტად ამოკითხვა გართულდა, მაგრამ მთლიანობაში ძალიან საინტერესო იყო. როცა მუშაობა დავასრულეთ, ამის შესახებაც გაავრცელეთ ცნობა და კვლავაც მოჰყვა გამოხმაურება აფხაზთა მხრიდან. როცა თქვენთან, რედაქციაში მოვდიოდი, სოხუმიდან მესიჯი მივიღე, — ჩემი ახლობლის დახმარებით, რამდენიმე ლექსიკონის სოხუმის ბიბლიოთეკასაც გადაეცი და მომწერეს, თანამშრომლები დიდი ინტერესით ეცნობიან, მშობლიურ ენას „უბრუნდებიანო“... კრიტიკასაც უნდა ველოდოთ, რადგან ეს მეცნიერებაა და აზრთა სხვადასხვაობა მისაღებიცაა და მისასაღებელიც. ეს ნიშნავს, რომ ინტერესი არსებობს.

— ლექსიკონის შემდგენლის შესახებაც გვიამბეთ...

— ვლადიმერ რომანოვი რუსეთის სამხედრო ფლოტის ლეიტენანტი იყო და აფხაზური მასალა ადგილზე, აფხაზეთში მოაგროვა. ხელნაწერი XIX საუკუნეს მიეკუთვნება. ავტორი საკუთარ თავს ფლოტის ლეიტენანტად მოიხსენიებს. ვლადიმერ რომანოვი საზღვაო-სამეცნიერო კომიტეტის წევრი და მწერალი იყო. მისი ბიოგრაფიიდან ჩვენთვის ის არის მნიშვნელოვანი, რომ 1862 წლის 15 სექტემბრიდან 1828-1829 წლების რუსეთ-ოსმალეთის ომამდე შავი ზღვის ფლოტის ლეიტენანტი იყო. ეს ემთხვევა რუსულ-აფხაზურ ლექსიკონში მითითებულ თარიღს, ანუ იმ წლებში რომანოვის აფხაზეთში ყოფნის პერიოდს... ამ ვარაუდის სისწორეს, ერთ-ერთ რუსულ საიტზე განთავსებული ბიოგრაფიის ოდნავ განსხვავებული ვარიანტიც ადასტურებს; — „ვლადიმერ რომანოვი, 1827 წელს, ჩერქეზეთისა და აფხაზეთის ნაპირებიდან გავლის დროს, სოხუმ-ყალესა

და რედუტ-ყალეს ყურეები გადაცურა და შეადგინა რუკა, რომელიც მაშინვე დაიბეჭდა; სოხუმ-ყალესა და რედუტ-ყალეს რეიდების აღწერა გამოქვეყნდა მისი იმპერატორობითი უდიდებულესობის საზღვაო შტაბის სამეცნიერო კომიტეტის ჩანაწერებში 1829 წელს, ხოლო მის მიერ შედგენილი აფხაზური და სხვა ჩერქეზულ მეტყველებათა ლექსიკონი მისმა უფროსობამ გადაგზავნა საიმპერატორო მეცნიერებათა აკადემიაში“... — ვკითხულობთ დოკუმენტში.

— თქვენ როგორ ჩავივარდათ ის ხელი?

— ჩანს, არსებობდა ლექსიკონის ორი ხელნაწერი, — ერთი ამჟამად საქართველოს პარლამენტის ეროვნულ ბიბლიოთეკაში ინახება, მეორე კი რომანოვის უფროსობას სევასტოპოლიდან სანქტ-პეტერბურგში, საიმპერატორო მეცნიერებათა აკადემიისთვის გადაუგზავნია. მისი ბედი ჩვენთვის უცნობია. საუარაუდოდ, სანქტ-პეტერბურგის არქივებსა და ბიბლიოთეკებშია მოსაძიებელი...

— ბოლო დროს როგორც ქართველი, ისე აფხაზი სპეციალისტები აფხაზური ენის გაქრობის საფრთხეზე ლაპარაკობენ, რამდენად რეალურია ეს საფრთხე?

— ეს იუნესკომაც დაინახა, რაკი აფხა-

თიმურაზ გვანცელაძე: ამ ლექსიკონით იმ წლებში მხოლოდ სოხუმში ლაპარაკობდნენ. შემდეგ კი აფხაზები იქიდან განდევნეს და ის მეტყველებაც დაიკარგა. ასე რომ, ლექსიკონის ისტორიული დატვირთვა აქვს

ვლადიმერ რომანოვის ხელნაწერი ლექსიკონი (ზემოთ) და აფხაზური ენის პირველი ლექსიკონის ახალი გამოცემა

ზური ენა გაქრობის საფრთხის წინაშე მყოფი ენების სიაში შეიტანა. ამ საფრთხეს ხედავს ყველა საღად მოაზროვნე ადამიანი, ვისაც რამე საერთო აქვს აფხაზურ ენასთან. ამ საფრთხეზე თავად აფხაზებიც ლაპარაკობენ. საქართველო არის ერთადერთი სახელმწიფო, რომელიც ამ ენის მოვლა-პატრონობასა და მის განვითარებაზე პასუხისმგებელი. ის ფსევდოსახელმწიფო, რომელიც რუსეთმა თავისი მიზნებიდან გამომდინარე დამოუკიდებლად ცნო, აფხაზური ენისა და კულტურის განვითარებით დაინტერესებული არ გახლავთ. ახლანდელი აფხაზეთის განათლების სისტემა საბჭოთა სისტემის გაგრძელებაა. თავის დროზე, არარუსული მოსახლეობა, განათლებას პირველ ეტაპზე მშობლიურ ენაზე იღებდა, რუსულის გაძლიერებულ სწავლებასთან ერთად. შემდეგ კი სწავლება მთლიანად რუსულ ენაზე გადადიოდა და ასე ხდებოდა არარუსულენოვანი ხალხების გარუსება. ახლაც იგივე პოლიტიკა გრძელდება, — ანუ

მეოთხე კლასამდე მოსწავლეები აფხაზურად სწავლობენ და იმავედროულად, რუსული ენის გაძლიერებული კურსი უტარდებათ, მეხუთე კლასიდან კი მთლიანი სასწავლო სისტემა რუსულ ენაზე გადადის. შედეგად, სკოლის დასრულების შემდეგ აფხაზმა ახალგაზრდამ, პრაქტიკულად, არ იცის აფხაზური ენა და მისი სააზროვნო სისტემა მთლიანად რუსულ ენასაა მორგებული. აფხაზების სრული უმრავლესობა საკომუნიკაციოდ და ინფორმაციის მისაღებად იყენებს არა აფხაზურს, არამედ რუსულს. ძველი თაობა, რომელმაც კარგად იცოდა აფხაზური, წავიდა. ახალმა თაობამ კი მშობლიური ენა თითქმის არ იცის. მე გაცილებით კარგად ვფლობ ამ ენას, ვიდრე ბევრი აფხაზი.

— არსებული რეალობის გათვალისწინებით, საქართველოს სახელმწიფოს რის გაკეთება შეუძლია?

— საქართველოს კონსტიტუციაში დაწვერეთ, რომ აფხაზური ენა, აფხაზეთის ტერიტორიაზე, ქართულთან ერთად, არის სახელმწიფო ენა. ეს ჩვენ მოვალეობებს გვაკისრებს და სხვათა შორის, არა მხოლოდ ენგურს იქით, არამედ ენგურს აქეთაც. კონსტიტუცია ხელისუფლებას ავალდებულებს, იზრუნოს, რომ აფხაზური ენა, კულტურა და იდენტობა საბოლოოდ არ გაქრეს. ქართული მხარე ვალდებულია, საქართველოს პარლამენტის მიღებული ყველა კანონი და შესაბამისი დოკუმენტაცია თარგმნოს და აფხაზურ ენაზე გამოსცეს, რათა მისი გაცნობის საშუალება აფხაზ საზოგადოებასაც ჰქონდეს. სამწუხაროდ, ამას საქართველოს პარლამენტი არ აკეთებს. მე ვერ ვხედავ, რომ ხელისუფლებაში ამაზე ვინმე ფიქრობდეს. შესაძლოა, ვერც კი ხვდებიან, რომ ეს აუცილებელია.

ენგურს გადმოღმა აფხაზური ენის პრაქტიკულად მცოდნე, თითქმის ჩამოსათვლელი ადამიანების გარდა, თითქმის არავინ გვყავს. არც არავინ ზრუნავს, რომ ასეთი სპეციალისტები გაიზარდონ. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ჩვენ საბაკალავრო პროგრამა გვაქვს აფხაზურ ფილოლოგიაში, მაგრამ ხელშეწყობა არ არის — სახელმწიფოს მხრიდან ხელშეწყობის არარსებობას ვგულისხმობ და არა უნივერსიტეტის მხრიდან. აფხაზური ენის სპეციალობაზე მხოლოდ ოთხი სტუდენტი გვყავს. გარდა ამისა, არჩევითი საგნის სახით, ყოველწლიურად 20-30 სტუდენტი მა-

ლექსიკონის პრეზენტაცია საჯარო ბიბლიოთეკაში

ინც ისმენს ერთსემესტრიან კურსს აფხაზურ ენაში, მაგრამ ბუნებრივია, ერთ სემესტრში პრაქტიკულად წარმოუდგენელია იმგვარი რთული ენის შესწავლა, როგორც აფხაზურია. ახლანდელი სტუდენტები აფხაზური ენის სპეციალობას არ ირჩევენ, რადგან სახელმწიფოს მხრიდან ამ ენით დაინტერესებას ვერ ხედავენ. სტუდენტმა რომ იცოდეს, არსებობს სპეციალური სამსახური, რომელიც თარგმნის ქართულ კანონმდებლობას (და არა მხოლოდ) აფხაზურ ენაზე და მას უნივერსიტეტის დამთავრების შემდეგ აქვს შანსი, დასაქმდეს ამ სამსახურში, რასაკვირველია,

სპეციალობად აფხაზური ენის არჩევის მეტი სტიმული მიეცემა.

— როგორ ფიქრობთ, საქართველოს საჯარო სკოლებში უნდა ისწავლებოდეს აფხაზური ენა?

— არ ვფიქრობ, რომ ეს ენა სავალდებულო საგნად უნდა ისწავლებოდეს სკოლებში. თუმცა არჩევითი საგნის სახით, ვფიქრობ, კარგი იქნება აფხაზური ენის სწავლების შემოღება. განსაკუთრებით იმ რეგიონებში, რომელთაც აფხაზებთან უშუალო ურთიერთობა უწყევს, ამის აუცილებლობა არსებობს.

ლალი პაპასკირი

სოხუმის
სანაპირო

„თეთრი გემი“ — XII საუკუნის ტიტანიკი

სამეფოს ნორმან ბარონთა უმრავლესობამ უახლოესი ან შორეული ნათესავები დაკარგა

საზღვაო კატასტროფების ისტორიაში დღემდე ყველაზე დასამახსოვრებელ და მასშტაბურ მოვლენად 1912 წლის 15 აპრილს ბრიტანული სამგზავრო ლაინერის, RMS Titanic-ის ჩაძირვა მიიჩნევა. ატლანტის ოკეანეში დატრიალებულმა ტრაგედიამ გემზე მყოფთა ორი მესამედი, დაახლოებით 1500 ადამიანი შეიწირა. ტიტანიკთან შედარებით XII საუკუნის პირველ ნახევარში ჩაძირული ზომალდი, რომელიც La Blanche-Nef-ის ანუ „თეთრი გემის“ სახელითა ცნობილი, ერთი შეხედვით შეიძლება „მსუბუქად“ მოგეჩვენოთ. ატლანტის ოკეანე ლა-მანშის სრუტემ ჩაანაცვლა, მსხვერპლთა რიცხვი კი 300-ს არ ასცილებია, თუმცა ერთი გარემოება „თეთრი გემის“ ჩაძირვას ერთიორად ტრაგიკულს ხდის. გემზე იმყოფებოდა უილიამ ადელინი, ინგლისის მეფის, ჰენრი I-ის ერთადერთი ვაჟი. მისი დაღუპვა კი პირდაპირი გამომწვევი მიზეზი გახდა სამოქალაქო ომისა, რომელიც თითქმის ოც წელიწადს გრძელდებოდა და ინგლისის ისტორიაში ფეოდალური ანარქიის სახელით შვეიდა.

„თეთრი გემის“ ტრაგედიამდე ნახევარი საუკუნით ადრე, 1066 წელს ლა-მანშის სამხრეთ სანაპიროზე უილიამ ადელინის ბაბუა, ნორმანდიის ჰერცოგი, უილიამ დამპყრობელი იდგა და სრუტეში ტალღების დაშოშმინებას ელოდა. ეს წელიწადი ინგლისის ისტორიაში უმნიშვნელოვანესი თარიღია. საბოლოოდ, უილიამმა არხი გადალახა და იმავე წლის დეკემბერში, ჰასტინგზის ბრძოლაში ინგლისის საქსი მეფე, ჰაროლდ გოდვინსონი დაამარცხა. ამით დიდი ბრიტანეთის სახელით ცნობილი კუნძულების ბედი სამუდამოდ

შეცვალა. უილიამმა საფუძველი ჩაუყარა ანგლო-ნორმანულ იმპერიას, რომელიც ინგლისის არხის ორივე მხარეს ვრცელდებოდა. უილიამის სიკვდილის შემდეგ ნორმანდია და ინგლისი მისმა უფროსმა ვაჟებმა, რობერტმა და უილიამმა გაიყვეს. 1120 წლისთვის სამეფო კვლავ ერთი მმართველის სახელის ქვეშ იყო გაერთიანებული. უილიამ დამპყრობლის უმცროსმა ვაჟმა, ჰენრი I-მა ერთი ძმის სიკვდილის შემდეგ ჯერ ტახტი მიითვისა, შემდეგ კი მეორე ძმა, რობერტი ბრძოლის ველზე დაამარცხა და

სიცოცხლის ბოლომდე ციხეში გამოამწყვდია.

ჰენრი I-ის მემკვიდრეობას ამგვარი საფრთხე არ ემუქრებოდა. მას ბევრი შვილი ჰყავდა, თუმცა მათ შორის კანონიერი მხოლოდ ორი: უფროსი, მათილდა 1114 წელს საღვთო რომის იმპერატორს გაჰყვა ცოლად. უმცროსი, უილიამ ადელინი კი ინგლისის სამეფო ტახტის მემკვიდრე იყო, რომელსაც ამ პატივს ვერავინ შეეცილებოდა. ამ პერიოდის თანამედროვე ისტორიკოსი, უილიამ მალმსბერი თავის ნაშრომში მას უგვირგვინო მეფესაც კი უწოდებდა.

მიუხედავად იმისა, რომ ნორმანდიას მონარქების აწ უკვე ინგლისური დინასტია მართავდა, საჰერცოგო კვლავ ფრანგთა მეფის ვასალად მიიჩნეოდა. 1115 წელს ჰენრი I-მა, ფრანგი მეფისთვის ერთგულების შეფიცვა რომ თავიდან აეცილებინა, უილიამ ადელინი ნორმანდიის ნომინალური ჰერცოგი გახდა, უილიამ III-ის სახელით.

ეს საფრანგეთის მეფე ლუი VI-ისთვის, მეტსახელად „სქელისთვის“, საკმარისი არ გამოდგა. მან სანაცვლოდ უილიამ ადელინის ბიძაშვილს, უილიამ კლიტოს დაუჭირა მხარი და ნორმანდიის დაბრუნებას მასთან ერთად შეეცადა. ამ მცდელობამ ამაოდ ჩაიარა, რადგან 1119 წელს მამამისის მხარდამხარ მებრძოლმა ადელინმა ბრემულეს ბრძოლაში მნიშვნელოვანი გამარჯვება მოიპოვა ლუი VI-ის აჯანყებულ ნორმან ბარონებზე.

გამარჯვების შემდეგ სწორედ ნორმანდიიდან ინგლისში ბრუნდებოდა მთელი სამეფო კარი, როცა ვინმე თომასი, სტივენის ძე ეახლა მეფე ჰენრის და თავისი გემი, Blanche Nef-ი შესთავაზა ინგლისის არხის გადასაკვეთად. ჰენრის სათავისოდ უკვე შერჩეული ჰქონდა ხომალდი, მაგრამ არც თომასის უარით გაშვება უნდოდა, რადგან მამამისი, სტივენი „მორას“ კაპიტანი იყო. გემისა, რომელმაც 1066 წელს უილიამ დამპყრობელთან ერთად ინგლისი დალაშქრა. სანაცვლოდ ჰენრიმ „თეთრი გემი“ თავისი უფროსი ვაჟისა და მისი ახალგაზრდა მხლებლებისთვის დაიქირავა.

„თეთრი გემის“ მსგავსი, იმ დროისთვის კარგი ხომალდისთვისაც საზღვაო მოგზაურობა ხშირად შეიცავდა საფრთხეს. უბედური შემთხვევებისა და დაკარგული გემების რიცხვი ლა-მანშის სრუტეში დიდი იყო. სწორედ ამიტომ, საზღვაო მოგზაურობას ყოველთვის ერიდებოდნენ და მხოლოდ მაშინ მიმართავ-

მეფე ჰენრი I

ჰენრი I და „თეთრი გემის“ ჩაძირვა 1120 წელს. XIV საუკუნის დასაწყისის გამოსახულება

დინასტიის დაბადება — უილიამ ადელინის პაპის, უილიამ დამპყრობლის შეჭრა ინგლისში

უილიამ დამპყრობელი

დნენ, როცა სხვა გამოსავალი არ ჰქონდათ. პრინცმა უილიამმა შემოიკრიბა სამეფოს ახალგაზრდა დიდებულთა უმეტესობა, მათ შორის 140 რაინდი და 18 დიდებული ქალი. მგზავრთა რიცხვმა 300-ს მიაღწია, თუმცა რამდენიმემ ჩამოსვლა და შემდეგი გემის დაცდა არჩია — ხომალდზე გაჩაღებული უსაზღვრო ღრეობის გამო. უილიამს გემის

ეკიპაჟმაც მიმართა ღვინით მომარაგების თხოვნით, რაც მამაცმა პრინცმა უყოყმანოდ დააკმაყოფილა. ერთ-ერთი წყაროს თანახმად, მთვრალმა მგზავრებმა გზის დასალოცად მისულ სასულიერო პირებს გემზე ასვლა არ დაანებეს და გინებითა და შეურაცხყოფით გაისტუმრეს უკან.

გემბანზე გამართულმა ღრეობამ კიდევ უფრო გააჭიანურა გამგზავრება და საბოლოოდ, „თეთრი გემი“ თავის უკანასკნელ მოგზაურობაში უკუნ ღამეში დაიძრა. დატოვეს თუ არა ბარფლორის ნავსადგური, მთვრალმა უფლისწულმა უბრძანა ასევე მთვრალ კაპიტანს, სრული სვლით დაძრულიყვნენ და მამის გემი ჩამოეტოვებინათ.

ასევე მთვრალი ეკიპაჟი უსიტყვოდ დაემორჩილა ბრძანებას და მალე გემი წყალქვეშა კლდეს შეეჯახა, რამაც მარცხენა ბორტში უზარმაზარი ხვრელი წარმოქმნა. ეკიპაჟმა გემის შენარჩუნება სცადა, თუმცა განწირულმა ზომალდმა მაშინვე ჩაძირვა დაიწყო. პრინცი უილიამის პირადმა დაცვამ იგი პატარა ნაეში ჩასვა და საფრთხეს სწრაფად გაარიდა, თუმცა ამ დროს უილიამს ნახევარდის, მათილდას ძახილი შემოესმა და ნაეი მის გადასარჩენად უკან დააბრუნა. მაგრამ სანამ ნაეი მათილდამდე მიაღწევდა, ვერ გაუძლო მასზე ასვლის მსურველებს და ჩაიძირა. XII საუკუნის ინგლისში ცურვა ძალიან ცოტამ თუ იცოდა. ჩაძირული გემი საზღვაო სასაფლაოდ იქცა. სასიკვდილოდ განწირულ დიდებულთა ძახილი ნორმანდიის სანაპიროსა და მეფის ზომალდზეც კი ისმოდა, თუმცა ეს ზმაურიც მათ მხიარული ღრეობის ნაწილად მიიჩნიეს. ინგლისელი მემკვიდრისა და ბენედიქტელი ბერის, ორდერიკ ვიტელისის ცნობით, კატასტროფას ერთადერთი მგზავრი გადაურჩა, ყასაბი რუანიდან, სახელად ბეროლდი.

როცა ტრაგედიის ამბავმა ინგლისში ჩააღწია, უილიამის სიკვდილმა ჰენრის თავზარი დასცა. ლევენდის თანახმად, ვერც ერთმა დიდებულმა ვერ შებედა მეფეს საშინელი ცნობის მოხსენება და საბოლოოდ მასთან პატარა ბიჭი მიაგზავნეს. ჰენრიმ, მოისმინა თუ არა საბედისწერო ამბავი, გონება დაკარგა და მას შემდეგ აღარასოდეს გაუღიმიო. „თეთრი გემი“ არ ყოფილა მხოლოდ ინგლისის მეფის პირადი ტრაგედია. ბარონთა აბსოლუტურმა უმრავლესობამ დაკარგა უახლოესი ან შო-

რეული ნათესავი მაინც. უილიამ ადელინთან ერთად დაილუპნენ მისი უკანონო დედამამიშვილები რიჩარდი და მათილდა, ჩესტერის ერლი (შეესაბამებოდა გრაფის ტიტულს) რიჩარდ დ'ავრანჩესი და მისი ძმა ოთორი, სამეფო მოსამართლე ჯეფრი რიდელი და მრავალი სხვა.

ბედის ირონიით, „თეთრი გემის“ მსხვერპლთა შორის არ აღმოჩნდა ჰენრი I-ის დისშვილი სტივენ ბლუელი (სტეფან ბლუასელი). ის ბოლო მომენტამდე აპირებდა უილიამთან ერთად გამგზავრებას, თუმცა შემდეგ დიარეის გამო გადაიფიქრა. ბლუელი ნორმანდიაში დარჩა, რათა შემდგომ მათილდასთან (ჰენრი I-ის ქალიშვილთან) ერთად ქვეყანა ხანგრძლივ ანარქიაში ჩაეთრია. სტივენის მოულოდნელმა ავადმყოფობამ, ბუნებრივია, ბევრი კითხვა გააჩინა ისედაც იღუმალებით მოცული ტრაგედიის გარშემო. მიუხედავად იმისა, რომ სტივენი მართლაც მოგებული დარჩა ამ ტრაგედიით, ისიც ფაქტია, რომ დაღუპულთა ნუსხაში ასევე მოხვდა მისი და, ლუსია-მაპოტი, ჩესტერის ერლის მეუღლე.

1120 წელს ეჭვები პრაქტიკულად არავის გასჩენია. ერთნი ტრაგედიას სიმთვრალეს აბრალებდნენ, სხვანი კი გემის ჩადირვას ზღვაში გასვლამდე დატრიალებულ ინციდენტს მიაწერდნენ, როცა მგზავრებმა ნება არ მისცეს მღვდლებს, მათი მგზავრობა დაელოცათ. XIII საუკუნის ფრანგი ბერი და ისტორიკოსის, გილემო ანჟუელის აზრით კი ღმერთმა „თეთრი გემის“ ბორტზე მყოფნი სოლომის ცოდვისთვის დასაჯა.

17 წლის უილიამ ადელინის სიკვდილმა ინგლისის სამეფოში მემკვიდრეობის კრიზისი წარმოშვა. ჰენრის კანონიერი ვაჟი აღარ ჰყავდა, ამიტომ ზუსტად ორ თვეში იგი ხელახლა დაქორწინდა ლუენის გრაფის ქალიშვილ ადელიზაზე, იმ ფუჭი იმედით, რომ ახალი მემკვიდრე შეეძინებოდა.

ტახტის შესაძლო მემკვიდრეთა სიას, რა თქმა უნდა, ჰენრის ერთადერთი კანონიერი შვილი, საღვთო რომის იმპერატორის ქვრივი, მათილდა, იგივე მოდი ედგა სათავეში, თუმცა ამ დრომდე ქალისთვის ტახტის გადაცემის პრეცედენტი ინგლისის ისტორიაში არ არსებობდა. კიდევ ერთი პრეტენდენტი იყო მეფის უფროსი ვაჟი, რობერტ ფიცროი, გლოსტერის ერლი. მიუხედავად იმისა, რომ გლოსტერი უკანონო შვილი იყო, მას სიბრძნისა

ჰენრი I-ის უფროსი შვილი მათილდა პირველი ქორწინებით საღვთო რომის იმპერატორს გაჰყვა ცოლად

უილიამ ადელინის დედა — ინგლისის დედოფალი, ჰენრი I-ის მეუღლე, მათილდა შოტლანდიელი

უილიამ ადელინის ნახევარდა მათილდა

მეფე სტივენ ბლუელი

ჟოფრი ანჟუელს ჰენრი I-ის უფროსი შვილი მათილდა მეორე ქორწინებით გაჰყვა ცოლად

და ნიჭიერების გამო დიდ პატივს სცემდნენ. არსებობდა ახალგაზრდა უილიამ კლიტოს მემკვიდრეობის შესაძლებლობაც. კლიტო ჰენრის უფროსი ძმის, რობერტის შვილი იყო და სამეფოს ყველა კანონის გათვალისწინებით, ინგლისის თუ არა, ნორმანდიის ტახტი მაინც უკვე დიდი ხანია ეკუთვნოდა, მაგრამ წარსულში მის დაპირისპირებას ბიძასთან ურთიერთობა მეტიმეტად დაეძაბა.

მეფემ გადაწყვეტილება 1127 წლის იანვარში მიიღო. მან თავისი ბარონები აიძულა, ერთგულება მათილდასთვის შეეფიცათ. მათილდას მდგომარეობა კიდევ უფრო გაძლიერდა 1133 წელს, როდესაც ჟოფრი ანჟუელთან შეეძინა პირველი ვაჟი, სახელად ჰენრი.

1135 წლის I-ელ დეკემბერს ჰენრი I გარდაიცვალა და სიკვდილის წინ თავის მემკვიდრედ მათილდა კიდევ ერთხელ დაასახელა, თუმცა მისი ქალიშვილი ამ დროს მეუღლესთან ერთად ანჟუში იმყოფებოდა და ინგლისისკენ დროულად გამგზავრება ვერ მოახერხა, ანჟუშივე მიმდინარე აჯანყების გამო.

ამ მდგომარეობით სამეფო ოჯახის კიდევ ერთმა წევრმა, სტივენ ბლუელმა ისარგებლა, სწორედ იმ სტივენმა, ვინც „თეთრ გემს“ სასწაულებრივად გადაურჩა. მართალია, სტივენი მხოლოდ და მხოლოდ ჰენრი I-ის უმცროსი დის, ადელას შვილი იყო და ისიც, მესამე ვაჟი, მაგრამ მათილდას სახით ქალი მეფისა და მისი მთავარი მხარდამჭერის, უკანონოდ შობილი რობერტ გლოსტერის ბატონობის პერსპექტივამ მას ხელ-ფეხი გაუხსნა. სტივენმა იმავე თვეს ჩააღწია ლონდონში და ნაჩქარევად მოაწყო საკუთარი კორონაცია, რითიც დაიწყო ანარქია, სასტიკი ომი ბიძაშვილ-მამიდაშვილს შორის.

1120 წლის 25 ნოემბერი ნამდვილად არის ერთ-ერთი იმ თარიღთაგანი ერის ისტორიაში, რომლის შედეგების დანახვა კიდევ მრავალი წლის განმავლობაში იყო შესაძლებელი. მან არა მარტო ინგლისის, არამედ მთელი ევროპის ისტორიის ჩარხი სულ სხვა მხარეს მიმართა. „თეთრმა გემმა“ ინგლისის შტურვალი ერთი ფრანგული დინასტიისგან მეორეს გადასცა, ნორმანები ანჟუელი პლანტაგენეტების დინასტიამ ჩაანაცვლა, რომლებიც ევროპული კუნძულის სათავეში XVI საუკუნემდე იდგნენ და ანჟევიების იმპერიის სახელით ცნობილი სახელმწიფო შექმნეს.

თორნიკე გურგენიძე

აირჩიე შესაფარისი იარაღი. ისროდე გუნთაღ
ბააუბჭობესა შენი შაშხანის სიზუსტა
ისწავლე თოფისთვის საფანტის შერჩევა

ფასი
29.⁹⁵ ლარი

335 მნიშვნელოვანი რჩევა ნადირობის შესახებ

შეიძინეთ წიგნის ბალახიებში

წიგნები სახლი მიტანით ფანამაგისი გარეშე ტელ: 0(32) 238 26 73, 0(32) 238 26 74 www.elva.ge

ჩინგიზ ხანს დაპყრობებში კლიმატი დაეხმარა

ჩინგიზ ხანის იმპერიის აყვავება XIII საუკუნეში შესაძლოა ნაწილობრივ ამ პერიოდში მომხდარ კლიმატურ ცვლილებებს უკავშირდებოდეს.

ამერიკელმა მეცნიერებმა მონღოლეთში უძველესი ხეების წლიური რკალების შესწავლის შემდეგ დაადგინეს, რომ ჩინგიზ ხანის აღზევების ხანა უკანასკნელ ათას წელიწადში ყველაზე რბილ და ნოტიო ამინდებს დაემთხვა. ასეთ პირობებში ბალახი უფრო სწრაფად იზრდებოდა, რაც მონღოლი მომთაბარე მეომრებისა და მათი ცხენების საკვებით უზრუნველყოფას ხელს უწყობდა. ჩინგიზ ხანმა მოახერხა მონღოლური ტომების ერთი სარდლობის ქვეშ გაერთიანება და აზია-ევროპის მნიშვნელოვანი ნაწილის დაპყრობა. მისი იმპერია მრავალ ათას კილომეტრზე იყო გადაჭიმული. მოიცავდა თანამედროვე ჩინეთს, ჩრდილოეთ და სამხრეთ კორეას, რუსეთს, აღმოსავლეთ ევროპას, ინდოეთსა და სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიას.

ამერიკის შეერთებული შტატების მეცნიერებთა ნაციონალური აკადემიის ჟურნალში გამოქვეყნებული კვლევის მონაცემებით, ჩინგიზ ხანის მმართველობის წინა პერიოდი უჩვეულოდ მშრალი კლიმატით ხასიათდებოდა. მაგრამ 1211-1225 წლებში, როდესაც იმპერიის საზღვრები აქტიურად ფართოვდება, მონღოლეთში უჩვეულოდ რბილი კლიმატი, რეგულარული მოღრუბულობა და ზომიერი ტემპერატურაა.

ემილ ჰესლი, დასავლეთ ვირჯინიის პროფესორი: „ზედმეტად მშრალიდან ზედმეტად ნოტიო ამინდებზე გადასვლა, რომელიც ამ პერიოდში აღინიშნებოდა, გვაძლევს საფუძველს ვივარაუდოთ, რომ კლიმატი ისტორიაში უდიდეს როლს თამაშობდა. ეს არ იყო მთავარი და ერთადერთი ფაქტორი, მაგრამ მისი წყალობით შეიქმნა იდეალური პირობები ქაოსში შობილიყო ძლიერი, ქარიზმატული ლიდერი, რომელმაც შეძლო არმიის

შეკრება და ძალაუფლების ხელში ადება“.

ისარგებლა რა ხელსაყრელი კლიმატური ცვლილებებით, მონღოლმა წინამძღოლმა შეძლო დაქსაქსული ტომები ერთ სამხედრო ბლოკში გაერთიანებინა, რომელმაც მუზობელი ქვეყნების დაპყრობა მიყოლებით დაიწყო.

წლიური რგოლების სპეციალისტებმა ციმბირული ფიჭვების ანალიზი ჩაატარეს, რომლებიც მონღოლეთში ტყეების ხანძრების შესწავლისას აღმოაჩინეს. ფიჭვები იმ ბზარებში ამოზრდილიყვნენ, რომელიც ლავის

ამოხეთქვის შემდეგ ხანგაის მთებში გაჩნდა. მეცნიერები ამტკიცებენ, რომ ასეთ პირობებში ხეები ნელა იზრდებიან და კლიმატური ცვლილებებისადმი განსაკუთრებით მგრძობიარეები არიან. სწორედ ამიტომ მეცნიერებს შესასწავლად მდიდარი მასალა აქვთ.

მკვლევარების მტკიცებით, ზოგიერთი ფიჭვის ასაკი 1100 წელს აღემატება, ხოლო ერთ-ერთი ფრაგმენტი ძველი წელთაღრიცხვის 650 წლით თარიღდება

მომზადებულია BBC-ის მიხედვით

ჩინგიზ ხანის ტახტზე ასვლა მდინარე ონანთან — ილუსტრაცია რაშიდ ად-დინის ისტორიულ კრებულ „ჯამი ათ-თავარიზიდან“

რა შეიმთხვამთ ტამპლიერ რაინდებს?

ორდენის არსებობის 200 წლის განმავლობაში ტამპლიერმა რაინდებმა განუზომელ ძალაუფლებასა და სიმდიდრეს მოუყარეს თავი. მერე კი, XIV საუკუნეში ისინი დაუნდობლად გაანადგურეს. მართლაც ეშმაკის თავგანისმცემლები იყვნენ, როგორც გამოცხადდა, თუ ულმობელი მტრების უდანაშაულო მსხვერპლნი? მართლაც გადაურჩნენ განადგურებას სხვა საძმოს სახით, დიდ განძს დაეპატრონნენ და საუკუნეების შემდეგ ახალი დროშით გამოვიდნენ ასპარეზზე? ამ იდუმალი საძმოს გადარჩენა-დაღუპვის შესახებ ათასგვარი ვარაუდი გამოთქმულა, თუმცა ტამპლიერთა ხვედრი დღემდე აღძრავს ინტერესს.

შუა საუკუნეებში ქრისტიანულმა ევროპამ არაერთი აგრესიული ჯვაროსნული ლაშქრობა მოაწყო წმინდა მიწის გასათავისუფლებლად. ლაშქრობებს ორი მიზანი ჰქონდა: მუსლიმი მმართველებისთვის ისრაელის მიწების ხელიდან გამოგლეჯა და მომლოცველთა დაცვა. იერუსალიმმა 1099 წელს პირველ ჯვაროსნულ შეტევას ვერ გაუძლო და დაეცა. როგორც კი ჯვაროსნებმა პალესტინაში ფეხი მოიკიდეს, თავდადებული მეგრძოლი რაინდების ჯგუფმა გაერთიანება და მონასტრულ-სამხედრო ორდენების ჩამოყალიბება გადაწყვიტა. არაერთი რაინდი მანამდეც იცავ-

და პილიგრიმებს, მაგრამ მხოლოდ 1099 წელს მოახერხეს ტამპლიერებმა, თავი იერუსალიმისა და მომლოცველთა დამცველ სამხედრო ორდენად გამოეცხადებინათ. პილიგრიმებს ხმელთაშუა ზღვის საპორტო ქალაქ აკოდან (აკრადან) საკმაოდ სახიფათო გზის გავლა უწევდათ. იერუსალიმის მეფე ბალდუინ II-მ რაინდები დალოცა და სასახლეში თავშესაფარიც მიუჩინა ბიბლიური სოლომონის ტაძრის სავარაუდო მხარეს. სწორედ აქედან მიიღეს რაინდებმა ტამპლიერთა (მეტაძრეთა) სახელი — Les pauvres chevaliers du temple (ღარიბნი რაინდნი ტაძრისანი).

ამ მოკრძალებული დასაწყისის შემდეგ, ტამპლიერები სწრაფად დაეპატრონენ სიმდიდრესა და შუა საუკუნეებისთვის უადრესად გავლენიან თანამდებობებს. ტამპლიერთა ორდენი ყოველთვის მრავალრიცხოვანი იყო, რამაც პიკს XIII საუკუნეში მიადწია, როცა 20 ათასი კაცი შეადგინა. ასპარეზზე ღიად გამოსვლის პირველ ხანებში, ბრძოლაში მრისხანე რაინდები თავიანთ სამხედრო საქმიანობას ბერმონაზვნურ იმიჯს უხამებდნენ. ტამპლიერებმა დიდი პატივისცემა მოიპოვეს, როგორც იდეალური ქრისტიანული საქციელის მქონე ბერ-მებრძოლებმა; საერო თუ სასულიერო ლიდერებს ლამის შეჯობებდა ჰქონდათ გამოცხადებული ტამპლიერთათვის შესაშური პატივისცემის გამოხატვასა და პრივილეგიათა მინიჭებაში. რაინდები გაათავისუფლეს ბეგარისგან, ფართო უფლებები მიანიჭეს და ევროპის გულუხვ შემომწირველთა მიერ, ძირითადად, საფრანგეთიდან ნაბობები ძღვნის დიდი ნაწილიც უწილადეს.

ენით აუწერელმა სიმდიდრემ, უკიდევანო მამულებმა ევროპასა და ახლო აღმოსავლეთში, მოგზაურთა ფიზიკური დაცვის ორგანიზებამ ტამპლიერებს იმ დროის კომერციულ ცხოვრებაში გაუკვალა გზა. როცა საქმე ფულის გადატანას შეეხებოდა, მათ შეეძლოთ თავიანთი არაოფიციალური იმპერიის ნებისმიერ წერტილში გაეგზავნათ საბუთი, რომელიც სავსებით საკმარისი იყო თანხის მისაღებად ან გასაცემად — ამ თვალსაზრისით, ტამპლიერებმა პირველი საბანკო ჩეკები შექმნეს. მომლოცველებს ადარ უწევდათ ფულის ჯიბით ტარება შორეულ და სახიფათო გზებზე. პილიგრიმს შეეძლო, მაგალითად, საფრანგეთში გადაეცა ფული ორდენისთვის, მერე კი იერუსალიმში ჩასულს მათ მიერ საფრანგეთში გაცემული საბუთით ნაღდი ფული მიეღო.

XIII საუკუნის მიწურულს ტამპლიერები ევროპის ქვეყნების მეფეებისა და უფლისწულთა სწორად მიიხვედნენ თავს და მხოლოდ პაპის ქვეშევრდომობას აღიარებდნენ.

სწორედ ამ დროს ტამპლიერ რაინდთა წინააღმდეგ მოუღენათა უეცარი აზვირთება დაიწყო. მუსლიმმა სარკინოზებმა, სალადინის სარდლობით, 1187 წელს კვლავ ხელთ იგდეს იერუსალიმი. მეტადრე რაინდებმა, სხვა გასამხედროებულ ორდენებთან ერთად, მხოლოდ აკრას შენარჩუნება შეძლეს მომდევნო ერთი

საუკუნით, თუმცა 1291 წელს პალესტინაში ეს უკანასკნელი საყრდენიც დაეცა, რასაც ავტომატურად მოჰყვა ტიროსის, სიდონისა და სხვა ქალაქების დაცემა. ტამპლიერები, ვინც აკრას სისხლის ღვრას დააღწია თავი, კვიპროსზე გადავიდნენ, საიდანაც იმედი ჰქონდათ (თუმცა ამაოდ), რომ კონტრშეტევას მოაწყობდნენ.

ტამპლიერები წმინდა მიწიდან გააძევეს, თუმცა ისინი მძლავრად იღვინენ ფეხზე ფინანსურადაც და ორგანიზაციულადაც, შტაბბინით პარიზში, და როგორც სამომ, გაერთიანებამ, თავის შენარჩუნება მოახერხეს. მაგრამ უსაფრთხოების შეგრძნება მხოლოდ ილუზია იყო. ისეთმა მდიდარმა ორგანიზაციამ, როგორც ტამპლიერთა სამომ იყო, ბევრის გულის წყრომა და აღშფოთება გამოიწვია. ბოლო წლებში გულზეიადი და ამპარტყანნი რაინდების სახელი გაუგარდათ, რომელნიც წესსა და კანონს არად აგდებდნენ, რასაც სარჩულად მათი ფული და პრივილეგიებიც დაედო. როცა რომელიმე წევრი საფრთხეში ვარდებოდა,

იერუსალიმის აღება და აღება 1099 წელს XIII საუკუნის მინიატურა

მას საშველად ცოტა თუ გაუწვდოდა ხელს. მაგრამ ნამდვილი საფრთხე მაინც მოულოდნელად დაატყდათ თავს: ტამპლიერებს ბრალი სატანისტური რიტუალების მოწეობასა და უწმინდურისადმი თავგანისცემაში დასდეს — ქრისტეს მტრებად და მწვალებლებად შეარაცხეს. ერთი მხრივ, შეჩვენებების, გმობის, წყევლა-კრულვის, დევნის, მეორე მხრივ კი — სულის ხსნის, განკითხვის დღის მოლოდინისა და უფლის სამსჯავროზე წარდგენის შიშის ეპოქაში სხვა ბრალდება ალბათ, წარმოუდგენელიც იქნებოდა.

ტამპლიერებზე შეტევა საფრანგეთის გვირგვინოსანმა ფილიპ ლამაზმა დაიწყო. როცა რომის ეკლესიის ახალარჩეული მეთაური კლემენტ V ვერაფრით დაიყოლია მეტაძრეთა დევნა-შევიწროებაზე ერესისა და გარყვნილების ბრალდებით, რაც დამტკიცებას საჭიროებდა, საქმეს თვითონ მოჰკიდა ხელი. 1307 წლის 13 ოქტომბერს, თანამედროვე უშიშროების სამსახურებსაც რომ შეშურდებოდათ, ისეთი ოპერატიულობით, ფილიპ ლამაზმა ერთ ღამეში დააპატიმრებინა საფრანგეთში

მყოფი ყველა ტამპლიერი. პაპმა ეს ამბავი გააპროტესტა. განაცხადა, ტამპლიერებზე მხოლოდ ჩემი იურისდიქცია ვრცელდება, თუმცა ამოდ დაშვრა. წამებითა და წამების მუქარით ბევრმა ტამპლიერმა აღიარა, ჯვარს ვაფურთხებდით და მამათმავლობასაც ვწვეოდითო. თვით დიდი მაგისტრი ჟაკ დე მოლე გამოტყდა, ბიწიერებასა და მწვალებლობაში მეც მიმიძღვის ბრალიო.

პაპი კლემენტი ამგვარ აღიარებებს სკეპტიკურად უყურებდა. თუმცა 1308 წლის ივნისში სამოცდათორმეტმა „ბრალდებულმა“ მის წინაშე აღიარა დანაშაული. ამის მერე პაპი უკვე ვალდებული შეიქნა, ორდენის საქმეთა გამოძიება დაევალებინა თავისი კომისიისთვის არა მხოლოდ საფრანგეთის, არამედ მთელი ევროპის მასშტაბით. ზოგჯერ ტამპლიერებს გამოსატყენად კვლავაც აწამებდნენ. გამოძიებამ წლობით გასტანა და წამებამ და წამების მუქარამ კიდევ უფრო მეტი „აღიარება“ მოიტანა. ევროპაში ასეთი მასშტაბის გამოძიება მანამდე არც ყოფილა, მით უფრო, ასეთი „შედგენიანი“.

იერუსალიმის მეფემ რაინდებს ბიბლიური სოლომონის ტაძრის საგარეულო მხარეს მიუჩინა ადგილი. აქედან მიიღო ორდენმა ტამპლიერთა (მეტაძრეთა) სახელი

ქლაქ
აკრის ალვა

თუმცა საფრანგეთში გამოძიების ბუნდოვნებით მოსილი საქმე ჩინში შვეიდა, რადგან წამებით მუქარის ქვეშ მიცემული აღიარება ბევრმა მოგვიანებით უარყო და ნათქვამი გადათქვა. ვინც ასე მოიქცა, ერესში დადანაშაულდა და საერო მოხელეებმა მეფე ფილიპს გადასცეს შესაწყნარებლად. ამ უკანასკნელმა კი არაუარს შეიწყალა და უკვე 1310 წლის ვარდობისთვის 54 ტამპლიერი კოცონზე დაწვეს. ოთხი წლის შემდეგ ჟაკ დე მოლემ გადაწვიტა, აღარ წარემართა მოლაპარაკებები, რად-

განაც მიცემულ აღიარებას იძულებითად მიიჩნევდა და სასამართლო ხელისუფლებასთან კავშირიც სიცრუის გაგრძელებად მიაჩნდა. იგი 1314 წლის 18 მარტს პარიზის ღვთისმშობლის საკათედრო ტაძართან ანთებულ კოცონზე ავიდა. ლევენდის თანახმად, როცა ალის ენები მისწვდა დე მოლეს, მან პაპსა და მეფეს უფლის სამსჯავროზე წარსადგომად მოუხმო თურმე. საგულისხმო დამთხვევაა, რომ მეფე ფილიპმაცა და პაპმა კლემენტმაც იმავე წელს განუტვეს სული.

ფილიპ IV
ლამაზი
(საფრანგეთის
ეროვნული
ბიბლიოთეკა)

ტამპლიერთა დასასრულის სიმბოლოდ დე მოლეს სიკვდილი იქცა, მიუხედავად იმისა, რომ პაპს ორი წლით ადრე უკვე გაუქმებული ჰქონდა ორდენის ლეგიტიმურობა. ესპანეთ-მა და პორტუგალიამ ტამპლიერთა ნაშთების შეტანის ნებართვა გასცეს, თუმცა სხვა სახელებით; მეტადრეთა ქონება და უფლებები კი მეტოქე — კონსტიტუციური სასულიერო რაინდთა ორდენს გადასცეს.

ისტორიის სცენიდან განდევნილმა ტამპლიერებმა იღუმალ, მითურ სამყაროში გადაინაცვლეს. მათი დამნაშაუეობის ამბავი საუკუნოდ საკამათო გახდა. მათი მომხრეები

ფილიპ ლამაზს ტამპლიერთათვის ცილისწამებაში სდებენ ბრალს. იმასაც ამბობდნენ, რომ ტამპლიერთა ქონებისთვის აღძრული შურით მეფემ სუსტ პაპზე იმხელა გავლენა მოახდინა, რომ ორივენი ამ შურს გადაყვნენ. ზოგის ვარაუდით, მეტადრეები სრულიად უდანაშაულო წამებულნი იყვნენ. სხვები კი ტამპლიერებს „საგმირო საქმეთა მიღმა“ ქრისტიანებისა და რომის კათოლიკური ეკლესიის დამორჩილების მიზანსაც მიაწვდნენ. ზოგიერთი ფიქრობს, რომ ეს კონსპირაცია დღემდე გრძელდება ფრანკმასონთა მიერ, რომლებიც ტამპლიერთა დარად საიდუმლო

საინიციაციო რიტუალებს აწყობენ. ის ფაქტი, რომ ზოგი (ცხადია, არა ყველა) ფრანკმასონი მეტაძრეებთან სულიერ კავშირზე მიანიშნებს, უკვე ეჭვს აღძრავს. უფრო დაბალანსებული მოსაზრება კი ის გახლავთ, რომ ზოგიერთი ტამპლიერი, ალბათ, მართლაც უდიერად იყენებდა თავის მდგომარეობას (რაც არც ერთ სასულიერო ორგანიზაციაში არ არის გასაკვირი, მით უფრო ტამპლიერებისთანა ხალხმრავალ სამშოში) და საეჭვო რიტუალებშიც მონაწილეობდა.

არანაკლებ საინტერესოა მეტაძრეთა ქონების ბედი. როცა ტამპლიერები მასობრივად დააპატიმრეს და სასამართლოს მოხელეებმა მათი უძრავი ქონების კონფისკაცია მოახდინეს, იმავე ღამეს პარიზიდან დიდძალი განძი გაიტანეს მალულად საზღვაო პორტ ლა-რო-შელში. გადმოცემის თანახმად, პორტიდან უცნობი მიმართულებით გაცურა ტამპლიერთა ზომილდმა განძთან ერთად, რომლისთვისაც დღემდე ვერ მიუკვლევიათ. არ გამოირიცხავენ, რომ სწორედ ამ ქონების წყალობით, გადარჩენილმა ტამპლიერებმა იატაკქვეშეთში მოახერხეს გადანაცვლება და მომდევნო ხანებში ფრანკმასონთა სამხოდ გარდაქმნა.

განძეულის გადაძალვის შესახებ არსებობს თეორია, რომ ლტოლვილმა ტამპლიერებმა შოტლანდიას მიაშურეს, სადაც მეფე რობერტ ბრიუსმა თავშესაფარი მისცათ. იმ ხანებში შოტლანდიის გვირგვინოსანი ინგლისის მეფე ედვარდ I-ს დამოუკიდებლობის შესანარჩუნებლად ეომებოდა. 1314 წელს შოტლანდიელებმა გასაოცარი გამარჯვება მოიპოვეს ბანოქბურნთან, სადაც უკუაქციეს ინგლისის ტახტის მემკვიდრე ედვარდ II გაცილებით აღმატებული ჯარით. თეორიის თანახმად, სწორედ მრისხანე ტამპლიერმა რაინდებმა მოაპოვებინეს რობერტ ბრიუსს ბანოქბურნთან გამარჯვება.

ამავე თეორიაზე დაყრდნობით, შოტლანდიაში XVII საუკუნის დამდეგს ფრანკმასონთა გამოჩენა სწორედ ტამპლიერებს უკავშირდება. ეს ამბავი კიდევ ერთხელ იმავე საუკუნის ბოლოს ამოტეხტივდა, როცა დიდი განძი საიდუმლოდ გაუყენეს ოუკ-აილენდის გზას, კანადის ახალ შოტლანდიაში. სამალავს, თუკი მართლაც იმავე ადგილზეა ლაპარაკი, „ფულის ორმო“ დაერქვა. „ფულის ორმო“ საკმაოდ გონივრულად აგებული ჭაა, რომელიც მაშინვე წყლით ივსება, თუკი ვინმე მის

უკ დე მოლე, ტამპლიერთა უკანასკნელი დიდი მაგისტრი

პაპი კლიმენტ V

ქაკ ღუ
მოლეს
დაკითხვა

ფსკერზე დააპირებს ჩასვლას. მავანთა აზრით, აქ მეკობრეთა ნაალაფარია ჩამალული. ზოგიერთს კი მიაჩნია, რომ ახალი შოტლანდია, როგორც ერთ დროს ძველი, ტამპლიერთა განძის საბოლოო დანიშნულების ადგილად იქცა.

რას შეიცავდა ხსენებული განძი, დღემ-

დე განსჯის საგანი და ათასგვარი ვარაუდის საფუძველია. მეცნიერთა ერთი ნაწილი ფიქრობს, რომ მეტაძრეებს იერუსალიმში ფასდაუდებელი რელიკვიები ჰქონდათ ნაპოვნი — მათ შორის ბიბლიური კიდობანი და წმინდა გრაალი. მაგრამ თუკი განძი მართლაც შეიცავდა ამგვარ არტეფაქტებს, მაშინ დაისძის

ტამპლიერების ორდენის ეკლესია ლონდონში

ტამპლიერების სიკვდილით დასჯა. შუა საუკუნეების მინიატურის ფრაგმენტი

ტამპლიერთა უკანასკნელი მაგისტრის სიკვდილით დასჯა

ლოგიკური კითხვა: რისთვის დასჭირდათ ტამპლიერებს და მერე ფრანკმასონებს, არასოდეს გამოემქვლავნებინათ ეს საიდუმლო? გავრცელებულია მოსაზრება, რომ ტამპლიერთა განძი მსოფლიო მნიშვნელობის სიმდიდრეს შეიცავს, რასაც მართლაც ესაჭიროება უცხოთვალისგან ათასგვარი ლეგენდით დაცვა. რო-

გორიც უნდა იყოს სიმართლე ტამპლიერებზე, მათ განძსა და ბელ-ილბალზე, კამათი დღესაც არ წყდება და ალბათ, ეს თემა კიდევ დიდხანს არ ამოიწურება.

National Geographic-ის გამოცემა „ისტორიის საიდუმლოების“ მიხედვით მოამზადა ლევან ინასარიძემ

ტამპლიერების შესახებ კამათს დასასრული არ უჩანს

ეგვიპტელი ჯარისკაცის 1800 წლის წერილი

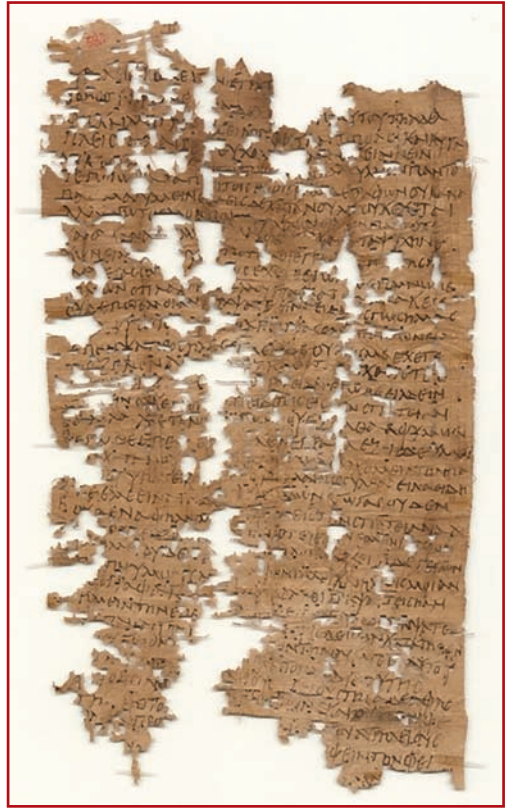
ისტორიკოსებმა ეგვიპტელი ჯარისკაცის წერილი გაშიფრეს, რომელიც ერთ-ერთ რომაულ ლეგიონში მსახურობდა. ლეგიონერმა ის ეგვიპტეში ოჯახის წევრებს 1800 წლის წინ გაუგზავნა.

ბერძნულ ენაზე შედგენილი ეს წერილი, სხვა მასალებთან ერთად ეგვიპტის ერთ-ერთი უძველესი ქალაქის, ტებტუნისის ტაძართან ასი წლის წინ იპოვეს. თუმცა მისი შინაარსის გაშიფვრა მანამდე არავის უცდია. ეს მისიარაისის უნივერსიტეტის ასპირანტ გრანტ ადამსონს ერგო.

აერელიუს პოლიონი მეორე ლეგიონში მსახურობდა, ეგვიპტიდან მოშორებით, თანამედროვე უნგრეთის ტერიტორიაზე.

ჯარისკაცი პურით მოვაჭრე დედას, ასევე და-მამს სწერს, რომ ისინი ძალიან ენატრება, ყოველდღე ლოცულობს და ღმერთებს მათ კეთილდღეობას შესთხოვს. ამასთან წუხს, რომ ოჯახის წევრებმა მის არც ერთ წერილს არ უპასუხეს და მას ეპყრობიან როგორც უცხოს. აერელიუს პოლიონი წერს იმასაც, რომ აპირებს მეთაურს შეებულება სთხოვოს და სახლი მოინახულოს.

გაიუს მარიუსის სამხედრო რეფორმის შემდეგ, ძვ.წ. II-I საუკუნეებში რომაული ლეგიონები დაქირავებულებით კომპლექტდებოდა. ჩანს, აერელიუს პოლიონიც ამ პერიოდში

ასე გამოიყურება დღეს ეგვიპტელი ჯარისკაცის წერილი

წავიდა მოხალისედ, იმ იმედით, რომ საკვები და ანაზღაურება ექნებოდა. ამასთან, ლეგიონში 25-წლიანი სამსახურის შემდეგ მიწის პატარა ნაკვეთს მიიღებდა და შეეძლო რომის მოქალაქე გამხდარიყო.

*მომზადებულია
livescience-ის მიხედვით*

ქალაქ ტებტუნისის ნანგრევები

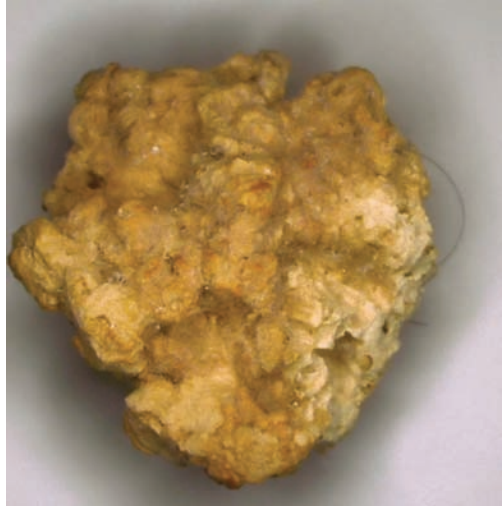

ყველის უძველესი რეცეპტი

ჩინელმა და გერმანელმა ბიოლოგებმა უძველესი ყველის ანალიზი ჩაატარეს, რომელიც ერთ-ერთი მუმიას სამკაულად გამოიყენეს. სამარხს ჩინეთში, ხი-აოპის პროვინციაში მიაკვლიეს. მეცნიერები აცხადებენ, რომ უძველესი ყველის რეცეპტი თანამედროვე ტექნოლოგიისგან მნიშვნელოვნად განსხვავდება.

სამარხებს ხი-აოპის პროვინციაში 2000 წელს მიაკვლიეს. ისინი ძვ. წ. 1980-1450 წლებით თარიღდება. მუმიების ნაწილი რძის პროდუქტებისგან დამზადებული სამშვენისებით არის შემკული. არქეოლოგები ვარაუდობენ, რომ ეს იყო საკვები სულებისთვის, რომლებიც მკვდრების სამეფოში მოგზაურობდნენ.

მეცნიერებმა „სამშვენისების“ დეტალური ქიმიური ანალიზი ჩაატარეს და აღმოჩნდა, რომ ყველის დასამზადებლად 4 000 წლის წინ საფუ-

უძველესი ყველისგან დამზადებული სამკაულები

არსა და მიკროორგანიზმებს იყენებდნენ. შედეგად კი იღებდნენ მდნარი ყველის ტიპის მასას.

მეცნიერების აზრით, ყველის წარმოების ტექნიკის ფლობამ ბრინჯაოს ხანის ადგილობრივ მოსახლეობას საშუალება მისცა საკვების მარაგი დაეზოვებინათ, რაც მანამდე შეუძლებელი იყო. რძის პროდუქტების მწარმოებელი მესაქონლეობის არსებობის ყველაზე ძველი დოკუმენტური მტკიცებულებები ძვ.წ. VII-VI საუკუნეებით თარიღდება. დასკვნების უმრავლესობა კერამიკის ჭურჭლის კედლებზე შემორჩენილი რძის მჟავას ანალიზის ეყრდნობა. თუმცა, რძის პროდუქტების დამზადების ტექნოლოგიაზე ინფორმაციას ვერ იძლევა.

**მომზადებულია
Huffington Post-ის მიხედვით**

ქალის 4000 წლის მუშია ხი-აოპიდან

გურჯაანის ყველაწმინდა

გურჯაანის ყველაწმინდის საერთო ზედი.
აკატორის ფოტოები

საქართველოს ტურისტულ
ღირსშესანიშნაობებს
შორის განსაკუთრებული
ადგილი უკავია გურჯაანის
ყველაწმინდას — ერთადერთ
ორგუმბათიან ეკლესიას
ქართულ ეკლესიებს შორის.
ეს ტაძარი გამორჩეულია
ქართული ხუროთმოძღვრების
ისტორიაშიც.

ტადრის დასავლეთი ფასადი

VII საუკუნის II ნახევრიდან ქართული ხელოვნების ისტორიაში დაიწყო განვითარების ახალი საფეხური, რომელიც X საუკუნის II ნახევრამდე გაგრძელდა. მას გარდამავალი ხანის ხელოვნება უწოდეს. ეს პერიოდი ხასიათდება სტილისტური მრავალფეროვნებითა და ამ მრავალფეროვნებით გამოწვეული თავისებურებებით, რომლებიც ზოგიერთ შემთხვევაში სრულიად უნიკალურ ნიმუშებს გვაძლევს. გარდამავალ ხანაში ირღვევა არქიტექტურის კლასიკური ფორმები და იწყება ახალი გზების ძიება. ერთმანეთს ხშირად ერწყმის ორი სრულიად განსხვავებული არქიტექტურული ტიპი. ამგვარი მოვლენის ერთ-ერთი საუკეთესო ნიმუში გურჯაანის ყველაწმინდაა. შიდა სივრცის გადაწყვეტის მიხედვით, ის სამხავიანი ბაზილიკაა, მაგრამ გუმბათოვანი გადახურვა აქვს. თანაც ტაძარს ერთის ნაც-

ვლად ორი რვაწახნაგა გუმბათი ადგას, რაც მას მკვეთრად გამოარჩევს სხვა ქართული ძეგლებისგან. გარდა ამისა, გურჯაანის ყველაწმინდის ტაძარსა და აქ არსებულ მამათა მონასტერს უკავშირდება ლევენდა ივერიის ღვთისმშობლის სასწაულმოქმედ ხატზე, რომელიც აქ წლების განმავლობაში ინახებოდა.

გურჯაანის ღვთისმშობლის მიძინების მონასტერი ქალაქიდან ორი კილომეტრის დაშორებით, კახთუბნის ხეობაში მდებარეობს. წერილობითი წყაროები ტაძრის აგების შესახებ არ მოგვცავენ, თუმცა სტილისტიკური ანალიზი აჩვენებს, რომ იგი VIII-IX საუკუნეებს უნდა ეკუთვნოდეს.

ტაძარი აგებულია შერეული მასალით: კარგად შერჩეული ფორმის რიყის ქვით ამოყვანილია გარეთა კედლები, აფსიდი, გვერდითი ნაგები და პატრონიკები; შირიმი ნახმარია

კედლების კუთხეებში (წყობის გასამაგრებლად), ხოლო აგურით ამოყვანილია მთელი შუა ნაგი, კედელ-კამარა-გუმბათებიანად. ჩვეულებრივი კვადრატული აგურის გარდა, აქ გვხვდება საგანგებო ფორმის აგური სვეტის-თავებისა და სხვა სპეციფიკური დეტალების-თვის. ნაგებიც და გუმბათიც გადახურულია ღარისებური კრამიტით.

ტაძრის ინტერიერი სამ ნაგად იყოფა. შუა მაღალი ნაგი ორფერდა სახურავითაა გადახურული, ნალისებრი აფსიდით სრულდება და სამი კვადრატისგან შედგება. პირველსა და მესამე კვადრატებზე ამოყვანილია რვაწახნაგა გუმბათები ტრომპების მეშვეობით (ტრომპი კონსტრუქციაა, რომლითაც გუმბათის წრიული საფუძველი საფეხურებრივად უკავშირდება საყრდენ კვადრატს). დასავლეთი გუმბათი ოდნავ მაღალი და განიერია, ვიდრე აღმოსავლეთისა.

ნალისებრი აფსიდის გვერდით საკურთხეველის დამხმარე სათავსები: სამკვეთლო (ჩრდილოეთით) და სადიაკვნეა (სამხრეთით). მთავარ ნაგს სამხრეთსა და ჩრდილოეთიდან ეკვრის კამარებით გადახურული ორი გვერდითი ნაგი, რომლებიც ერთმანეთს თავიანთივე სიგანის ნაგით უკავშირდებიან დასავლეთი მხრიდან. სამივე ნაგი ორსართულიანია, აღმოსავლეთ დაბოლოებებში დამატებითი სამლოცველო ეკვდრებით, ხოლო დასავლეთი ნაწილი სამ იარუსად განლაგებული

ნალისებრი თაღებით იხსნება და წარმოქმნის პატრონიკეს, ანუ საგანგებო ადგილს საზოგადოების მაღალი წრის წარმომადგენლებისთვის ლიტურგიის მოსასმენად. პატრონიკეებად შეიძლება ჩაითვალოს აგრეთვე ჩრდილოეთი და სამხრეთი მეორე სართულის სათავსები.

ტაძარს შესასვლელი აქვს სამხრეთიდან და დასავლეთიდან. დასავლეთ მხარეს ამ ფუნქციას ითავსებს დამატებითი სწორკუთხა მოყვანილობის სათავსი – ნარტექსი, რომელიც დასავლეთ სათავსს მთელ სიგრძეზე ეკვრის და ტაძრის მშენებლობის თანადროულად მიიჩნევა. იგი ვიწრო კარით უკავშირდება ტაძრის მთავარ სივრცეს და აქვს კიდევ ერთი მცირე ზომის ნიშა ზედა სართულზე ასასვლელად. მის თავზე დია ტერასაა, რომელსაც ადრე მოაჯირი უნდა ჰქონოდა.

ტაძარში მიმსვლელი თავდაპირველად აღმოსავლეთ ფასადს მიაღებდა. ის სხვა ფასადებზე მეტად არის გაფორმებული. დეკორატიული მორთულობის ძირითადი ელემენტია ქვის წყობაში თითო საფეხურით შეღრმავებული, ნალისებური თაღით დაბოლოებული არეები, რომლებიც შიდასტრუქტურულ დანაწილებას იმეორებენ. შუა ნაწილის ორი თაღი ყველაზე მაღალია, შესაყართან დეკორატიული ჯვარი ადგათ თავზე. გვერდით ნაგებში ორ-ორი თაღით, სარკმლებია, ამათგან პირველი სართულის სარკმლებს თავზე ჯვრები აქვთ გამოსახული. მოზრდილი ჯვარი უნდა

საყრდენ კვადრატებს რვაწახნაგა გუმბათების წრიული საფუძველი საფეხურებრივად უკავშირდება. დასავლეთი გუმბათი ოდნავ მაღალი და განიერია, ვიდრე აღმოსავლეთისა, რაც ინტერიერშიც კარგად ჩანს

დასავლეთი ფასადი (ზემოთ) და ჩრდილოეთის ფასადი (ქვემოთ)

ყოფილიყო საკურთხეველის სარკმლის თავზე, რომელიც ფასადის კომპოზიციურ ცენტრად შეიძლება ჩაითვალოს.

სამხრეთ ფასადზე, პირველი სართულის დონეზე შირიმით მოპირკეთებული ფართო კარია. მის თავზე შირიმისვე ქვის წყობით გამოყვანილი ყვითელი ჯვარი რიყის ქვის წყობაშია ჩასმული და შემოფარგლულია ნალისებრი თაღით. ამ თაღის გასწვრივ აღმოსავლეთით გაჭრილია სწორკუთხა მოყვანილობის დიდი

სარკმელი, რომელიც სადიაკვნეს ეკუთვნის და გვიანდელი უნდა იყოს. შესასვლელის ზემოთ მეორე სართულის გარშემოსავლელის ოთხი თაღია გახსნილი. კარი და სარკმლები მკვეთრად გამოიყოფა ფასადის დიდ, დაუნაწევრებელ ზედაპირზე და ძალიან მკაფიო რიტმულ მახვილს ქმნის მის ცენტრში. რიტმულობის შთაბეჭდილებას ზრდის შუა ნაყის სარკმლებიც და განსაკუთრებით ორი გუმბათის ყელი დასაფხვურებული საფასადო სიბრტყეებით და მათ შუა დატოვებული ინტერვალით.

ჩრდილოეთ ფასადი არქიტექტურული ფორმებით სამხრეთის ანალოგიურია, მაგრამ აქ არ არის ტაძარში შესასვლელი, გვაქვს ჩრდილოეთ პატრონიკის ოთხი დიობი. აქედან სამი სარკმელია და ერთიც კარი, რომელიც მეორე სართულის წინ ადრე არსებულ ბაქანზე უნდა გასულიყო.

დასავლეთ ფასადი ყველაზე ნაკლებად გამომსახველია, მთავარ მახვილად აღიქმება აგურით ნაწყობი ნალისებურთაღიანი, განიერი და მაღალი შესასვლელი, რომელიც ნარტექსის (ქრისტიანული ტაძრის შესასვლელი — სათავსი, რომელიც მას აკრავს, ჩვეულებრივ, დასავლეთის მხარეზე; განკუთვნილი იყო მათთვის, ვისაც მლოცველთა მთავარ სადგომში შესვლის უფლება არ ჰქონდა) თავზე მოწყობილ ტერასას დასავლეთ პატრონიკესთან აკავშირებს.

ვახუშტი ბატონიშვილის მიხედვით, გურჯაანის ყველაწმინდა ჯერ კიდევ თამარ მეფის დროიდან ენისელ მოურავთა მფლობელობაში ყოფილა, ხოლო XVII საუკუნიდან თავად ჯანო ანდრონიკაშვილის სამფლობელოს წარმოადგენდა. მისი გარდაცვალების შემდეგ კი თავად ნოდარ ჯორჯაძეს გადაეცა, რომლის სახელსაც უკავშირდება ტაძრის ძირეული რესტავრაცია და გადაკეთებები XVII საუკუნეშივე. ის უმთავრესად შეეხო აღმოსავლეთის ფასადის ცენტრალურ დეკორატიულ თაღს, ასევე გამაგრდა დასავლეთის გუმბათის ყელი, კარნიზი და გადახურვა. სავარაუდოდ, ამ პერიოდშივე უნდა დაფარულიყო ტაძრის კედლები ფერწერით. სამწუხაროდ, ჩვენთვის უცნობია აქ არსებული მოხატულობანი.

ტაძრის მომდევნო რეკონსტრუქცია 1938 წელს საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამსახურმა წარმართა. გაიწმინდა ტაძრის დასავლეთი ნაწილი მიწის საფრისგან

და გამოჩნდა პატრონიკესკენ მიმავალი კიბის მცირე ნაშთები. სამწუხაროდ, ამ სამუშაოების დროს შეიცვალა სამხრეთ ფსადის თავდაპირველი სახე, ამოშენდა ოთხი დიდი ღიობი და აგრეთვე ჩრდილოეთ ფსადის აღმოსავლეთ ღიობი. გამაგრდა და შეკეთდა რიგი არქიტექტურული ელემენტები, რის გამოც ზოგიერთმა დეტალმა თავდაპირველი ფორმა დაკარგა. ამ სამუშაოების დროს ტაძრის სამხრეთ ფსადთან, რამდენიმე ნაბიჯში გაიხსნა საიდუმლო ოთახი, რომელიც გადახურული ყოფილა ნახევარწრიული კამარით.

გურჯაანის ყველაწმინდის ტაძართან და აქ არსებულ მამათა მონასტერთან დაკავშირებულია ლეგენდა ივერიის ღვთისმშობლის სასწაულმოქმედ ხატზე, რომელიც წლების განმავლობაში აქ ინახებოდა. მღვდლის, პოლიკარპე კარბელაშვილის ცნობით, ხატის ცენტრალური ნაწილი (ღვთისმშობელი ყრმით) საღებავით ყოფილა დაწერილი, ხოლო გარშემო მოოქრული ჭედური ჩარჩო ჰქონია შემოვლებული. ხატის სიგრძე დაახლოებით 30 გოჯი იყო, ხოლო სიგანე — 7. ამ ხატთან დაკავშირებული ყოფილა ასეთი ისტორია: 1615 წლის შემოდგომაზე შაჰ-აბასის კახეთში ლაშქრობის დროს გურჯაანის ყველაწმინდის მონასტრის წინამძღვარი ყოფილა მამა იოანე. მან შეკრიბა მონასტრის სამძო და მათთან ერთად გადაწყვიტა, მონასტერი არ მიეტოვებინათ, მაგრამ ტაძრის სიწმინდეები და საეკლესიო ნივთები დროებით ტაძრის ქვემოთ საიდუმლო ოთახში გადაემაღათ. იმავე ღამეს მამა იოანეს სიზმარში ყოვლადწმინდა ღვთისმშობელი გამოეცხადა და უბრძანა, წამებულის მონასტრის წმინდა გიორგის ტაძრის (ყველაწმინდას მონასტრიდან 1-2 კილომეტრში) სვეტში პატარა ნიშა ამოეჭრა, იქ ივერიის ღვთისმშობლის ხატი დაებრძანებინა, ხოლო ნიშა ამოექოლა. მეორე დილას მამა იოანეს ძმებისთვის გაუცნია ღვთისმშობლის ნება და ხატი სვეტში დაუმალავს. შაჰ-აბასის შემოჭრის შემდეგ აოხრდა მრავალი სოფელი და მონასტერი, მათ შორის ყველაწმინდასა და წამებულის მონასტრებიც, დაიხოცნენ ბერებიც. ამდენად, დიდი ხნის განმავლობაში ამ მონასტრებში ღვთისმსახურება შეწყდა.

200 წლის შემდეგ კახეთის მონასტერში მცირე სამო იღუმენ გაბრიელის წინამძღოლობით სასულიერო ცხოვრებას ადადგენს.

ტაძრის ინტერიერის ნაწილი (პატრონიკე)

შირიშის ქვა გამოყენებულია კედლების კუთხეებში, წეობის გასამაგრებლად

1820-1822 წლებისთვის იწყებენ ღვთისმშობლის ხატის ძიებას, მაგრამ უშედეგოდ. ერთხელაც, მამა გაბრიელმა სიზმრად იხილა ყოვლადწმინდა, რომელმაც აუწყა ხატის ადგილსამყოფელი. მეორე დღეს მამა გაბრიელი ვეჯინის ამაღლების მონასტრის წინამძღვარ მამა იოსტოსისთან (ერისკაცობაში თავად ანდრონიკაშვილი) და გურჯაანელი მღვდლის, აბრაამ დემუროვსა და უამრავ მლოცველთან ერთად გაემართა წამებულის მონასტრისკენ. მითითებულ ადგილას კედლის გახსნის შემდეგ იპოვეს ივერიის ღვთისმშობლის ხატი და კახთუბნის მონასტერში წამოაბრძანეს.

მონასტერი კვლავ დაცარიელდა დაახლოებით 1845 წელს, როცა აქაური ბერები ხირსის სტეფანწმინდის მონასტერში გადაიყვანეს. ხატი კი გურჯაანში მღებარე წმინდა გიორგის ეკლესიაში გადაიტანეს. წელიწადში ორჯერ, ღვთისმშობლის მიძინებისა და ტაძრის დღესასწაულზე, ბრწყინვალე შვიდეულის ორშაბათს ხატს მიაბრძანებდნენ კახთუბნის მონასტერში, სადაც წირვა-ლოცვა აღველინებოდა... ამჟამად ხატის ადგილსამყოფელი კვლავ უცნობია.

ხატის შესახებ და ტაძარში არსებულ სხვა საეკლესიო ნივთებზე ცნობებს ვხვდებით გაზეთ „ივერიაში“. აქ ძველი საეკლესიო ნივთებიდან დაცული ყოფილა ვერცხლის საცეცხლური. მასზე არსებული წარწერით ირკვეოდა, რომ ტაძრისთვის შეუწირავს იმერეთის მეფე სოლომონის დას, მარიამს. ასევე აქ ინახებოდა ერთი პარაკლიტონი, გადაწერილი ზოსიმე კოჭობაძის მიერ მეფეთმეფის ასულის ქეთევანის ბრძანებით და ერთი სახარება. ეს უკანასკნელი ეტრატზე ყოფილა ნაწერი და დართული ჰქონია მახარებელთა მინიატურები. სახარებაზე არსებული წარწერით, გადამწერი იყო ვინმე გიორგი, ხოლო თვით სახარება ენისელი მოურავის შვილს, ქაიხოსროს ეკუთვნოდა.

ტაძრის კედლებზე რამდენიმე ჯვარია გამოსახული

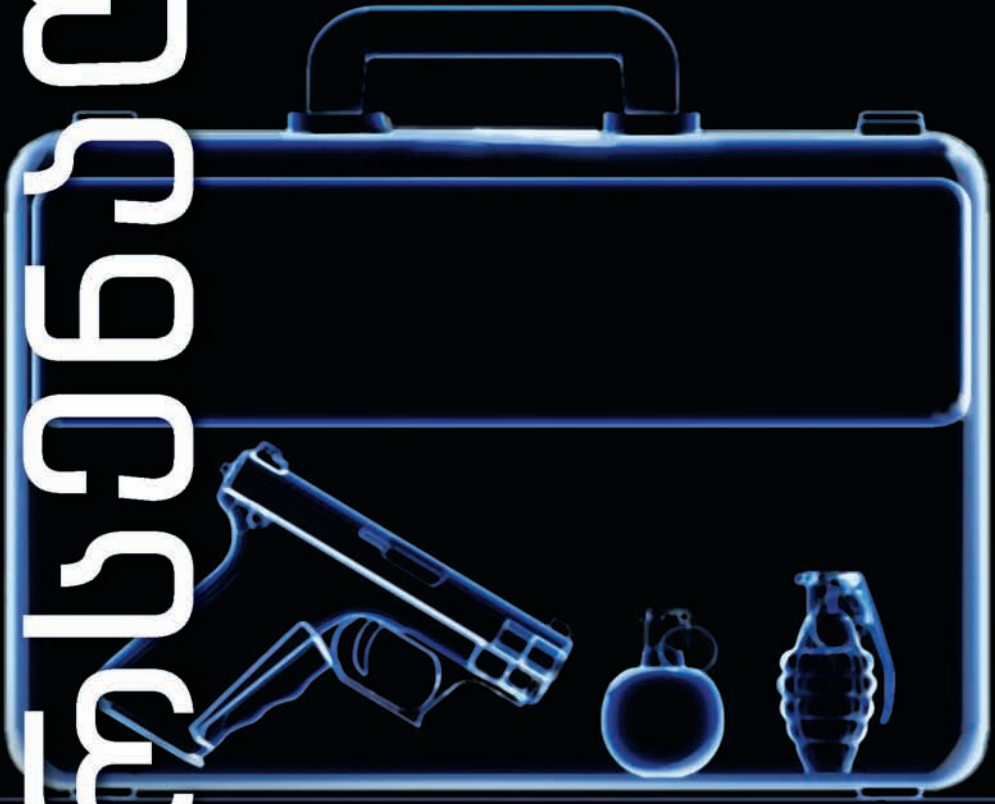

კახთუბნის მონასტერი წარმოადგენდა საღვთისმეტყველო სკოლას, სადაც სასულიერო პირებს ამზადებდნენ. მღვდელი პოლიკარპე კარბელაშვილი ასახელებს რამდენიმე აქ აღზრდილ სასულიერო პირს, მათ შორის არიან: მიხეილ, გიორგი, იოანე და ნიკოლოზ კობიაშვილები, სტეფანე წიბლაშვილი, გიორგი ჯოხაძე, იასონ ქიტოშვილი.

მარიამ სასლისუციშვილი

ინფორმაცია, რომელიც მიზანში ხვდება!

საქსენაში

სამხედრო-ანალიტიკური
ყოველთვიური ჟურნალი

იკითხეთ პრესის გამავრცელებლებთან!
წიგნები ადგილზე მითანიონ-elva.ge; ტელ: 238 26 73; 238 26 74; 238 26 76

პეტლიურას ომი მთლიანი უკრაინისთვის

რატომ ვერ ბაარუსეს
უკრაინელები...

2014 წლის თებერვალში მესამე უკრაინული რევოლუცია მოხდა. უკრაინელმა ხალხმა კიდევ ერთხელ დაამტკიცა, რომ თვითორგანიზაცია და საკუთარი იდეალების ერთგულება შეუძლია. მსოფლიომ ეს ჯერ კიდევ 1918 წელს შეიტყო, პირველი უკრაინული რევოლუციის დროს.

სიმონ პეტლიურა

1917 წლის თებერვალში ცარიზმი დაემხო. რუსეთის მთელ იმპერიაში მძლავრი ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ტალღა აზვირთდა. უკრაინაში შეიქმნა ცენტრალური რადა, რომელმაც ავტონომია მოითხოვა. რადის თავმჯდომარედ ისტორიკოსი მიხაილო გრუშევსკი (სოციალისტ-რევოლუციონერთა, ანუ ესერების პარტიიდან) აირჩიეს, გენერალურ მდივნად კი მწერალი ვოლოდიმერ ვინიჩენკო (სოციალ-დემოკრატი). სამხედრო საქმეთა გაძღოლა სოციალ-დემოკრატს, ყოფილ სემინარიელსა და ჟურნალისტს, სიმონ პეტლიურას დაეკისრა.

უკრაინის სახელმწიფოს თვითდამკვიდრებისთვის ბრძოლა ურთულეს ვითარებაში მიმდინარეობდა. დროებით მთავრობას უკრაინის ავტონომიაზე არაფრის გაგონება არ სურდა. გერმანიას, თავის მხრეზე, უკრაინის მიმართ იმპერიული ზრახვები ამოძრავებდა. თუმცა პირველი მსოფლიო ომის მიწურულს გერმანია უძძიმეს მდგომარეობაში აღმოჩნდა. ბერლინში უკვე შიმშილობა იწყებოდა. მძიმე ვითარება იყო ვენაშიც. გერმანია კაპიტულაციის გამოცხადებას აპირებდა, თუმცა რუსეთის თებერვლის რევოლუციამ ეს ჩაშალა.

— მოვლენების ჩვენს სასარგებლოდ შემოტრიალების შანსი წარმოიქმნა, — წერს გერმანელი ისტორიკოსი კურტ ფონ ტიპელსკირნი.

ფრონტი იმხანად მდინარე ზბრუჩზე გადიოდა, რომელიც უკრაინის დასავლეთით ერთ ნაწილს ჰყოფდა აღმოსავლეთ უკრაინისგან. გერმანელები ამზადებდნენ ოპერაციას, რომელიც რუსეთის ომიდან გამოსვლითა და უკრაინის ოკუპაციით უნდა დასრულებულიყო.

რუსეთ-უკრაინის ომის დასაწყისი

ბოლშევიკური გადატრიალების შემდეგ რუსეთმა უკრაინაში ჯარი შეიყვანა. დაიწყო ომი. 1918 წლის იანვარში გააფთრებული ბრძოლების შემდეგ, რუსებმა კიევი დაიკავეს. ცენტრალური რადა იძულებული შეიქნა, გერმანელებისთვის დახმარება ეთხოვა. მალე 300-ათასიანი გერმანული არმია უკრაინაში შეიჭრა. რუსები განდევნეს, მაგრამ ისინი გერმანელებმა ჩაანაცვლეს. მალე მათ ცენტრალური რადა დაშალეს. უკრაინის პეტმანად (კახაკთა ჯარის არჩეულ მეთაურად) მეფის არმიის ყოფილი გენერალი და მსხვილი მემამულე პავლო სკოროპადსკი გამოაცხადეს. დაიწყო გერმანიაში სურსათისა და ქვანახშირის მასიურად გაზიდვა.

სამას წელიწადს იმპერიის ნაწილად ყოფნამ თავისი შედეგი გამოიღო. უკრაინა რუსულენოვან და უკრაინულენოვან მოქალაქეებად დაიყო. ცარიზმის დროს რუსულენოვან უკრაინას განეკუთვნებოდნენ მემამულეები,

ვაჭრები, რუსული ინტელიგენცია. მუშები უკრაინულენოვანი რჩებოდნენ, ასევე სოფელი და იქიდან გამოსული მცირერიცხოვანი, თუმცა ნიჭიერი ინტელიგენცია (უკრაინული უნივერსიტეტი მაშინ არ არსებობდა). რუსულენოვანი უკრაინა რეალურად ცარიზმის დროს ჩამოყალიბდა.

ჰეტმანი პავლო სკოროპადსკი რუსულენოვანი უკრაინის წარმომადგენელი გახლდათ, ძველი კაზაკური გვარის შთამომავალი. მისი წინაპარი ივანი თავის დროზე ჰეტმან მახეპას განუდგა და პეტრე პირველს მიემხრო. სანაცვლოდ პეტრემ დიდძალი მამულები და უკრაინის ჰეტმანობა უბოძა. ივანის დახმარებით რუსეთმა უკრაინის ავტონომია საბოლოოდ დაასამარა. ამის შემდეგ სკოროპადსკების გვარი რუსეთის ტახტს პირნათლად ემსახურებოდა. პავლოც გამონაკლისი არ ყოფილა. სამხედრო სასწავლებელი დაამთავრა და ერთხანს ნიკოლოზ II-ის ამაღამიაც მსახურობდა. იბრძოდა პირველ მსოფლიო ომში. თავი გამოიჩინა, როგორც მამაცმა და ნიჭიერმა მეთაურმა. რევოლუცია რომ არა, ალბათ ბოლომდე რუსეთის იმპერიის ერთგული დარჩებოდა. თებერვლის რევოლუციამ კი ეროვნული ტაღლა ააზვირთა. უამრავმა უკრაინელმა, მათ შორის მათაც, ვისი მშობლიური ენა რუსული იყო, თავიანთი ფესვები გაიხსენეს. მათ შორის იყო პავლო სკოროპადსკიც, რომელმაც ცენტრალურ რადას თავისი სამსახური შესთავაზა.

— კორპუსი, რომელსაც სკოროპადსკი მეთაურობდა, ერთ-ერთი პირველი იყო, რომელმაც თავი უკრაინიზებულად გამოაცხადა. ამის გამო დროებითი მთავრობა მის დაშლას და სკოროპადსკის ტრიბუნალისთვის გადაცემას აპირებდა. მეთაური მისმა ჯარისკაცებმა დაიცვეს და ხელისუფლება იძულებული გახდა, დაეთმო. კორპუსი ფრონტიდან მოხსნეს და უკრაინაში გადმოისროლეს, — წერს მწერალი და ისტორიკოსი ვასილი ივანისი, რუსეთის საიმპერატორო არმიის ოფიცერი, შემდგომში თეთრი მოძრაობის მონაწილე.

არმიის გაშპრანინება

დაიწყო არმიის მასობრივი უკრაინიზაცია. დროებითი მთავრობა ამოდ ცდილობდა ხელის შეშლას. მალე სკოროპადსკი თავისუფალ კაზაკთა ატამანად აირჩიეს. ამან რადის ხელმძღვანელები შეაშფოთა.

— რადაში უმრავლესობას ლიბერალ-სოციალისტები შეადგენდნენ. სკოროპადსკი მათთვის პანი და ექსპლუატატორი იყო. თანაც, გენერალი უკრაინულად არ ლაპარაკობდა, რის გამოც უცხოვდ მიაჩნდათ. მის წინააღმდეგ ინტრიგების მთელი გორგალი აზვირთდა, — წერს უკრაინელი ისტორიკოსი, პროფესორი ვოლოდიმირ სერგიიჩუკი.

ინტრიგებმა შედეგი გამოიღო. სკოროპადსკიმ გადადგომის შესახებ განაცხადა. რუსეთ-უკრაინის ომის დაწყების შემდეგ გენერალი შეიარაღებულ ძალებში დაბრუნდა და ქვეყნის დამოუკიდებლობისთვის იბრძოდა, გერმანელების მოსვლის შემდეგ კი უკრაინის ჰეტმანი გახდა. სახელმწიფო გადატრიალება გერმანული ხიშტების დახმარებით განხორციელდა. ამის შემდეგ გაიმართა ე.წ. ჰეტმანის არჩევნები, რომლის შედეგები წინასწარ იყო ცნობილი.

ცენტრალური რადის ლიდერებმა ახალი

კიევის პედაგოგიური მუზეუმის შენობაში 1917 წელს უკრაინის ცენტრალური რადა განთავსდა

ლოცვა სოფიის მოედანზე კიევში, უკრაინის ჰეტმანად პავლო სკოროპადსკის გამოცხადების შემდეგ

უკრაინის პეტმანი პავლო სკოროპადსკი

ხელისუფალი არ მიიღეს და ოპოზიციაში ჩაუდგნენ. გამოიკვეთა რადიკალური ფრთა, რომელსაც სიმონ პეტლიურა მეთაურობდა.

სემინარიელის ფხვარითი

სიმონ ვასილიჩ პეტლიურა სოფელ კობილიაკიში (პოლტავის მხარე) გაიზარდა მეეტლის ოჯახში. პოლტავის სასულიერო სემინარიაში სწავლისას რევოლუციონერებს დაუახლოვდა და უკრაინის რევოლუციური პარტიის (რუპ-ის) წევრი გახდა. ალექსანდრე შუკი, რომელიც პეტლიურასთან ერთად სემინარიაში სწავლობდა, მას მხიარულ, გულკეთილ ყმაწვილად ახასიათებს. პეტლიურა ყველა ოინბაზობის სულის ჩამდგმელი გახლდათ. ლექტორს ასეთ კითხვებსაც უსვამდა: „შეუძლია თუ არა რომის პაპს ველოსიპედზე სეირნობა“ ან „უყვარდა თუ არა წმინდა პეტრეს ლუდი“.

პეტლიურამ სემინარიელების საფეხურით გუნდი ჩამოაყალიბა. რექტორმა არ მოიწონა სასულიერო სემინარიის სტუდენტთა ტრუსების ამარა სირბილი და ბურთის დევნა.

პეტლიურამ მიუგო, — საღვთო სჯულში რომ ამის შესახებ არაფერი წერიაო?

რექტორთან პეტლიურას ურთიერთობა დაიძაბა. მალე პოლტავის მხარეში ებრაელთა დარბევები დაიწყო. პეტლიურამ თანამოაზრეებთან ერთად დამცავი რაზმი შექმნა. ამ პერიოდიდან იწყება მისი მეგობრობა ვლადიმერ (ზევე) ჟაბოტინსკისთან (სიონისტური მოძრაობის ერთ-ერთი მთავარი იდეოლოგი). სემინარიის რექტორმა პეტლიურა დაიბარა და უთხრა, ურთიერთ მძაკაცობა მომავალ მღვდელს არ ეკადრებაო. პეტლიურა აღმოფოთდა, — ქრისტე ხომ ებრაელი იყო!..

რექტორმა მსტორები მიუჩინა. მალე რამდენიმე სემინარიელთან, მათ შორის პეტლიურასთან, ჩხრეკა მოაწყვეს და მარქსისტული ლიტერატურა აღმოუჩინეს.

პეტლიურა სემინარიიდან გარიცხეს.

„მსაა დამოუკიდებლობა?!“

ლვოვი მაშინ ავსტრია-უნგრეთის იმპერიის შემადგენლობაში შედიოდა. პეტლიურა ლვოვში გაემგზავრა და წელიწად-ნახევარი თანამშრომლობდა ივან ფრანკოსთან, ხოლო კიევიში დაბრუნების შემდეგ ვოლოდიმერ ვინიჩენკოსთან ერთად უკრაინის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ერთ-ერთი დამაარსებელი გახდა. აქვეყნებდა პოლიტიკურ სტატიებს გაზეთ „სლოვოში“, მონაწილეობს 1905-1907 წლების გამოსვლებში. რევოლუციის ჩახშობის შემდეგ ყუბანში გაემგზავრა, სადაც ჯერ ბუდალტრად, შემდეგ კი სახალხო მასწავლებლად მუშაობდა. 1909 წლიდან პეტლიურა მოსკოვში გადავიდა და ჟურნალ „უკრაინსკაია ჟინისის“ რედაქტორი გახდა.

— ეს იყო რუსულენოვანი და ლიბერალური, მაგრამ მაინც პატრიოტული ჟურნალი, — წერდა უკრაინელი მწერალი, პოეტი და მთარგმნელი ტოდოსი ოსმაჩკა. ჟურნალში იბეჭდებოდნენ ალექსეი ტოლსტოი, მაქსიმ გორკი, ლენინი, ანატოლი ლუნახარსკი. ყურადღება ეთმობოდა ქართულ თემატიკასაც. პეტლიურამ ვრცელი სტატია მიუძღვნა ილია ჭავჭავაძეს. გამოაქვეყნა ილიასა და ვაჟას ლექსების რუსული თარგმანებიც.

პირველი მსოფლიო ომის მოახლოებასთან ერთად, შეიქმნა „უკრაინის განთავისუფლების კავშირი“ (სვუ), შტაბ-ბინით ვენაში. კავშირის მიზანი იყო ავსტრიისა და გერმანიის დახმარებით უკრაინის დამოუკიდებლობის მიღწევა.

დმიტრო დონცოვმა, სვუ-ს ერთ-ერთმა იდეოლოგმა, პეტლიურას მათ რიგებში გაწევრება შესთავაზა. პეტლიურამ უარით უპასუხა. მეტიც, თავისი ჟურნალის ფურცლებზე გამოაქვეყნა სტატია, რომელშიც უკრაინელებს, რუსებთან ერთად, გერმანელთა წინააღმდეგ ბრძოლისთვის მოუწოდა.

პეტლიურა ლიბერალურ და სოციალისტურ პოზიციებზე იდგა. დონცოვმაც მას პოლიტიკური იმპოტენტი უწოდა. მალე პირველი მსოფლიო ომი დაიწყო. მეფის მთავრობამ ჟურნალი დახურა, სიმონ პეტლიურას კი ფრონტზე უკრეს თავი, სადაც თებერვლის რევოლუციამ მოუსწოდა.

ის კიევში დაბრუნდა, სადაც გრუშევსკისა და ვინიჩენკოსთან ერთად ცენტრალური რადა შექმნა და სამხედრო საქმეთა გენერალური მდივანი გახდა. იქმნებოდა პირველი უკრაინული პოლკები, რამაც პეტლიურას პოპულარობა გაზარდა. სწელ მსროლელთა მეთაურმა ვეგენი კონოვალეცმა შესთავაზა, ცენტრალური რადა დაეშალოთ, გრუშევსკი და ვინიჩენკო თქვენდამი შურით აღიხსნენ და ეცდებიან, თავიდან მოგიშორონო.

მათ მართლაც დაშალეს პეტლიურას ნაწილები. მალე რუსეთ-უკრაინის ომი დაიწყო. ამ დროს პეტლიურამ თავი გამოიჩინა როგორც მამაცმა და ნიჭიერმა მეთაურმა.

პავლო სკოროპადსკის ძალიან აწუხებდა, რომ მასსა და რადას ლიდერებს შორის უფსკრული ღრმავდებოდა და პეტლიურას კიევის მახლობლად, თავის რეზიდენციაში შეხვდა. ჰეტმანის არგუმენტმა, რომ ასე თუ ისე უკრაინა რუსეთის სისხლიან ოპერეტას გაემიჯნაო, პეტლიურაზე არავითარი ეფექტი არ მოახდინა.

— რომელ უკრაინულ სახელმწიფოზე შელაპარაკებით?! მთავრობის არც ერთი წევრი უკრაინულად არ ლაპარაკობს! უშიშროებაში წამყვან პოსტებზე კვლავ მეფისდროინდელი ჟანდარმები დანიშნეს, არმიაში რუსი ოფიცრები ჭარბობენ! ესაა დამოუკიდებლობა?! — ბობოქრობდა პეტლიურა.

დიპლომატი ვერ შედგა. მალე ჰეტმანმა პეტლიურას დაპატიმრება ბრძანა.

ზურაბიანული დასავლეთი

1918 წლის შემოდგომაზე პირველი მსოფლიო ომი დასრულდა. გერმანია დამარცხდა. ახალ მსოფლიო წესრიგს ანტანტა (ინგლი-

სის, საფრანგეთისა და რუსეთის სამხედრო-პოლიტიკური ბლოკი) ქმნიდა. ინგლის-საფრანგეთის სქემაში დამოუკიდებელი უკრაინისთვის ადგილი განკუთვნილი არ ყოფილა.

საფრანგეთმა რუსეთის იმპერიის აღდგენის სქემა წამოაყენა, — წერს ვასილი ივანისი.

ფრანგული გეგმის თანახმად, უნდა შექმნილიყო ერთიანი ანტიბოლშევიკური ფრონტი, რომელშიც რუსი თეთრგარდები და უკრაინელები უნდა გაერთიანებულიყვნენ. ფრანგებმა დენიკინი დაითანხმეს, უკრაინისთვის ფართო ავტონომია მიეცა. ხელუხლებლად რჩებოდა ჰეტმანის ინსტიტუტი. უკრაინას უნდა ჰყოლოდა საკუთარი არმია, პოლიცია, უშიშროება, დიპლომატიური წარმომადგენლობები საზღვარგარეთ.

სკოროპადსკი მაინც ყოყმანობდა. უკვე მერამდენედ, რადის ლიდერებთან დიპლომატიკადა. ვოლოდიმირ ვინიჩენკო სკოროპადსკისთან შეხვედრას დათანხმდა, მაგრამ ერთი პირობით: პეტლიურა ციხიდან უნდა გამოემთათ. 1918 წლის ნოემბრის ბოლოს, ჰეტმანის ბრძანებით, პეტლიურა საპყრობილიდან

გერმანიის იმპერატორი ვილჰელმ II (მარცხნივ) და ჰეტმანი პავლო სკოროპადსკი უმაღლესი მთავარსარდლის ბანაკში, ბელგიის ქალაქ სპაში. 1918 წლის აგვისტო

მიხაილო გერაშევი

ვოლოდიმირ ვინჩენკო

გაათავისუფლეს. ამის შემდეგ სკოროპადსკი რადის ლიდერებს შეხვდა.

— ქვეყანა გზავჯარედინზეა! მოდი, ერთად გადავწყვიტოთ, რა მიმართულებით წავიდეთ და რა მოვიმოქმედოთ, — განუცხადა რადის ლიდერებს ჰეტმანმა.

პეტლიურას დამოუკიდებლობის დათმობა არ უნდოდა. შეხვედრა უშედეგოდ დასრულდა.

ანტანტის პოზიცია კატეგორიული იყო: ან სკოროპადსკი გადაწყვეტილებას მიიღებს, ანდა მას მტრად განიხილავენ. გარემოცვა არწმუნებდა ჰეტმანს, ფრანგების წინადადება მიეღო — ამ ეტაპზე რუსეთთან გაერთიანების ალტერნატივა არ არსებობს.

— ჩრდილოეთიდან რუსული წითელი არმია გვემუქრება, პოლონეთს გალიციაზე პრეტენზია აქვს, რუმინეთი ბუკოვინას ეპოტინება, ანუ ყოველმხრივ ალყაში ვართ!

სკოროპადსკი მანინც ყოყმანობდა. ჰეტ-

მანმა რადის ლიდერებთან დიალოგი კვლავ სცადა, თუმცა მათი პოზიცია უცვლელი იყო: — დამოუკიდებლობის დათმობა არ შეიძლება!

ხანგრძლივი ყოყმანის შემდეგ, სკოროპადსკიმ ფრანგების წინადადება მიიღო. უკრაინა თანხმდებოდა რუსეთის შემადგენლობაში შესვლას, ოღონდ იმ პირობით, რომ მას ფართო ავტონომია უნდა მისცემოდა, სათანადო გარანტიებით ანტანტის მხრიდან. ინგლისი და საფრანგეთი უმაღლესი დიპლომატიის დონეზე შეხვედრის შემდეგ, სკოროპადსკიც დათანხმდა, დენიკინთან ერთად მოსკოვზე გაეღაშებოდა. საფრანგეთმა ამ ლაშქრობის დაფინანსება იკისრა. გერმანული არმია უკვე უკრაინას ტოვებდა, მაგრამ საფრანგეთმა იმდენს მიადწია, რომ ცალკეული გერმანული ნაწილები მოსკოვზე ლაშქრობაში მონაწილეობისთვის დარჩნენ.

1918 წლის ნოემბრის ბოლოს ჰეტმანმა უნივერსალი (მანიფესტი) გამოსცა, სადაც ნათქვამი იყო, რომ უკრაინა მომავალ არაბოლშევიკურ რუსეთთან გაერთიანდებოდა.

ორი ჯარი ერთი ქვეყანაში

გარემოცვა ჰეტმანს ურჩევდა, უკრაინული რაზმები დაეშალა და მათ ნაცვლად რუსული არმია ჩამოეყალიბებინა. მაშინ კიევი უამრავი რუსი ოფიცერი იყო. არმიის შექმნა ძალიან სწრაფად შეიძლებოდა. სკოროპადსკიმ ამაზე კატეგორიული უარი განაცხადა:

— უკრაინულ სახელმწიფოში შეიძლება მხოლოდ უკრაინული ჯარი არსებობდეს!

მოვლენები კი ელვის სისწრაფით ვითარდებოდა. ჰეტმანის უნივერსალმა ყველა აღაშფოთა. კიეველი სტუდენტები ქუჩაში გამოვიდნენ. პოლიციამ მანიფესტანტების დაშლა სცადა, მაგრამ ამაოდ. მაშინ ჰეტმანმა თავის სერდიუკებს (დაქირავებული კვეთი კაზაკები უკრაინიდან, ჰეტმანის პირადი გვარდია) დედაქალაქში წესრიგის დამყარება უბრძანა, მაგრამ სერდიუკების უფროსმა ბრძანების შესრულებაზე უარი განაცხადა.

სკოროპადსკიმ რუსული რაზმების ფორმირება მხოლოდ ამის შემდეგ დაიწყო, თუმცა უკვე გვიანი იყო. უკრაინა ბოტოქრობდა. ბელაია ცერკოვი (კიევთან ახლოს) შეიქმნა უკრაინის დირექტორია, რომელშიც ყველა უკრაინული პარტია გაერთიანდა. დირექტორიის თავმჯდომარედ ვოლოდიმირ ვინჩენკო აირჩიეს, სამხედრო საქმეთა გაძღოლა კი კვლავ პეტლიურას დაეკისრა. ჰეტმანის

სერდიუკები ღირუქტორიის მხარეს გადავიდნენ. გერმანული არმია უკრაინას ტოვებდა. სკოროპადსკი მხოლოდ რუსული რაზმებისა და ცალკეული გერმანული ნაწილების ამარა დარჩა.

კიევი არ წყდებოდა სტუდენტების დემონსტრაციები. რუსმა თეთრგვარდელებმა მანიფესტანტებს ცეცხლი გაუხსნეს. პროფესორ სერგიიჩუკის ცნობით, რუსებს შორის მომავალი მწერალი მიხაილ ბულგაკოვიც იმყოფებოდა, სტუდენტების ერთ-ერთი ლიდერი კი ალექსანდრ დოვჟენკო გახლდათ, შემდგომში საბჭოთა კინორეჟისორი, მწერალი და კინორამატურგი.

რუსების დახმარებით ჰეტმანმა კიევი კონტროლი აღადგინა, მაგრამ ეს საკმარისი არ აღმოჩნდა. უკრაინაში საერთო-სახალხო აჯანყება დაიწყო. პეტლიურას მეთაურობით ამბოხებულები კიევისკენ დაიძრნენ.

გადამწყვეტი ბრძოლა კიევის მისადგომებთან გაიმართა. უკრაინულ არმიას, რომელსაც პეტლიურა მეთაურობდა, რუსულ-გერმანული გაერთიანებული ჯარი დაუპირისპირდა. ჰეტმანი დროის მოგებას ცდილობდა, დღე-დღეზე ოდესაში ანტანტის დესანტი უნდა გადმომსხდარიყო. სკოროპადსკი დარწმუნებული იყო, რომ ამის შემდეგ ძალთა თანაფარდობა უკვე მის სასარგებლოდ შეიცვლებოდა. პეტლიურამ ჯარს მოუწოდა: —

კიევი რაც შეიძლება სწრაფად უნდა ავიღოთ!

ქალაქის მისადგომებთან უკრაინელებმა მტერი სასტიკად დაამარცხეს. ჰეტმანი გერმანული სანიტარიული მატარებლით საზღვარგარეთ გაიქცა, გამარჯვებული უკრაინული არმია კი კიევიში შევიდა. წინ მას თეთრ ცხენზე ამხედრებული პეტლიურა მიუძღოდა.

მოსახლეობა მოსულეებს აღტაცებით შეეგება. რეკდენ ეკლესიის ზარები. ხალხი ერთმანეთს ეხვეოდა და გამარჯვებას ულოცავდა.

ასე აღსრულდა პირველი უკრაინული რევოლუცია.

პარტიზანული ომი

1919 წლის 22 იანვარს აღმოსავლეთ და დასავლეთ უკრაინა ერთიან დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ გაერთიანდნენ. თუმცა უკრაინა მალე მოექცა ცეცხლის რკალში. ჩრდილოეთიდან რუსული წითელი არმია შემოიჭრა, გალიჩინა პოლონელებმა დაიკავეს, ბუკოვინა — რუმინელებმა, იმიერკარპატისპირეთი — ჩეხებმა. ოდესაში ანტანტის დესანტი შევიდა და მთელ სამხრეთ რეგიონში რუსი თეთრგვარდიელები გააბატონა. 1919 წლის თებერვალში რუსულმა წითელმა არმიამ კიევი დაიკავა. მალე ვოლოდიმირ ვინიჩენკო გადადგა და სხვა ლიდერებთან ერთად ემიგრაციაში გაემგზავრა. ერთადერთი, ვინც პოსტზე დარჩა და ბრძოლა განაგრძო, პეტლიურა იყო.

გერმანელი ჯარისკაცის მიერ კიევიში 1918 წელს გადაღებული ფოტო

ქალაქი ივანო-ფრანკოვსკი. უკანა პლანზე აღმინისტრაციული შენობა მოჩანს, რომლის წინ მდგარი სკულპტურა სიმბოლურად გამოხატავს დასავლეთი და აღმოსავლეთი უკრაინის ერთიანობას

ქუჩის დასახელება კიევში

— პეტლიურამ დამპყრობლებს თავს პარტიზანული ომი მოახვია, — წერს ვოლოდიმირ სერგიიჩუკი.

1919 წლის გაზაფხულზე უკრაინული არმია კონტრიერიშივე გადავიდა. წითლები უკრაინის დედაქალაქიდან განდევნეს, კიევზე კვლავ ეროვნული დროშა აღიმართა, თუმცა პეტლიურამ ქალაქის შენარჩუნება ვერ მოახერხა. მალე კიევი დენიკინელებმა დაიკავეს. 1920 წელს უკრაინელებმა პოლონელებთან ერთად კვლავ დაიკავეს კიევი, მაგრამ რამდენიმე თვის შემდეგ რუსულმა წითელმა არმიამ ის დაიბრუნა. 1920 წლის ოქტომბერში რუსეთ-პოლონეთს შორის ზავი დაიდო. რუსეთი

დათანხმდა, პოლონეთს გადასცემოდა მთელი გალიჩინა და ვოლინის ნაწილი, სამაგიეროდ, ვარშავას პეტლიურას დახმარება უნდა შეეწყვიტა. ანტანტა ოთხწლიანი ომით იყო გადაქანცული და მშვიდობა სურდა. ამრიგად, უკრაინელები მარტო დარჩნენ. პეტლიურა კი ომს მაინც განაგრძობდა. შეიარაღებული ბრძოლა მხოლოდ 1922 წელს ჩაიცხრა. სიმონ პეტლიურა იძულებული გახდა, ემიგრაციაში წასულიყო. 1924 წლიდან მან უკრაინის ემიგრაციული მთავრობა პარიზში ჩამოაყალიბა.

1926 წლის 25 მაისს საბჭოთა აგენტმა სამუილ შვარცბარდმა პარიზში სიმონ პეტლიურა მოკლა. პავლო სკოროპადსკი კი გერმანიაში გარდაიცვალა 1945 წელს. ასე დასრულდა დიდი ეპოქა უკრაინელი ერის ცხოვრებაში.

ვინ იყო მართალი, პეტმანი სკოროპადსკი თუ პეტლიურა? დისკუსიებს წერტილი 1991 წლის დეკემბერში დაესვა. უკრაინის დამოუკიდებლობა უკვე გამოცხადებული იყო, მზადდებოდა რეფერენდუმი, რომელსაც ხალხის ნება უნდა დაედასტურებინა. უკრაინის ტელევიზიით მოსახლეობას მწერლებმა ოლეს გონჩარმა, ივან დრანჩმა და დმიტრო პავლიჩკომ მიმართეს.

— ზოგიერთი პეტლიურას საყვედურობს, ხალხი გააბრიყვა, წინასწარ წაგებულ ომში ჩააბა, რის გამოც ზღვა სისხლი დაიღვარა. სისულელეა! პეტლიურამ და ბანდერამ თავისუფლებისთვის ბრძოლა გვასწავლეს. ისინი რომ არა, ახლა ყველანი რუსები ვიქნებოდით, — განაცხადა გონჩარმა.

— ნამდვილად! — დაეთანხმა პავლიჩკო, — ოღონდ უფრო სტუმართმოყვარენი, ვიდრე მოსკოველები! ჩვენი გოპაკით, ვარენიკებით, ბორშჩით, მაგრამ მაინც რუსები! ახლა კი ერად ჩამოვყალიბდით, ერად! ეს კი გრანდიოზული მოვლენაა!

1991 წლის დეკემბრის რეფერენდუმზე უკრაინელთა 92-მა პროცენტმა მხარი დამოუკიდებლობას დაუჭირა.

P.S. 2008 წელს კიევში სიმონ პეტლიურას ქუჩა გაჩნდა. 2014 წლის რევოლუციის დროს მანიფესტანტებს სიმონ პეტლიურას სახელიც ამხნევებდა.

ენიკა თივზაძე

ისტორიის დოქტორი

ოთარ კობერიძე:

ერთ დღეს ბაში-აჩუკად ბავიღვიძი

სადაცაა ცხრა ათეულ წელიწადს მოიტოვებს უკან. ალბათ ამ გადასახედიდან, სხვაგვარად აღიქვამ საკუთარი ცხოვრების განთიადსაც, დილასაც და შუადღესაც. ბევრი რამ შეიძლება გადაფასდეს, შეიცვალოს, მაგრამ არის რაღაც, რაც არ იცვლება.

„წყალნი წარვლენ და წარმოვლენ, ქვიშანი დარჩებიანო“... 90-მა წელმა ბევრი წყალი გაატარა და ის, რაც დარჩა, დარჩა შეურყევლად... ამ დარჩენილს — ურყვე მოგონებებს ოთარ კობერიძე მთელი არსებით ატარებს და ასე იქნება მუდამ, ვიდრე ფიქრი შეეძლება...

ეს გახლავთ ის უმცირესი რამ მისი ცხოვრებიდან, რისი სამზეოს გამოტანაც იმ ერთი შეხვედრის დროს საუბრისას თავისთავად მოხდა...

— პირველი მოგონებები პაპაჩემს, ეფრემ მეტრეველს უკავშირდება. ძველი თბილისელი იყო, ხარფუხელი — ჩემი მოძღვარი და ღირსეულად მწვრთნიდა. მახსოვს, ფეხს ვბანდი ხოლმე. მოუშტანდი ცხელ წყალს, ჩააწყობდა ფეხებს და მე ვეალერსებოდი... თავზე ხელს დამადებდა და მის სითბოსა და ძალას ვგრძნობდი. ძლიერი კაცი იყო. პირველი გილდიის ვაჭარი თბილისში. მაშინ იშვიათი იყო ქართველი ვაჭარი, სულ სომხები იყვნენ. თოთხმეტი დუქანი ჰქონდა პაპას. ბოლშევიკებმა დაუწვეს, გაადატაკეს. ელიაზე, სადაც ახლა სამების ტაძარია, ქართველების დასახლება იყო. იქ იყიდა მიწა 1901 წელს. კარგად მახსოვს იქ ნანახი კალოობა. პაპას თავისი პური თავის მიწაზე მოჰყავდა. შვიდი შვილი ჰყავდა და შვიდი ძროხა. დილით წამოხტებოდნენ თურმე, ჩამოწყვედიდნენ ბავშვები თავ-თავიანთ ძროხებს და რძეს აუდუღებლად სვამდნენ.

მახსოვს, ქათმებს დავდევი. გავხვრეტდი ახალდადებულ კვერცხს და ამოვწრუპავდი...

პაპა ბევრს მიაძმობდა. მიყვებოდა „ვეფხისტყაოსანს“, რომელიც თითქმის ნუბირად იცო-

და, ფირდოუსის „შაჰ-ნამეს“. რას ვიფიქრებდი, რომ გავიდოდა წლები და ვითამაშებდი შაჰ-ქაჯუსს უზბეკურ ფილმში. პაპაჩემის მონაყოლი მერე მახსენდებოდა, როცა პაპა აღარ იყო ცოცხალი... კომუნისტებმა მიწა ჩამოართვეს და იქ პოლიკლინიკა ააშენეს. სიბერეში იმ პოლიკლინიკაში მუშაობდა დამის დარაჯად და იქვე გარდაიცვალა. ბიჭობიდან ვაჭენებდი ცხენს. დავდიოდი კრიფე, ჭიდაობაზე, ფარიკაობაზე... ყველგან შემეძლო წარმატებები მქონოდა, მაგრამ გარდა მსახიობობისა, არაფერი მიზიდავდა. ყველაფერი იმიტომ მინდოდა მესწავლა, რომ მერე კარგად მეთამაშა როლი. სკოლის დრამაში ვმონაწილეობდი, მარჯანიშვილის თეატრში ვსტატივობდი.

ნიკოლოზ შენგელაიას „შავ მთებში“ პარტიზანს ვეთამაშობდი. მოკლემეტრაჟიანი სურათი იყო ბესარაბიელებზე. მაშინ VIII კლასში ვიყავი. ფილმის შემდეგ ჩამრიცხეს კინოსამსახიობო სტუდიაში, პირველ კურსზე. დილით სკოლაში დავდიოდი, საღამოს — სტუდიაში. 1943 წელს მესამე კურსზე ვიყავი. სამინილება ტრიალებდა — სიბნელე, პურის

ლია
კოლიკოვა

ოთარ
კობერიძე
როლზე
მუშაობის
დროს

„ბაში-ანჯუა“ (1956 წ.)

რიგები, ნათის რიგები... ამან ძალიან იმოქმედა. გამოუძახებლად გამოცხადდი კომისარიატში. წამიყვანეს ჯარში. ის განმეორდა ჩემს თავს, რაც ფილმში მქონდა ნათამაშები.

პრალის განთავისუფლების მონაწილე ვარ. პრალის ახლოს, ბანსკა-ბისტრიცაში ვიბრძოდი და რას წარმოვიდგენდი, რომ 16 წლის შემდეგ ამავე ადგილებში მომიწევდა თამაში ნიკოლოზ სანიშვილის „შეწვევტილ სიმღერაში“. გურამ გელოვანის როლს ვასახიერებ. ფილმში ვკვდები და ომში კი ცოცხალი გადავრჩი. მხოლოდ ეს არის სხვაობა ამ როლსა და ჩემს განცდილს შორის. დაჭრილიც ვიყავი. ერთ-ერთი დაბომბვის დროს კონტუსიაც მივიღე...

ომიდან რომ დავბრუნდი, პირველად „ქეთო და კოტეს“ გადაღებაზე მიმიწვიეს. ვახტანგ ტაბლიაშვილმა ყმაწვილი თავადების როლები ჩამოგვიკრიბა ახალგაზრდებს... ამას ვიგონებ იმიტომ, რომ სწორედ ამ გადაღებების დროს მოხდა დიდი ტრაგედია. მთელი ღამე ვიღებდით. აღელვებული ვიყავი, ვერ ვისვენებდი. ვერ ვიოკებდი თავს. შინისკენ მიმიწვედა გული. ვთხოვე ვახტანგს, გამიშვით-მეთქი. გამიშვა. ელიაზე ავირბინე და... ბებიაშემ შემომხედა, — ოთარ, შვილო, მოხვედიო და აღესრულა...

ბებია მუხრანელ ბაგრატიონთა შთამომავალი იყო, ფაშფაშა, ლამაზი. უზარმაზარი მკერდი ჰქონდა. რომ ჩამიხუტებდა, ჩაგრავდი ცხვირს მის გულში... როგორი ერთგული იყო ოჯახისა! ომიდან რომ ჩამოვედი, გულში ჩამიკრა და მითხრა, — ვიცი, რაც გინდაო და ცხვირის დუმიტ დატენილი ბადრიჯანი გამიკეთა. მე კი მეძინა — სამი დღე და ღამე მოვდიოდი კიევიდან მატარებლის კიბეზე მდგარი. რომ არ გადმოვვარდნილიყავი, ქაპრიტ მივიკრავდი ხელს მოსაჭიდზე. ასე ჩამოვადწიე. გავიღვიძე. ვჭამე ბადრიჯანი და პური... ისევ დავწექი. უცებ ხმა ჩამესმა: — ჩემი უმცროსი ბიძა მოსულიყო.

ბებიაშემ — არ გააღვიძო ოთარიო. იმან — ძალიან მშიაო. ბებიაშემ უთხრა: პური აღარ გვაქვსო. თუ არ მოვკვდებოდი, არ მეგონა. პური ხომ ტალღონებზე იყო... დილის ხუთ საათზე წამოვხტი. ჩავვარდი ბიჭებთან... მომიტანეს უზარმაზარი კალათა ხორცი, მწვანელი, პური... მუშამ ამიტანა შინ. გაიხარა ოჯახმა. მარტო ბიძაჩემი ანდრო მუშაობდა და რას აუვიდოდა ამხელა ოჯახს. შევეშვე-

ლე. დავდიოდით ბიჭები და ვტვირთავდით ვაგონებს...

ერთ დღეს ბაში-აჩუკად გავიღვიძე... ამ ფილმმა მაჩუქა ჩემი დიდი სიყვარული, ჩემი ღია და აღიარება.

ღია საოცრება იყო... არ ვიცნობდი. გაღაღების პერიოდი. საღამოა, ვსხედვართ და ველოდებით — ღია ელიაჟა უნდა მოვიდესო. არ ჩანს, აგვიანებს. ბატონ ლეო ესაკიას ვუთხარი, რა არის ამდენ ხანს ლოდინი, ვინ არის მთავარ როლში, მე თუ ღია ელიაჟა-მეთქი. გაიცინა. აი, რომ მოვა, ნახავ, ვინ არის მთავარიო. მოვიდა. გაშტერებული ვუყურებდი. ეს ჩემი მეუღლე უნდა გახდეს-მეთქი, — ჩავითქვი გულში. შევქმენით ოჯახი. პირველად ენგელსის ქუჩაზე ვცხოვრობდით, სარდაფში. მაშინ მთავრობის წვერი იყო გიორგი გვეგშიძე. უკითხავს, ღია ელიაჟა და ოთარ კობერიძე სად არიან, სად ცხოვრობენო. დავაზუსტებო, — უთქვამს თანამემწეს და... მოგვცეს ბინა კინოსტუდიის სახლში. ჩემი ნანა ენგელსის ქუჩაზე დაიბადა, სარდაფში...

ერთ საღამოს ღია შეუძლოდ დაბრუნდა შეხვედრიდან. დაწვა — დაღლილი ვარო. ტანსაცმლიანი მიგუწვეტი გვერდით. მეც ჩამემინა. დილით თითქოს ვიღაცამ თავში ურო ჩამართყა, გამომეღვიძა. ღია აღარ იყო... მართო ვიყავი შინ. როგორ გადავიტანე ის წუთები, არ ვიცი. რატომ დაგწვეტი ჩაცმული? უფალმა მომაშხადა, შილიფად არ შემახვედრა ამ უბედურებას. წლები გავიდა ჩემი ღიას გარეშე. რამდენი რამ გაუხარდებოდა, რამდენი რამ ეწყინებოდა... მივდივარ საფლავზე და ყველაფერს ვუყვები.

პოლიტიკისადმი ყოველთვის ემოციური დამოკიდებულება მქონდა. ეტყობა, იმიტომ, რომ მეომართა ოჯახიდან ვარ. ბიძაჩემი შტაბსკაპიტანი იყო, მამაჩემი ჩეჩნებთან ერთად იბრძოდა... ის ჩეჩნეთში იყო დაბადებული — ჩვენი ოჯახი იქ ცხოვრობდა მაშინ.

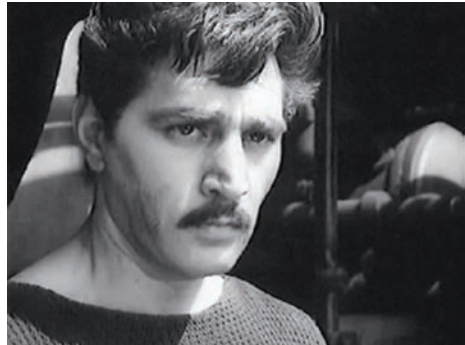
მამაჩემი ტრაგიკულად დაიღუპა ბათუმში. ზღვის ნაპირას, კლდეზე, ფეხი დაუცურდა... მახსოვს, ბუქარესტი რომ გავათავისუფლეთ, ფული დაგვირიგეს. ერთმა მოლდაველმა ბიჭმა — მკითხავთან უნდა წავიყვანო. წავედით. მითხრა: მამაშენის გარდაცვალების ადგილსა და ასაკს გაუფრთხილდიო. ეს ამბავი მიმავიწყდა კიდევ... ერთხელ ბათუმში ავარია მომიხდა. საავადმყოფოში რომ მიმიყვანეს, პირდაპირ მორგში ჩამიყვანეს. კიდევ კარგი,

კადრი „ლენფილმის“ წარმოების მხატვრული ფილმიდან „713 დაჯდომას ითხოვს“ (1962 წ.)

„მამლუქი“ (1958 წ.)

„სხეისი შეილები“ (1958 წ.)

კადრი ვლერის სტუდია „დეფას“ და „ქართული ფილმის“ ერთობლივი მხატვრული ფილმიდან „შეგარდნის კვალი“ (1962 წ.)

„ბიძაჩემი მანგლისში მოკლეს ბოლშევიკებმა. მის ხმალზე წერია: „ჩემი ცხოვრება ეკუთვნის სამშობლოს, გული — ქალს, ღირსება — მე“

მორიგე მსახივრე არტერია მომისინჯა და — ცოცხალიაო, — იყვირა. ამიყვანეს სასწრაფოდ და გადამარჩინეს. გონს რომ მოვედი, ვილაცის ყვირილი ჩამესმა, — ოთარი მაჩვენეთო!

შემოვიდა მამას მეგობარი, რომელიც შეესწრო მამას დაღუპვას. საწოლთან დაიჩოქა: ეს ხომ სასწაულია, ავარია მამაშენის დაღუპვის ადგილიდან რამდენიმე მეტრში მოგიხდაო.

ნელ-ნელა, მწუხარებითა და სიხარულით, აღტაცებით გამოვიარე ეს დრო.

ისევ იმას ვფიქრობ, რასაც ადრე: უანგაროდ უნდა გიყვარდეს.

ბიძაჩემი მანგლისში მოკლეს ბოლშევიკებმა. მის ხმალზე წერია: „ჩემი ცხოვრება ეკუთვნის სამშობლოს, გული — ქალს, ღირსება — მე“. მე ცოტა სხვანაირად ვიტყვი: „ჩემი ცხოვრება ეკუთვნის სამშობლოს, გული — ჩემს ღიას, ღირსება — მე“.

ლელა ჯიყაშვილი

კადრი სსრკ-იტალიის ერთობლივი წარმოების მხატვრული ფილმიდან „წითელი კარავი“ (1967 წ.)

„დათა თუთაშია“ (1978 წ.)

გაზეთი ღირს:

თვე	მნ.	კ.	თვე	მნ.	კ.
12	10	6	6	6	6
11	9 50	5	5	5 50	5
10	8 75	4	4	4 75	4
9	8	3	3	3 50	3
8	7 25	2	2	2 75	2
7	6 50	1	1	1 50	1

ცალკე ნომერი — ერთი შუკრა.

ივერია

გაზეთის დამკვეთად და ყველა განცხადებასა და დამკვეთს უნდა მიმართოს: ლეონ რედაქციას, მთავარსა და მწიგნობარს, სახ. ლ. № 9, შავრდის სუბურბის, ცენტრალურ და გრენოვან სუბურბის მდებარეობაზე. ფასი განცხადების წყველამდე სტრუქტურა რედაქციაში.

მხიარული ამბები „ივერიიდან“

გთავაზობთ საინტერესო ამონარიდებს პირველი ქართული ჟურნალ-გაზეთებიდან. ყოველკვირულად გაზეთ „ივერიის“ პირველი ნომერი 1877 წლის 3 მარტს დაიბეჭდა თბილისში. „ივერიის“ დამაარსებელი და პირველი რედაქტორი იყო ილია ჭავჭავაძე. თანარედაქტორი იყო სერგეი მესხი. „ივერიის“ რედაქტორები იყვნენ ასევე ივანე მაჩაბელი, ალექსანდრე სარაჯიშვილი, გრიგოლ ყიფშიძე და ფილიპე გოგიჩაიშვილი.

ნაკვესები.

მეფე ერეკლე და იმისი აქლემი

მეფე ერეკლეს ერთი აქლემი ჰყავდა და ამ აქლემს დაჰქონდა მთელი იმისი არტილერია — ორი ზარბაზანი. ერთხელ, როდესაც მეფემ ერევანი აიღო, ერეკლე გამხიარულდა და თავის ჯარის კაცებს უზომოდ უწყალობა: ვის ოქრო, ვის ფარჩა, ვის ხმალ-იარაღი, ვის კეთილშობილება და შემდეგ დიდი ღზინი გამართა. სადამოხედ მეფის წინაშე ერთი აზნაურიშვილი წარსდგა.

— ბატონო, თქვენი წყალობა აურაცხელია და უზომო, მაგრამ ერთი ღირსეული და დამსახურებული სულიერი დაგრჩათ დაუჯილდოებელი.

— ვინ, თუ გიყვარვარ?

— აქლემი, შენი ჭირიმე

— ოხ, მართლა რომ! აბა მოუტანეთ საუკეთესო საჭმელები, შეუკერეთ ქალაბანი. ზურგზედ გადასახური და სხვა და სხვა.

ყველაფერი შეუკერეს, მაგრამ ჯილდო მაინც არ იყო საკმარისი. ქალაქში რომ დაბრუნდა, მეფემ ჰკითხა დედოფალსა: — დედოფალო, ჭკვიანი ქალი ხარ! აბა, ერთი ჯილდო მოიგონე აქლემისათვის.

— ძლიერ ადვილია, ბატონო, ფირმანი შეაბით კისერზე: საცა უნდა მივიდეს და რაც უნდა სჭამოს, ხმა არავინ გასცეს, თუ გასცეს და, თავი მოეჭრას, და შემდეგ თავისუფლება მიეცით აქლემსაო.

მეფეს რჩევა მოეწონა, ფირმანი შეაბეს და

აქლემი განათავისუფლეს. მას აქეთ აქლემი დადიოდა ბაღებში, ჩაივლიდა შუა ბაზარში მუხილებთან, მიადგებოდა თახჩებს და სჭამდა, რაც რამ მოხვდებოდა. კრინტის ამოღებას ვინ გაუბედავდა, ხელს ვინ ახლებდა, ფირმანი თვალწინა ჰქონდათ.

ერთმა მუხილემ იფიქრა: მოდი, ერთი პატარა ეჟვანებს გავაკეთებ, როცა აქლემი მოვა, ვითომ ბუზებს ვუგერებ, დავაფლარუნებ, აქლემს ეჟვნისა შეეშინდება და ხილს არ შემიჭამსო. თქმა იყო და ასრულება, მაგრამ აქლემმა ყურებიც არ გაიბერტყა. ეს შენიშნა ერთმა მეზობელმა და უთხრა: — არა, შე ოხერო, შენა, 12 წელიწადია ორ-ორ ზარბაზანს ისროდნენ მაგის ყურებთან და იმან ვერ შეაშინა და შენ გინდა ეჟვნით შეაშინო.

„ივერია“, 1889 წ. №258

რუსეთის მიტროპოლიტი პლატონი ერთხელ ექვს ცხენიანის ეტლით მივიდა აკადემიის პრეზიდენტ კნინა დამკოვასთან. ამ შესანიშნავმა ქალმა უთხრა:

— თქვენო ყოვლად უსამღვდელოესობაო, თქვენ ექვსი ცხენი გიბათ ეტლში, ხოლო ქრისტე-კი ფეხით დადიოდა.

— მართალიაო, უპასუხა მწყემსთ-მთავარმა, ქრისტე ფეხით დადიოდა და უკან მისდევდნენ ცხოვარნი მისნი, მე კი ექვს ცხენიანის ეტლითაც ვერ დაწვევარ ჩემ სულიერ სვილთაო.

აკაკი წერეთელი

ერთი ხანს გარდასული ადამიანი შემოხვდა ქუჩაზედ აკაკის.

— გამარჯობა შენი! — უთხრა აკაკიმ, — სად ხარ კაცო, როგორ დაიკარგე, რომ თვალით ვერ დაგინახე?

— რა ვქნა, ჩემო აკაკი! ამ დროში აღარც წასვლა ღირს სადმე და არც საზოგადოებაში გარევა. ამისათვის ვზივარ ჩემს სამწერლო ოთახში და ამ სიბერის ჟამს ფილოსოფიათი თავს ვიქცევ.

— ბარაქალა! ბარაქალა, რომ სიბერემდის მიმართულება არ შესცვალე: სიყმაწვილეში თავ შესაქცევად სოფია მიგაჩნდა და სიბერეში — ფილოსოფია.

„ივერია“, 1894 წ. №96

— გითხრეს, რომ დიუმას იტალიაში ცოლი გარდასცვლიაო? ჰკითხა ერთმა ახალგაზრდა ჟურნალისტმა თავისს მეგობარს, ცოლისგან ძალიან თავმობეზრებულს.

— არა, არ გამიგონია, მაგრამ შეიტყე, თუ ღმერთი გწამს რომელს ექიმს უწამლია იმისათვის, მინდა ჩემი ცოლიც იქ გავგზავნო სამკურნალოდ.

„ივერია“, 1894 წ. №24

— თქვენი თავდაპირველი მტერი სასმელიაო, უთხრა მოძღვარმა ეროს კაცს.

— დიახ, ბატონო, მართალს ჰბრძანებთ, მაგრამ სახარებაში ხომ სწერია: „გიყვარდეთ მტერი თქვენი.“

— მართალია, სწერია, ხოლო ის კი არსად არის ნათქვამი „ჩაყლაპეთ მტერი თქვენიო“.

„ივერია“, 1887 წ. №136

სომეხმა სიკვდილის დროს თავის ცოლს უთხრა:

— მე ვკვდები და ჩემი თხოვნა ეს არის, კარაპეტას არ მისთხოვდო.

— არა, შენმა მზემ, შენ არხეინად მოკვდი, მე სიტყვა სხვისთვის მაქვს მიცემულიო.

„ივერია“, 1894 წ. №84

იმერ-ქართველი მოდიოდა ტფილისს. ზემო ქართლის მინდორზე ჩამოხტა, ცხენი გაუშვა საძოვარზედ, თვითონ უღვაშები აიკრა საულვაშეთი და წამოწვა დასაძინებლად. როცა დრო მოუვიდა წასვლისა, ცხენი მოათვალიერა, ვედარ ნახა და მგზავრს გლქესა ჰკითხა:

— ცხენი ხომ არ გინახავსო?

— დალოცვილო, ცხენი დაგება და უღვაშები აგეშო, უკეთესი არ იქნებოდაო, მიუგო გლქესმა.

„ივერია“, 1886 წ. №25

ერთი ჩვენებური მასწავლებელი მოდიოდა თურმე რკინის გზით. სხვათა შორის მასთან ვაგონში მოდიოდა ერთი სოფლის დედაკაცი. დაიწყეს ლაპარაკი და დედაკაცმა ჰკითხა:

— ყმაწვილო, რა ხელობისა ბრძანდებითო?

— მე დედი, ჰკუას ვარიგებო, იოხუნჯა თურმე მასწავლებელმა.

— კიდევ იმიტომ შენ თვითონ ცოტა-და დაგრჩენიაო, მოუჭრა დედაკაცმა სიტყვა უალაგოდ ოხუნჯესა.

„ივერია“, 1886 წ. №36.

მამაო ჩვენო-ში რისთვის ვამბობთ, „მოგვეც ჩვენ დღეს პური“ და არა ხვალისთვის და

ან ერთის, ორის კვირისთვისაო, — ჰკითხა
სადმართო წერილის მასწავლებელმა მოსწავ-
ლეს გამოცდის დროს.

— იმიტომ, რომ ახალ-ახალი გამომ-
ცხვარი იყოს და არა გამხმარიო, უპასუხა
მოსწავლელმა.

„ივერია“, 1894 წ. №95

ორნი ძმანი ისე გვანდნენ ერთმანეთს, რომ
ერთხელ გზაზედ თავიანთი ნაცნობი შეხვდათ
და ვერა იცნო, რომელი რომელი იყო. ამ ძმა-
თაგან ერთი გარდაიცვალა. მეორეს ნაცნობი
შეხვდა და ჰკითხა:

— თუ ღმერთი გწამს, გამაგებინე, შენ მოჰ-
კვდი, თუ შენი ძმაო?!

„ივერია“ 1894 წ. №90

ახალი იაენანა

იაე-ნანა, ვარდო ნანო,
იაე-ნანინაო...
გაივსე და გაიზარდე,
პატარა მთვარეო,
მთლად შენი წუთის-სოფელი
სმაში ატარეო.
იმღერე და იქეიფე
შენ ერთთავდაო,
გაიზრდები, შეიქმნები
ქვეყნის თამადაო.
შეიგნე და შეისწავლე
სამშობლო მხარეო,
რომ სადაც დიდი სმა არის,
იქ გაჩნდე მალეო,
მთლად შენი მამულ-დედული
ამას შეალიეო,
შვილო, მამულის გულისთვის
ღვინო დალიეო,
პაწაწინა ლოთი-ფოთო,
ყანწის ოდენაო,
იაე-ნანა, ვარდო ნანა,
იაე-ნანინაო!
ანუგეგმე, სადაც ნახო
მომძე მწუსარეო
ალბათ რომ ღვინო სწყურიან
დაალეგინეო,
ის ურჩევნია მამულსა,
მამასა სჯობდეო;
მე თუ თუნგ-ნახევარსა ვსვამ,

შენ ორს დალევდეო.
გენაცვალოს მამაშენი,
რა კარგი მყევხარო,
ფუნჩულა და გაბერილი,
ტიკტორას გეგხარო.

„ივერია“, 1889 წ. №225

1837 წელს, როდესაც ნიკოლოზ ხელმწი-
ფე მობრძანდა ტფილისს, კოდასა და ქალაქს
შუა, იმ გზაზედ, რომელზედაც უნდა გაეწეო
ხელმწიფეს, ისეთი ტალახი იყო, რომ ცხენებ-
მა ვერ დასძრეს ეტლი და იძულებული შეიქ-
მნენ კამბეჩები შეებათ. ხელმწიფემ რომ და-
ინახა თავისი კამბეჩებმული ეტლი, ბრძანა:
— ეხლა კი ნამდვილად საქართველოს
მეფე ვარო!

„ივერია“, 1894 წ. №78

მოამზადა თუა ცაგურიშვილმა

რუსეთის იმპერატორი ნიკოლოზ I (გეორ ბოტმანი)

შან სახანაეხის აზია

618 წლიდან მოყოლებული ჩინეთი გაერთიანდა და ჯერ ტანის, შემდეგ სუნის დინასტიების დროს მდიდარ და ძლიერ სახელმწიფოდ იქცა. ჩინური კულტურა უდიდეს გავლენას ახდენდა მეზობელ ხალხებზე (ტაილანდელებზე, ტიბეტელებზე, იაპონელებზე), ხოლო ჩინეთის იმპერატორი ამ ხალხებით დასახლებული ტერიტორიების მართვაზე აცხადებდა პრეტენზიას. 1206 წელს ცენტრალური აზიის მომთაბარე ტომები მონღოლმა ბელადმა, ჩინგიზ-ყაენმა გააერთიანა. მოკლე ხანში მონღოლებმა ააოხრეს აზია, დაიკავეს ვრცელი ტერიტორიები და სიცოცხლეს გამოასალმეს მილიონობით ადამიანი.

მონღოლური კავალერია რუსეთში შეიჭრა, დასძლია წინააღმდეგობა და უზარმაზარი ტერიტორია დაიპყრო, რომელიც ჩრდილოეთში არქტიკის ოკეანემდე აღწევდა.

თავდაპირველად ქვეყნის მმართველობაში მძალე თანამდებობებზე მხოლოდ არისტოკრატის წარმომადგენლებს ნიშნავდნენ, მაგრამ სუნის დინასტიის დროს ნებისმიერ მსურველს სათანადო გამოცდების ჩაბარების შემდეგ სამოქალაქო სამსახურში შესვლა შეეძლო. მოხელეთა შესარჩევი გამოცდა მეტად ძნელი იყო, ხოლო ყოველწლიური გამოცდა წლის მნიშვნელოვან მოვლენას წარმოადგენდა.

სუნის დინასტიის დროს ჩინეთის მოსახლეობის რიცხოვნობა სწრაფად იმატებდა, ვაჭრობა წარმატებით ვითარდებოდა და არაერთი აღმოჩენა გაკეთდა მეცნიერებასა და ტექნოლოგიაში – გამოიგონეს თოფისწამალი, საზღვაო კომპასი, ქაღალდი, ბეჭდვა. ტექნოლოგიურად, ჩინეთი 500 წლით უსწრებდა ევროპას.

1275 წელს ხანჯოუ მაშინდელი მსოფლიოს უდიდესი ქალაქი იყო, სადაც მილიონი კაცი ცხოვრობდა. ქალაქის თბილი კლიმატი ხალისიანი, მზიარული ცხოვრებისთვის განაწყობდა ადამიანებს. აქ ნახავდით მდიდრულ მალაზიებს, ბარებსა და რესტორნებს, ჩაის სახლებსა და მომდერალი გოგონების კლუბებს.

ქალაქის მცხოვრებნი ხშირად მიდიოდნენ დასაუღლეთი ტბის გარშემო მდებარე ბაღებში სასეირნოდ ან ტბის პირას მდებარე

ჩინურმა ფაიფურმა და თიხის ჭურჭელმა სახელი გაითქვა სილამაზის, სინატიფისა და დახვეწილი ჭიქურის გამო. ხელოსნობის ამ დარგმა მწვერვალს მინის ეპოქაში (1368-1644) მიაღწია.

რესტორნებში ხანგრძლივ ნადიმებს მართავდნენ. ტბის ოთხეუ კუნძული დაფარული იყო ბაღებით, ქანდაკებებითა და ტაძრებით.

ჩინგიზ-ყაენის ცხენოსანი არმიის დაპყრობების შედეგად აზიაში უზარმაზარი იმპერია ჩამოყალიბდა, რომელიც აზიაში მდებარე ჩინეთიდან დასავლეთით ევროპაში, ღუნაის ნაპირებამდე იყო გადაჭიმული. დანიგრა

განსაცხარება

როდესაც ჩინგიზ-ყაენმა ჩრდილოეთი ჩინეთი დაიპყრო, ნათესები თავისი ცხენების საძოვრებად აქცია. ვიდრე ის აზრს შეიცვლიდა, 20 მილიონი ჩინელი შიმშილით დაიღუპა.

დასაწყისი № „ისტორიანი“ № 34-39

ნაწყობები წიბნიდან „ცოდნის სამყარო“
ბამოცემლობა „კალიტრა“

ჩინგიზ-ყაენი

მსოფლიოს ყველა დამპყრობელთან განსაკუთრებული სისასტიკით გამოირჩეოდა XIII ს-ის მონღოლთა წინამძღოლი ჩინგიზ-ყაენი, რომლის სახელი „ყველას ბატონს“ ნიშნავს.

ქალაქები და ათასობით ადამიანი დაიღუპა, თუმცა მისი მმართველობის პერიოდში ყვოდა ვაჭრობა და ყველა რელიგიური მიმდინარეობის მიმართ შემწყნარებლობას იჩენდა.

○ ჩინგიზ-ყაენის არმიის ცხენოსანს ისრის მიზნში სროლა 180 მ-ის სიჩქარით მონაურადე ცხენზე მჯდომსაც შეუძლო. ცხენოსნები დღეში 440 კმ-საც ფარავდნენ.

სამურაი

იაპონიის საზოგადოებაში წამყვანი ადგილი სამურაებმა მოიპოვეს. სამურაები მეომრები იყვნენ, რომლებიც ბრძოლისთვის ცხოვრობდნენ და ვარჯიშობდნენ არნახული საბრძოლო ოსტატობის მისაღწევად. მათ ჰქონდათ მორალური კოდექსი, ბუშიდო და ამ კოდექსის თანახმად, სამურაისთვის ღირსება სიცოცხლეზე ფასეულია. ამიტომ სამურაები ტყვედ ჩაყარდნას თავის მოკვლას არჩევდნენ.

○ ჩინგიზ-ყაენის გარდაცვალების შემდეგ მისმა ვაჟმა უგედემ ააოხრა სომხეთი, უნგრეთი და პოლონეთი.

○ ჩინგიზ-ყაენის შვილიშვილმა, ხუბილაი-ყაენმა დაიპყრო ჩინეთის დანარჩენი ნაწილი და 1265 წელს საფუძველი ჩაუყარა იუანეზად წოდებულ ჩინეთის მონღოლი იმპერატორების დინასტიას. იუანეზმა 1368 წლამდე იმეფეს. ხუბილაი-ყაენმა დააარსა ახალი დედაქალაქი ტა-ტუ („დიდი დედაქალაქი“) – დღევანდელი პეკინი (ბეიძინი). მან გადაიღო მმართველობის ჩინური წესი და ისეთი ეფექტური მმართველი გამოდგა, რომ მისი მეფობის დროს ქვეყანა გამდიდრდა.

○ 1185 წელს იაპონელმა წარჩინებულმა მინამოტო იორიტომ დაამარცხა მოწინააღმდეგე ტაიარას კლანი და იაპონიის მმართველი გახდა სეი-ი-დაი-სიოგუნის ტიტულით, რაც ნიშნავს „მომთაბრე დამპყრობლების დამმარცხებელ დიდ გენერალს“.

○ მეომარი სიოგუნები იაპონიას XVIII ს-მდე მართავდნენ. ისინი თითქოს იმპერატორისთვის იღვწოდნენ, სინამდვილეში მხოლოდ საკუთარ და მომხრეების ინტერესებს ითვალისწინებდნენ. იმპერატორები მართალია, მდიდრულ სასახლეებში ცხოვრობდნენ, მაგრამ რეალურ ძალაუფლებას არ ფლობდნენ.

მონღოლთა საბმირო საქმეები

ჩინგიზ-ყაენი 250 000 კაცისა და 1 მლნ ცხენისგან შემდგარ არმიას წინამძღოლობდა.

მძიმე საალყო კატაპულტებს შლიდნენ და ხარბშებმული საზიდრებით გადაჰქონდათ საჭირო ადგილზე, სადაც თავიდან აწობდნენ.

მონღოლი ჯარისკაცები ცხერის შებოლილი ხორციითა და რძის ფხვნილისგან მიღებული სასმლით იკვებებოდნენ.

ჯარისკაცთა შეიარაღებაში იყო შვეილდისარი, ზანჯლები, საბრძოლო ნაჯახები და გრძელი შუბები მოკაუჭებული ბოლოთი მოწინააღმდეგის ცხენიდან ჩამოსაგდებად.

მონღოლთა იმპერია ყველა დროის უდიდეს იმპერიას წარმოადგენდა.

ფილოსოფოსებს სურდათ უზარმაზარი მანძილი დაეფარათ, რათა ჩინგიზ-ყაენთან რელიგიის შესახებ ესაუბრათ.

○ როდესაც მონღოლი ყაენები სუნის დინასტიის დამხობის შემდეგ ჩინეთში გაბატონდნენ, მათ ახალ დედაქალაქად ჩრდილოეთში მდებარე ბეიძინი აირჩიეს. ქალაქის ცენტრში იყო უზარმაზარი ტერიტორია იმპერატორის სასახლეებით. ამ ადგილს აკრძალულ ქალაქს უწოდებდნენ, რადგან იქ შესვლა მხოლოდ იმპერატორსა და მის მოხელეებს შეუძლო.

იბრაჰიმის აბრაჰამი

15 000-20 000 წლის წინ აზიიდან დაბრუნდა ადამიანებმა ხმელეთის ვიწრო შემაერთებელი ზოლით ფეხით და ნაგებით ჩრდილოეთ ამერიკას პირველად მიაღწიეს. თანდათან მათ მთელი კონტინენტი აითვისეს. ამერიკის დიდი ცივილიზაციები ჩამოყალიბდა ცენტრალურ (მექსიკის ტერიტორიაზე) და სამხრეთ (პერუში) ამერიკაში. ამ ცივილიზაციების შექმნელი ადამიანები აშენებდნენ დიდ ქალაქებს. მაგრამ ამერიკის ცივილიზაციები XV ს-ში კონტინენტების აღმოჩენმა ფროპელდება გაანადგურეს.

○ ადამიანებმა მიწის დამუშავება ცენტრალურ ამერიკაში დაახლოებით ძვ. წ. IX ათასწლეულში დაიწყეს, თითქმის იმავდროულად, როდესაც შუამდინარეთში გადავიდნენ მიწათმოქმედებაზე.

○ მექსიკის დასავლეთით ძვ. წ. 1200-400 წლებში არსებობდა ოლმეკების კულტურა. ოლმეკებს ჰქონდათ თვლის სისტემა და კალენდარი, მაგრამ არ შეუქმნიათ დამწერლობა, ამიტომ მათ შესახებ ცოტა რამ ვიცით.

○ მაიას ტომები აშენებდნენ ქალაქებს, მაგალითად, ასეთია თანამედროვე გვატემალაში მდებარე ტიკალი. მაიას ყოველ ქალაქში იყო წაკვეთილი პირამიდის ფორმის ტაძარი და მის გარშემო ეზოები. მაიას ხალხები სწავლობდნენ მთვარეს, მზეს, ვარსკვლავებს, ჰქონდათ თვლის ოცობითი სისტემა.

○ მაიას ხალხებს ფართო სავაჭრო ურთიერთობა აკავშირებდა საკმაოდ დაშორებულ რეგიონებთანაც. 1200 წლის შემდეგ მაიას ცივილიზაციამ დაკნინება დაიწყო და ქალაქები მიატოვეს.

○ აცტეკები და ცენტრალური ამერიკის სხვა ხალხები ღმერთების კეთილგანწყობის მოსაპოვებლად მათ მსხვერპლად ადამიანებს სწირავდნენ. აცტეკები ეთავყნობოდნენ მზეს და სწამდათ, რომ თუ მზის ღმერთს დროის გარკვეულ მონაკვეთებში

ადამიანს შესწირავდნენ მსხვერპლად, იგი არ მიატოვებდა მათ და მოსავალიც კარგი იქნებოდა.

○ რელიგია აცტეკებისთვის იმდენად მნიშვნელოვანი იყო, რომ ისინი დაპყრობით ლაშქრობას ხშირად მხოლოდ იმიტომ იწყებდნენ, რომ ტყვეები შემდეგ მზის ღმერთისთვის მსხვერპლად შეეწირათ.

○ აცტეკებს სიმძიმის გადასატანად გამწვევი საქონელი არ ჰყავდათ. ტვირთი ზურგით ან კანოეებით გადაჰქონდათ.

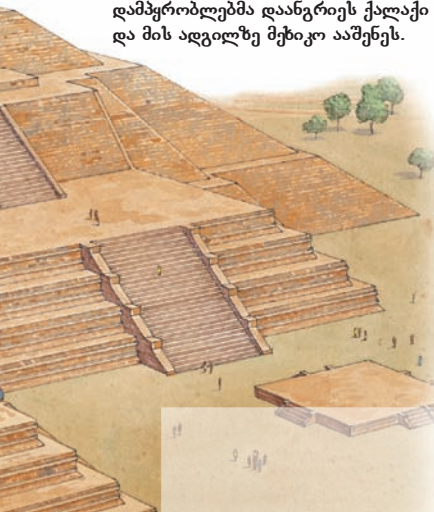
○ აცტეკი გლეხების კალენდრის ერთ-ერთ დღეს გველის სახელი ერქვა. აცტეკებს ორი კალენდარი ჰქონდათ: ერთი 260-დღიანი რელიგიური ცერემონიალებისთვის, მეორე კი ჩვენი კალენდრის მსგავსად 365 დღისგან შედგებოდა და 12 თვედ იყო დაყოფილი.

ბასანოცარია

აცტეკი ქურუმები მსხვერპლად შესაწირად ადამიანს ქვის დანით გულს აცილებდნენ. შემდეგ ჯერ კიდევ მფეთქავ გულს მზისკენ აიშვებდნენ.

I-VII სს-ში ამერიკის პირველი ნამდვილი ქალაქი იყო ტეოტიუაკანი თავისი პირამიდებითა და სასახლეებით. III ს-ში, საგარაუდოდ, ეს იყო მსოფლიოს უდიდესი ქალაქი 250 000 მცხოვრებით. ესპანელმა დამპყრობლებმა დაანგრეს ქალაქი და მის ადგილზე მუხიკო ააშენეს.

უკველესი მიწათმოქმედები

მიწათმოქმედთა პირველი სოფლები სამხრეთ-დასავლეთში ააგეს ანასაზის, მოგოლონისა და პოპოკამის ხალხებმა დაახლოებით I ს-ში. ისინი უდაბნოს კლდეებში გამოკვეთილ მღვიმეებში ან მიწისქვეშა „ჭა-სახლებში“ ბინადრობდნენ. VII ს-ში ანასაზის ხალხმა ქვის ვრცელი სოფლების, პუებლოების მშენებლობა დაიწყო. დღეს ამგვარ სოფლებს ინდიელთა პუებლოებს უწოდებენ.

აცტეკი ქალი ხელით აბრტყელებს ტორტილიას ცომს და გამოსაცხობად ღია ცეცხლზე გახურებულ ქვაზე დებს. აცტეკები მარცვლეულისგან დამზადებულ ამ საკვებს ტლაცსკალის უწოდებდნენ.

ოლმეკები

ოლმეკები ბაზალტის ქვებისგან არაჩვეულებრივი ოსტატობით კვეთდნენ უზარმაზარ თავებს. საგარაუდოდ, მათი სამუშაო იარაღი ქვის სატუჩი იყო, რადგან ისინი ლითონებს არ იცნობდნენ. ოლმეკური თავები 14-ტონიანი ვულკანური ქანის უზარმაზარი ბლოკებია. ლოდები მოჰქონდათ 160კმ-ით დაშორებული ტუქსტლას მთებიდან. მაგრამ დღემდე გაურკვეველია, როგორ გადააქონდათ ისინი ასეთ შორ მანძილზე.

ამერიკის აღმოჩენა

აღმოჩენი	ეროვნება	აღმოჩენა
1492-1504 ქრისტეფორე კოლუმბი	იტალიელი	ესპანეთის სამსახურში მყოფმა კოლუმბმა აღმოაჩინა ამერიკის კონტინენტი, თუმცა ინდოეთისკენ მიმავალ გზას ეძებდა. მან ოთხჯერ იმოგზაურა კარიბის ზღვასა და სამხრეთ ამერიკაში.
1518-1521 ფერნანდო მაგელანი	პორტუგალიელი	აღმოაჩინა სრულტე სამხრეთ ამერიკაში, რომელსაც მისი სახელი უწოდეს, აგრეთვე გამოიკვლია კონტინენტის სანაპირო.
1519-1528 ერნან კორტესი	ესპანელი	გამოიკვლია მექსიკის ტერიტორიის უდიდესი ნაწილი და დაიპყრო აცტეკების იმპერია.
1531-1541 ფრანსისკო პისარო	ესპანელი	გამოიკვლია პერუს ანდები, დაიპყრო ინკების იმპერია.
1607-1611 ჰენრი ჰუდსონი	ინგლისელი	გამოიკვლია ჩრდილოეთ ამერიკის ჩრდილო-აღმოსავლეთი სანაპირო ყურის ჩათვლით, რომელსაც დღეს მისი სახელი ჰქვია.
1534-1537 ჟაკ კარტიე	ფრანგი	ზემოთ აუგვა წმ. ლავრენტის მდინარეს და საფრანგეთის კოლონიები დააარსა.

მაიას ხალხი ძვ. წ. VI ს-დან ახ. წ. 250 წლამდე ვრცელ, საფეხურებიან პირამიდებს აშენებდა. ამგვარი პირამიდა იუკატანში მდებარე ჩიჩენ-იცაშია შემორჩენილი.

აღმოჩენების ეპოქა

1350 წლიდან მოყოლებული, ევროპელმა სწავლულებმა ძველი მეცნიერებისა და ისტორიკოსების ნაშრომების თარგმნა და გადაწერა დაიწყეს. ამ წიგნებით აღმოჩნდა, რომ შუა საუკუნეებში ბევრი რამის შესახებ არასწორი წარმოდგენა ჰქონდათ. ახალი აღმოჩენების შესახებ გაცხარებით კამათობდნენ და ერთმანეთს აზრებს წერილობით ან ზეპირად უზიარებდნენ. ევროპის ისტორიის ამ პერიოდს აღორძინება, ანუ რენესანსი ეწოდება, რაც „ხელახლა დაბადებას“ ნიშნავს. XIV ს-ის შუახანებიდან, აღორძინების ახალი იდეებით გაძლიერებული ევროპელებმა დანარჩენ მსოფლიოზე უდიდესი კულტურული და სამეცნიერო გავლენა მოახდინეს.

○ XIV ს-ში მეფეებს დაქირავებული ჯარისკაცებისგან შემდგარი არმიები ჰყავდათ. მათთვის ხელფასის გადასახდელად მეფეები დასახმარებლად ვაჭრებს მიმართავდნენ და შესაბამისად, ვაჭართა მნიშვნელობა გაიზარდა. იტალიელმა ვაჭრებმა მეფეებისა და მოგზაური ვაჭრებისთვის სესხების გასაცემად ბანკი გამოიგონეს.

○ XIII-XIV საუკუნეების ევროპაში განსაკუთრებით დაწინაურდა სავაჭრო ქალაქები – ანტვერპენი, ფლანდრიის მხარე, ბრიუგე, ბრისტოლი, ნორიჯი, იორკი, ფლორენცია, ვენეცია, მილანი და მრავალი სხვა. სავაჭრო ქალაქები ძლიერდებოდა და ბევრმა მათგანმა თვითმმართველობაც მიიღო.

ბასაოცვარი
მიქელანჯელო აღორძინების ეპოქის უდიდესი ხელოვანია, მაგრამ თავისი კარიერა იმით დაიწყო, რომ ქვიშიანი ფიქლისგან რომაული ქანდაკებების ასლებს ამზადებდა და ყიდდა.

○ აღორძინების ეპოქის ოსტატები კლასიკური ხელოვნების გავლენით რელიგიურ თემაზე შექმნილ ნაწარმოებებზე უფრო მეტად ადამიანების პორტრეტებსა და ბუნების რეალისტურ ასახვებზე მუშაობდნენ. XIV ს-ში ღონატელოს მსგავსმა ხელოვნებმა უკვე ჩამოაყალიბეს რეალისტური მხატვრობა და ქანდაკება. აღორძინების ეპოქის სამი უდიდესი ხელოვანია მიქელანჯელო, რაფაელი და ლეონარდო და ვინჩი.

○ იტალიის ქალაქებში, ფლორენცია და პადუაში დიდი ოსტატების მოღვაწეობის შედეგად შეიქმნა ფერწერისა და არქიტექტურის შედეგები.

○ აღორძინებისთვის ახალი ბიძგის მიმცემი აღმოჩნდა 1453 წელს კონსტანტინოპოლის დაცემა. ბერძენი სწავლულები იტალიისკენ დაიძრნენ. მათ აკადემიები დააარსეს იტალიის ქალაქებში (ფლორენცია, პადუა). მოგვიანებით აღორძინების იდეები ჩრდილოეთ ევროპაში გავრცელდა.

❶ ძველ იტალიურ ქალაქ პადუაში მრავლადაა აღორძინების ეპოქის ნაგებობები და ხელოვნების ნიმუშები, მათ შორის – ჯოტოს ნახატები და ღონატელოს ქანდაკებები.

○ იტალიაში ფლორენციელი მედიჩების ოჯახი XIV-XVII სს-ის ევროპის ერთ-ერთი უმდიდრესი და გავლენიანი ოჯახი იყო. მედიჩების სიმდიდრის დაგროვება 1397 წელს ჯოვანი მედიჩის მიერ ბანკის დაარსებით დაიწყო. ბანკი წარმატებით მუშაობდა და მედიჩები არნახულად გამდიდრდნენ.

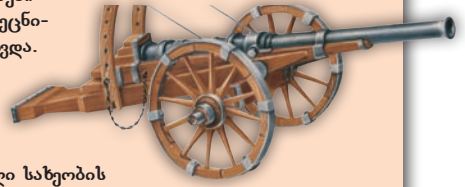
○ მედიჩებიდან ყველაზე ცნობილია ლორენცო (1449-1491). მის დროს ფლორენცია ევროპის ყველაზე შთაბეჭდავი ქალაქი გახდა, სადაც თავმოყრილი იყო ხელოვნების უდიდესი ნიმუშები და ცხოვრობდნენ ყველაზე ცნობილი ოსტატები.

❷ ამ მარმარილოს ქანდაკების „დავითის“, ავტორი მიქელანჯელოა (1475-1564).

ომი ალორძინების ეპოქაში

ალორძინების ხანის აღმოჩენები მხოლოდ ზელოვნებისა და მეცნიერების სფეროებს არ მოიცავდა. საბრძოლო მოქმედებებში გადატრიალება მოახდინა წინელების მიერ გამოგონილი თოფისწამლის გამოყენებამ და თოფის ახალი სახეობის შექმნამ. 1460 წლიდან სიმაგრეების კედლებისა და მათი დაცვის საწინააღმდეგოდ ზარბაზნების გამოყენება დაიწყო. მალე შეიქმნა მცირე ზომის ცეცხლსასროლი იარაღი, რომლის წყალობით მეომარს ინდვიდუალურად შეეძლო ბრძოლა. ასეთი სახის საბრძოლო მოქმედებებს სამხედრო ისტორია მანამდე არ იცნობდა.

ძველ ოსტატებს შევირდები ჰყავდათ და სახელოსნოებში ალორძინების ეპოქის ხელოვნები მათგან იღებდნენ ცოდნას.

მეფე ჰენრი VIII-ის სამეფო პარზმ არსებული თანამდებობები

- პოფმარშლის განყოფილების მოხელე
- შინაური ფრინველების განყოფილების მოხელე
- სანელებლების მოხელე
- ბაზიერი
- მეფის პირადი აპარტამენტის კამერ-იუნკერი
- მეფის პირადი აპარტამენტის კამერდინერი
- სამეფო დარბაზის ცერემონიამაისტერი
- ბეშვების აღმზრდელი
- სამეფო კარის ძვირფასეულობის მცველი
- მენესტრელი
- უფროსი შარეული
- საეკლესიო საღაროს მცველი
- მეფის საძინებლების პაჟი
- ელით (ერთგვარი ლუდი)
- მომმარაგებელი
- ცოცხალი თევზით მომმარაგებელი
- საცხობის მეთვალყურე
- მთავარი საჭურველთმტვირთველი
- მთავარი მეკუჭნავე
- მეფის დალაქი
- გარდურობის მცველი
- მარნის მცველი
- საკონდიტროს მეთვალყურე

მეფე ჰენრი VIII

ალორძინების ეპოქა ინგლისში მეფე ჰენრი VIII-ის მეფობას (1509-1547) დაემთხვა. ტახტზე ასული ახალგაზრდა მეფე მომზიბლავი და ათლექტური გარეგნობის იყო, საუბრობდა რამდენიმე ენაზე, უკრავდა ბარბითზე და ალორძინების ახალი იდეების ცხოვრებაში გატარება სურდა. მის სამსახურში იყვნენ ჭკვიანი მინისტრები, მაგალითად, კარდინალი უოლსი და ტომას კრომველი. ასაკის მომატებასთან ერთად მეფეს ხასიათი წაუხდა, ავადმყოფობამ დარია ხელი და ძალიან გასუქდა. მას ექვსი ცოლი ჰყავდა, რომელთაგან ორს გაეყარა, ორი კი სიკვდილით დასაჯა.

ბაიბილიკური აღმოჩენების ხანა

1430 წლი-სათვის ევროპელებს უკვე შეეძლოთ ისეთი ხომალდების აგება, რომლებიც დაბოროქრებულ ზღვაშიც კი დაცურავდნენ და ხანგრძლივი მოგზაურობისთვის საჭირო საკვებისა და სასმელი წყლის მარაგის გადაზიდვაც შეეძლოთ. ვაჭრები ახალ გზებს ეძებდნენ, რათა ინდოეთის, ჩინეთისა და სანელებლების (მოლუკის) კუნძულებისთვის მიეღწიათ. ამ ქვეყნებთან ვაჭრობის წყალობით იმედოვნებდნენ, რომ გამდიდრდებოდნენ.

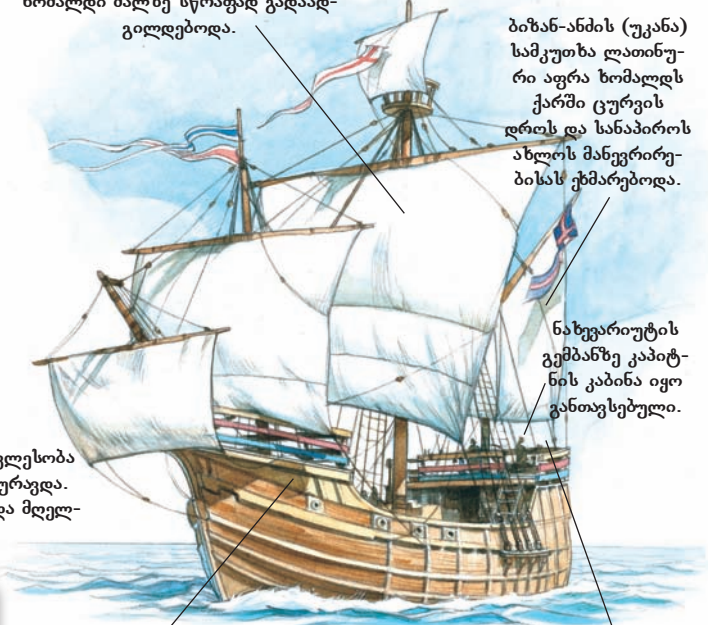
➔ XIV-XV სს-ის ზღვაოსანთა უმრავლესობა კარაველის ტიპის ხომალდებით დაცურავდა. კარაველა სიგრძით 30 მ-ს აღწევდა და მღელვარე ზღვაში ცურვა შეეძლო.

ბასარცარია

ახალი მიწების აღმოჩენად წამოწყებულ მოგზაურობებში მრავალი ადამიანი დაიღუპა. დედამიწის გარშემო პირველი მოგზაურობა 1519 წელს ხუთი ხომალდითა და 230-კაციანი ეკიპაჟით დაიწყო. შინ ერთი გემით მხოლოდ 18 კაცი დაბრუნდა.

ფოკ-ანძისა და გროტ-ანძის დიდი ოთხკუთხა იალქნები ძლიერ ქარში პარამუტივით იბერებოდა, ხოლო ხომალდი ძალზე სწრაფად გადაადგილდებოდა.

„ეგვიის ბუდეში“ მყოფი წინმაყურებელი ზმირად პირველი ზედადა ახალ მიწას.

კარაველის მყარი გემბანი ზარბაზნების პლატფორმას წარმოადგენდა და ხომალდს ქარიშხლის დროს გამძლეობას უზარუნებდა. კარაველას ჰქონდა ღრმა, ვიწრო კორპუსი და გამძლე, სწორი კილი სწრაფად ცურვისა და სტაბილურობის შესანარჩუნებლად.

გემის წინაერდო, ანუ ამალღებელი ნაწილი, ძლიერი ქარიშხლის დროს თავის დასაცავად და მეზღვაურთა დამატებითი საცხოვრებელი ადგილისთვის იყო განკუთვნილი.

○ ზღვაოსნები ზღვების გადაღმა ახალი გზების აღმოჩენას ცდილობდნენ. ზოგჯერ ისინი პოულობდნენ იმ მიწებს, რომლებსაც ეძებდნენ, ზოგჯერ კი სრულიად სხვა ქვეყანაში აღმოჩნდებოდნენ ხოლმე.

○ პორტუგალიის ტანტის მემკვიდრე, პრინცი ენრიკე ზღვაოსანი (1394-1460) მრავალი მოგზაურობის წამოწყები იყო. მან ქალაქ საგრესში სანაეიგაციო გამოცდილების შესწავლის მსურველთათვის სკოლა დააარსა.

○ 1488 წელს ბარტოლომეუ დიაშმა აფრიკას შემოუარა და ინდოეთის ოკეანეში გავიდა.

○ ერთ-ერთი უდიდესი იყო 1492 წელს ქრისტეფორე კოლუმბის მიერ ატლანტის ოკეანის გავლით წამოწყებული მოგზაურობა. ის ინდოეთამდე მიღწევას იმედოვნებდა, მაგრამ ამერიკა აღმოაჩინა.

○ კოლუმბის პირველი მოგზაურობიდან ნახევარი საუკუნის განმავლობაში ესპანეთმა დაიპყრო მიწები კალიფორნიიდან არგენტინამდე.

○ ტორდესილასის ხელშეკრულებით (1494) პორტუგალიამ და ესპანეთმა ახალაღმოჩენილი ტერიტორიები ერთმანეთში

○ კანადის ჩრდილო-აღმოსავლეთი სანაპიროს კელვეისას მარტინ ფროუბიერმა აღმოაჩინა ყურე, რომელიც დღეს მის სახელს ატარებს.

ქრისტეფორე კოლუმბი

კოლუმბს სამი ზომალდი ჰყავდა – სანტა მარია, ნინია და პინტა. მან დაარწმუნა ესპანეთის მმართველები, ფერდინანდი და ისაბელი, დაეფინანსებინათ ეს მოგზაურობა. ესპანეთის ნაპირები ზომალდებმა 1492 წლის 3 აგვისტოს დატოვეს. უცნობი გზით სამკვირიანი ცურვის შემდეგ მებლვაურებმა კოლუმბს უნდობლობა გამოუცხადეს და უკან დაბრუნება მოსთხოვეს. 2 ოქტომბერს წინამაუურებელმა მიწა დაინახა, რაც ამჟამინდელი ბაჰამის კუნძულებია. კოლუმბი დარწმუნებული იყო, რომ ინდოეთში ჩავიდა (ასე განდა ტერმინი „ვესტ-ინდოეთი“). ის ადგილობრივ მოსახლეობას ინდოელებს უწოდებდა. კუნძულზე, რომელსაც კოლუმბმა ისპანიოლა უწოდა, 40 მებლვაური დატოვა და ესპანეთში გმირად დაბრუნდა.

✎ პორტუგალიელი ზღვაოსნის, ვასკო და გამას ინდოეთში მოგზაურობის შემდეგ ევროპელებისთვის აღმოსავლეთის საზღვაო გზა გაიხსნა, ხოლო პორტუგალია ინდოეთთან ვაჭრობის წყალობით არნახულად გამდიდრდა. 1497 წელს ვასკო და გამამ აფრიკის კონტინენტს შემოუარა და ინდოეთის ქალაქ კალკუტაში ჩავიდა, შემდეგ უკან სანელებლებითა და ძვირფასი ქვებით დატვირთული დაბრუნდა.

✎ 1534 წელს საფრანგეთის მეფე ფრანსუა I-მა მოგზაური ფაქტორიე (1491-1557) ჩრდილოეთ ამერიკაში გაგზავნა სანელებლების ჩამოსატანად, რაც ოქროზე ძვირად ფასობდა.

გაინაწილეს და საზღვარი დააწესეს, რომელიც მწვანე კონცხის კუნძულებიდან დაახლოებით 2000 კმ-ის დაშორებით იყო.

○ XV ს-ში ამერიკის კონტინენტზე ათასობით ესპანელი ჩავიდა. მათ ესპანური სტილის ქალაქები დააარსეს, როგორცაა კარტახენა კოლუმბიაში და გუაიაკილი ეკვადორში.

○ 1553 წელს ინგლისელი ვაჭრები ნიეგერიაში ჩავიდნენ ოქროს და სპილოს ძვალი სავაჭროდ რომ გაეტანათ.

✎ ატლანტის ოკეანის ოთხგზის გადალახვის დროს კოლუმბმა (1451-1596) ამერიკის კონტინენტების დიდი ნაწილი გამოიკვლია. თუმცა, მისი თავდაპირველი გეგმა იყო ინდოეთამდე მისასვლელი დასავლეთის გზის აღმოჩენა.

○ 1569 წელს ფლამანდიელმა კარტოგრაფმა გერარდიუს მერკატორმა რუკების აგების მერკატორისეული პროექცია შეიმუშავა და ეს პრინციპი რუკების შესაქმნელად დღესაც გამოიყენება.

○ 1580 წელს ინგლისელი მოგზაური ფრენსის დრეიკი დედამიწის გარშემო მოგზაურობის დასრულების შემდეგ ქალაქ პორტსმუთში დაბრუნდა.

ზღვაოსნები და სომალდები

რუალდ ამუნდსენი	Fram
ქრისტეფორე კოლუმბი	Santa Maria
კაპიტანი ჯეიმზ კუკი	Endeavour
ჩარლზ დარვინი	HMS Beagle
ფრანსის დრეიკი	Golden Hind (თავდაპირველად The Pelican)
ფერნანდო მაგელანი	Victoria
უოლტერ რეილი	The Ark
რობერტ ფალკონ სკოტი	The Discovery
ერნესტ შეკლტონი	Endurance

ფერნანდო მაგელანი

ფერნანდო მაგელანი პირველი ზღვაოსანია, ვინც წყნარი ოკეანე დასავლეთიდან აღმოსავლეთისკენ გადალახა. 1519-1522 წლებში მაგელანის ზომალდმა „ვესტორიამ“ გადაცურა ატლანტის ოკეანე, შემოუარა სამხრეთ ამერიკას, გადალახა წყნარი ოკეანე, შემოუარა აფრიკას და ესპანეთში დაბრუნდა. მის მიუხედავად, რომ თავად პორტუგალიელი ზღვაოსანი ფილიპინებზე დაიღუპა, მისი კეიპაჟის ნაწილმა და ერთმა გემმა დედამიწას შემოუარა.

